

**A FÖLDRAJZI MUNKAMEGOSZTÁS FEJLŐDÉSE
GYŐR-SOPRON MEGYE MEZŐGAZDASÁGÁBAN**

DOKTORI ÉRTEKEZÉS

Írta:

Orbán Géza

Fertőszentmiklós, 1978. március

B 1545

TARTALOMJEGYZÉK

Oldal

BEVEZETÉS

I. A FÖLDRAJZI MUNKAMEGOSZTÁS IRÁNYAINAK KIALAKULÁSA GYŐR-SOPRON MEGYE MEZŐGAZ- DASÁGÁBAN	3
1./ Győr-Sopron megye mezőgazdasági fej- lődésének vázlatos áttekintése	3
2./ A megye mezőgazdaságának fejlődése a felszabadulástól napjainkig	11
II. A MEZŐGAZDASÁG FEJLŐDÉSÉT ALAKÍTÓ KÖRNYE- ZETI TÉNYEZŐK	13
1./ A mezőgazdaság természeti földrajzi alapjai	13
1.1. A felszín és szerkezet jellegze- tességei	13
1.2. Vízföldrajzi adottságok	16
1.3. A talajviszonyok	23
1.4. Az éghajlati viszonyok	27
2./ A népesség- és települési viszonyok	36
2.1. A népesség száma, szerkezete, tömörülése	36
2.2. A településrendszer jellegzetessé- gei és hatása a mezőgazdaság ala- kulására	42
3./ A birtokviszonyok és tulajdonviszonyok változásai	46
4./ Az ipar hatása a Győr-Sopron megye me- zőgazdaságának növekedésére és szerke- zetére	50
5./ A közlekedés és a mezőgazdaság kapcsolata	61
6./ A szellemi háttér és a mezőgazdaság	64
7./ A termelés technikai feltételei	69

III. A FÖLDHASZNOSÍTÁS ALAPVETŐ FORMÁI; A SZÁNTÓ- FÖLDI NÖVÉNYTERMELÉS ALAKULÁSA	74
1./ A művelési ágak arányainak változása	74
2./ A megye mezőgazdaságának fő arányai	76
3./ A szántóföldi növénytermelés alakulása	78
3.1. Kenyérnövények	78
3.2. Az ipari növények termesztése	80
3.3. A zöldségfélék	84
3.4. Gyümölcs- és szőlőtermesztés	89
3.5. Az állattenyésztés növénytermesz- tési háttere	93
3.5.1. A szemestakarmányok	93
3.5.2. A szálás és lédús takarmá- nyok termesztése	97
3.5.3. Rét- és legelőgazdálkodás	100
3.5.4. A takarmánymérleg jellegze- tességei	103
IV. AZ ÁLLATTENYÉSZTÉS FEJLŐDÉSE ÉS SZERKEZETE	105
1./ Szerkezeti sajátosságok	105
2./ Szarvasmarha-tenyésztés	108
3./ Sertéstenyésztés	110
4./ Juhtenyésztés	113
5./ Baromfitenyésztés	114
6./ Lótenyésztés	115
V. A MEZŐGAZDASÁG TÁVLATI KORSZERŰSÍTÉSÉNEK CÉLSZERŰ IRÁNYAI	116
VI. FELHASZNÁLT FŐBB FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE	124
VII. ÁBRAJEGYZÉK	129

BEVEZETÉS

A mezőgazdaság fontos szerepet tölt be Győr-Sopron megye gazdaságában. Szerepe a megye gazdasági növekedésében a jövőben is jelentékeny lesz, ezért dinamikus és tervszerű fejlesztéséhez fontos helyi, megyei és országos érdekek fűződnek. A mezőgazdaság fejlesztésére irányuló országos és megyei vizsgálatok ismételten felhívják a figyelmet az egyes területek erőforrásainak, tartalékainak feltárására, illetve azok figyelombevételére a fejlesztés során. A mezőgazdaság fejlődését és területi szerkezetét számos tényező befolyásolja, amelyeket két nagy csoportba sorolhatunk: egyik részük a természeti földrajzi adottságokból következik, a másik részük pedig társadalmi-gazdasági jellegű, a társadalmi, közgazdasági és technikai adottságokból fakad.

Értekezésemben kiemelten vizsgálom ezeket t.i. az adottságokat, Győr-Sopron megye mezőgazdaságára vonatkoztatva.

A mezőgazdasági földrajzi vizsgálatból kitűnik, hogy az adottságok egy része jelenleg még nincs, vagy csak kismértékben van hasznosítva, másrészt azok - a termelőerők fejlődésétől függően - térben és időben változnak. Munkám során éppen ezért igyekeztem a történeti-folyamat közelítés módszerét alkalmazni. A téma tárgyalása során nem törekedtem teljességre. Kutatómunkám elé azt a célt tűztem ki, hogy átfogó gazdasági földrajzi képet adjak Győr-Sopron

megye mezőgazdaságáról, múltbeli, jelenlegi és jövőbeni alakulásáról és az arra ható tényezőkről.

Az első fejezetben a fejlődés vázlatos történeti áttekintésére vállalkoztam, míg a másodikban a mezőgazdaság fejlődését alakító környezeti tényezőket /természeti-földrajzi, a népességi és települési, a birtok- és birtokviszonyok, az ipari, a közlekedési, a szellemi és a technikai feltételeket/ vizsgálom. A harmadik fejezetben rövid áttekintését adom a földhasznosítás alapvető formáiról, annak változásáról, majd a negyedik fejezetben kerül sor az állattenyésztés bemutatására. Végül az ötödik fejezetben mintegy összegezésül a távlati fejlesztés feladataira teszek javaslatokat.

Az értekezés megírása során felhasználtam a témakörben megjelent könyveket, cikkeket és statisztikai kiadványokat, tényfeltáró konzultációkat folytattam, továbbá - főként a javaslatok kialakításánál, illetve egyes vizsgálati minősítéseknél - támaszkodtam különböző szervek által készített területfejlesztési és megyei tervkonceptiók megállapításaira. Az értekezés szöveges mondanivalóját szervesen egészítik ki a táblázatok és mellékletét képező ábra anyag.

I. A FÖLDRAJZI MUNKAMEGOSZTÁS IRÁNYAINAK KIALAKULÁSA GYŐR-SOPRON MEGYE MEZŐGAZDASÁGÁBAN

1./ Győr-Sopron megye mezőgazdasági fejlődésének vázlatos áttekintése:

A földrajzi munkamegosztás, a termelés specializációjának jelenlegi alakulása mélyen összefügg az eddigi történelmi fejlődési folyamattal. Tehát a jelenlegi mezőgazdasági termelés szerkezetét, a mezőgazdasági termelés ágazati fejlődését csak a helyes történelmi szemlélettel érthetjük meg.

Kétségtelen, hogy a mezőgazdaságon belüli munkamegosztás és a termelés specializációjában igen jelentős szerepe van a földrajzi környezetnek, a meghatározó tényező mégis a termelőerők fejlettségi szintje, és a termelési viszonyok alakulása.

A rendelkezésre álló gazdaságtörténeti, településföldrajzi munkákból kitűnik, hogy a Kisalföldnek ármentes térszinein a Hansággal határos vidékeken, a Moson-síkságon, a Szigetközben, a Cseren, az Ikva- és a Répce-síkon, a Soproni-hegység vidékén, a Fertő melléki dombságon, a Győr-Tata-i terraszvidéktől délre a Pannohalmi-dombság vonulatain a kedvező földrajzi helyzet és a történelmi körülmények következményeként mindig sűrűn lakott területek voltak, és ez az ország

egyik gazdaságilag legfejlettebb területének számított.

A kutatások szerint a megye települései többségének története az Árpádok koráig, vagy még régebbi időkig nyúlnak vissza. Az Arrabona-Scarbancia, Arrabona-Ad Flexum és Scarbancia-Sabaria útvonal mentén már a római korban is voltak települések. /1/

A rómaiakat követő népek már megművelt földeket vettek birtokba. Ha el is néptelenedtek e területek hosszabb-rövidebb időre, a népvándorlás egymást követő hullámai mindig a régi szálláshelyekre építették otthonaikat, mindez azért történhetett meg, mert időközben nem változott a termelés és a letelepedés földrajzi feltétele.

A honfoglaló magyarságnak is fontos települései voltak e vidéken. A nomád életmódot hamar felváltotta a helyhez kötött földművelő munka, amely szükségszerűen vezetett a feudalizmus kialakulásához. A korai feudális idők félnomád pásztorkodó, halászó, vadászó gazdálkodási elemekből adódott a továbblépés a specializáció, a pásztorkodás /állattenyésztés/ és a földművelés felé. Ez kezdetben az itt élő népek önellátását biztosítja. Bár hamar kialakul a cserekereskedelem, különösen az ún. transzkontinentális útvonalak mellett lévő települések és népek között.

A török idők háborúi többször is érintették e területet. Különösen a Rábától keletre eső tájakat érte érzékeny veszteség. A megye nyugati területeit azonban megkinélte a hosszantartó török megszállás. Így különösen az állattenyésztés fejlődhetett jelentősen.

A XVII. és a XVIII. század fordulóján a törökök kiűzése, majd a Rákóczi féle szabadságharc után a Habsburg gyarmati megszállás követte. A kapitalizmus kialakulásához vezető eredeti tőkefelhalmozás megyénkben a nagy társadalmi átalakulás csak a földközösség bomlására, a földek földesúri kisajátítására korlátozódott. E korszakban a földrajzi térség potenciáljai közül csak a földterületek kiterjedése indul meg erőteljes mértékben.

Győr-Sopron megye kedvező földrajzi helyzete csak az osztrák-porosz és az osztrák-török háborúk gabonakonjuktúrájának értékesítési lehetőségeiben mutatkozott meg, mivel a terület Bécs felvevő piacának közelében fekszik és rendelkezik a Duna víziútjának szállítási lehetőségeivel. A megnövekedett gabonakereslet miatt a meglévő szántóföldek kevésnek bizonyultak. Ezért hatalmas munka indul meg az újabb földterületek nyelésére.

A vad erdők, lápok világának termővédtételében, a létszámban megnövekedett parasztság, a földigények kielégítését és gazdasági felemelkedését kereste.

A Verbőczyi alaptörvény értelmében azonban a föld tulajdonjoga csak a földesúri osztályt illeti meg. Az eredeti tőkefelhalmozás ehhez a formájához nem párosult ipari forradalom, a földjétől megfosztott parasztság visszakerült a mezőgazdaságba, ahol a földtelen jobbágy és így a zsellérség számát növelte. Forrásadatok alapján megállapítható, hogy 1720 és 1775 között a jobbágygazdaságok száma 16 ezerről 45 ezerre nőtt. Míg a zsellérek száma 3 ezerről 33 ezerre, vagyis 11-szeresére emelkedett. /2/

A XVIII. században meghódított irtásföldek mintegy 3/4-ed része és a jobbágytelkek jelentős területei az intenzívebb árutermelés szférájába kerülnek, a földesúri allodizációs folyamat eredményeként. E korból származott az Eszterházyak, a Festetichék, Czirákyak, Viczayak, Khuen-Hédvályak, Széchenyiek mérhetetlen gazdagsága. A felszabadulás előtti feudális birtokviszonyok maradiságát jól tükrözik a következő adatok: 1935-ben Eszterházy Pál herceg a megyén belül 50.000 kat.holdat birtokol, a pannonhalmi Bencés rend 17.000 holdat, a megye területének közel felét 596 kisebb-nagyobb földbirtokos család uralta. /3/ /1.sz.ábra/

A kapitalizmus mintegy 80 éves mértéktartó fejlődése jobbára csak a vetésszerkezet alakulásában és az intenzívebb állattartás térhódításában jelentkezett

mindaddig, amíg a tőkés ipari fejlődés meg nem indult. A tőkés ipari fejlődés megindulása és a bécsi piac é-
lelmiszer és egyéb ipari nyersanyag szükségletei kö-
vetkezményeként a megye mezőgazdasági vetésszerkezete
jelentős változáson ment át. A korábbi időszakokban
döntően gabonatermesztő területek egyre inkább ipari
növény termesztésre, tej, hús termelésére rendezked-
tek be. Meghonosodtak a nagyobb jövedelemmel járó i-
pari növényi kultúrák. Rátértek az intenzívebb, bel-
terjes istállózó állattartásra. A kiigyezés utáni idő-
ben, majd a 20. század folyamán a nagybirtokok bevezet-
ték a sörárpa, a cukorrépa termesztést, valamint az
istállózó szarvasmarha, és a sertéstenyésztést. A me-
zőgazdaságban erős specializáció indul meg. Egyes idő-
szakokban a sörárpa szántóterületnek közel 1/4-ed ré-
szét uralta, a cukorrépa pedig 5 %-át. A szarvasmarha-
tenyésztés a mennyiségi fejlődésen túl minőségi javi-
táson is átesett. A Kisalföldön honosították meg a ma-
gas tejhozamú szimentáli szarvasmarha-tenyésztést.

A XIX. század 70-es és 80-as éveiben ismét felvirág-
zik a Sopron-környéki szőlő és gyümölcskultúra.

A századfordulón a kapitalista világrendszer válságba
jutott. Az osztrák-magyar monarchia Németország befo-
lyása alá került. A magyar mezőgazdasági termékek ér-
tékesítése egyre szűkebb térre szorul. Európa piacát

elárasztja az olcsó amerikai és az orosz búza. Ebben a válságos helyzetben a megye mezőgazdasági fejlődése lelassult, illetve megrekedt.

Az 1910-es évek ismét fellendülést hoztak. A háborús készülődés, majd az I.világháború több gabonát, húst és egyéb ipari termékeket kívánt. A háború utáni években ismét mélypontra süllyedt Győr-Sopron megye mezőgazdasága. Viszonylagos fellendülés csak a 20-as évek közepétől kezdődött, amikor a nagyhirtokok korszerűsödtek és a kisgazdák is nagy erőfeszítéseket tesznek a növénytermesztés és az állattenyésztés hozamának növelésére.

Az 1929-ben kezdődő gazdasági válság ismét visszaveti a mezőgazdasági fejlődést.

A két világháború között Bécs hatása még érvényesül ugyan, de a súlypont mindjobban Budapest felé tevődik át a vámhatárok miatt.

Győr-Sopron megyében a mezőgazdasági termelés a felszabadulás előtti évtizedekben - a konjunktúrák és depressziók következtében - lassú ütemben és korlátozott mértékben fejlődött. Az elavult társadalmi és birtokviszonyok a századforduló körüli időben konzerválták a termelést.

A mezőgazdaság technikai színvonala a 20-as, 30-as években korszerűsödött, amely kedvező irányban módosította a termelés szerkezetét. Ebben az időben alakultak ki a tájra jellemző szarvasmarha fajták, pl.: a mosoni és a rábaközi fajták, növekedett a főbb növények és állati termékek hozama. Az adatok azonban azt bizonyítják, hogy a javulás nem állt arányban a termelőerők színvonalával.

A szerény fejlődési ütem ellenére is Győr-Sopron megye, mezőgazdasági termelőerőinek színvonala a két háború között az ország megyéi közt az első helyen állt./4/

Az 1931. és 1938. évek átlagos kat.hozam adatait összehasonlítva az országos eredményekkel, az alábbi értéket kapjuk.

1.sz. táblázat

A főbb növények termésátlagainak összehasonlítása
/1931-1938/

kh/q

Megnevezés	Ország	Győr-Sopron megye
Búza	7,8	9,6
Rozs	6,5	7,9
Árpa	7,7	9,5
Kukorica	10,7	11,3
Burgonya	38,1	45,0

A megye mezőgazdaságának országos átlagot jelentősen meghaladó eredményei egyrészt a kedvező természeti adottságokkal /talaj, éghajlat/ és a fejlettebb nyugati piac közelségével, továbbá a megyén évszázadok óta keresztülvezető tranzit útvonalakkal /vizi és szárazföldi/ magyarázhatók.

Az állattenyésztésben a századfordulóhoz viszonyítva számszerű változás csak a sertésenyésztésben történt. A szarvasmarha létszám alig változott. Minőségében azonban a fejlődés tendenciái kimutathatók.

Győr-Sopron megye jelenlegi mezőgazdasági specializációjának főbb irányai már az 1900-as évektől a II. világháborúig kirajzolódnak. /5/

A művelési szerkezeten belül magas a szántó és a rét, legelő területek aránya, ugyanakkor az egyéb művelési ágak /kert, gyümölcs, szőlő, erdő/ részesedése feltűnően alacsony. Magasnak mondható a nádterületek aránya, amely a természeti földrajzi tényezőkkel függ össze.

A termelési szerkezeten belül a növénytermesztés mindvégig megtartotta vezető szerepét. A búza, árpa, kukorica, cukorrépa termesztést már az 1930-as években meghatározó súllyal jelentkezik. Az állattenyésztésben, tekintettel a kedvező takarmányozásra, a szarvasmarha tenyésztésé volt a vezető szerep.

/2.sz.ábra/

2./ A megye mezőgazdaságának fejlődése a felszabadulástól napjainkig:

Győr-Sopron megye mezőgazdaságát súlyos károk érték a II. világháborúban. A termelőeszközök jelentős hányada elpusztult. Az állatállomány /szarvasmarha, sertés/ létszáma lecsökkent. A mezőgazdasági építmények nagy százaléka romokban hevert. /6/

A II. világháború utáni gazdasági kibontakozást, az élet újraindítását az egész országra kiterjedő föld-reform indította meg. Az évszázados latifundiumokat kiosztották jogos tulajdonosaik között. A földosztás a megye földterületének csaknem felét érintette.

/300.000 kh/ A földosztás során 32.661 nincstelen, illetve kevés földdel rendelkező parasztcsalád jutott földhöz. Ezen túlmenően 9.077 napszámos, gazdasági család kapott házat és 10.582 család részesült házhely juttatásban.

A kialakult új parasztgazdaságok a kiosztott földeken kívül termelőeszközökhöz alig jutottak. Így a gazdaságukat nem tudták megerősíteni. Azonban hamar felismerték, hogy egymással szövetkezve, összefogva tudják csak a termelés gondjait megoldani. A nehéz gazdasági viszonyok hatásán hamar eljutottak a szövetkezés gondolatához. Az első termelőszövetkezetek már 1948-ban megalakultak. 1953-ban a megye mezőgazdasági területé-

nek 10 %-án gazdálkodott szövetkezeti parasztság.

A termelőszövetkezeti mozgalom fejlődése azonban nem volt töretlen, a helytelen szemlélet, rossz szervezés és adminisztratív intézkedések miatt a parasztság zöme még kívül maradt a kialakuló nagyüzemekben. Az 1956-os ellenforradalommal azonban lezárult a szövetkezeti mozgalom első szakasza.

1957-ben újult erővel átgondoltabb, következetesebb szervező munkával indul útjára a szövetkezeti mozgalom. 1959 márciusában a földterületek döntő többsége már szocialista szektorok irányítása alá került. Győr-Sopron megye az országban elsőnek termelőszövetkezeti megye lett. Így 1960-ban a megyében 374.540 kh földterületen 262 termelőszövetkezetben tömörült a parasztság. Az állami gazdaságok száma még ekkor 10, földterületük nagysága 86.212 kh. /7/

Győr-Sopron megyében, mint az ország egészében, a mezőgazdaság fejlődése az elmúlt 15 év alatt nagy útat tett meg. Az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek jelentős hányada megszilárdult, illetve vált fejlett szocialista nagyüzemmé és megindult az iparszerű mezőgazdasági fejlődés útján.

II. A MEZŐGAZDASÁG FEJLŐDÉSÉT ALAKÍTÓ KÖRNYEZETI TÉNYEZŐK

Győr-Sopron megye mezőgazdasági specializációja a történelem folyamán kialakult földrajzi munkamegosztás eredménye. /8/

A megye mezőgazdasági fejlődésének történetét vizsgálva sok mindenre választ kapunk - különösen az adott kor termelési viszonyainak kapcsán - de nem ad választ a terület specializációjának miértjére, és azokra a sokoldalú tényezőkre, amelyek kifejlesztették és létrehozták azt.

E fejezet keretében azokat a termelést alakító tényezőket kívánom vizsgálat tárgyává tenni, amelyek hatása fontosnak bizonyult a megye agrárfejlődésében, és szerepük lesz annak jövőbeni alakításában is.

1./ A mezőgazdaság természeti földrajzi alapjai

1.1. A felszín és szerkezet jellemzőségei:

Győr-Sopron megye közigazgatási határa nem esik egybe a földrajzi tájhatárokkal. A területén elhelyezkedő nagy, közép és kis tájak túlnyúlnak a megye határain.

Győr-Sopron megye Magyarország nyugati területén, az északi szélesség 47,5 fok - 48 fok, a keleti hosszúság 16,5 fok - 18 fok között fekszik.

Területe 4.012 km², népessége: 418.744 fő, népsűrűsége: 104 fő/km². /3.sz. ábra/

Geológiai kialakulása a Kisalföldével és a Nyugat-magyarországi peremvidékkel együtt az Alföldéhez hasonlóan és vele egyidőben zajlott le. Az ókori és középkori alaphegység besüllyedése az újharmadkorban következett be. A besüllyedt medence feltöltődése a pannóniai tenger üledékeiből /1.000-3.000 m vastagság/ közvetlenül a kristályos kőzetre települve történt. A környező hegyekről lefutó folyók Ós-Duna, Ós-Rába, Ós-Répcse, Ós-Ikva a pannon üledéket vastag kavics, homoktörmelékekkel borították be, amelynek vastagsága Szigetköznél eléri a 200-300 m-t is. /9/

A Győr-Tata-i terraszvidéken az ártereknél magasabban fekvő terraszos hordalékkúpok és letarolódással keletkezett síkságok a pleisztocén süllyedésben kevésbé vettek részt, így felszínük a pannóniai alakzatból formálódott ki.

A Rábától keletre a Marcal pliocén ópleisztocén süllyedéken helyezkedik el.

A Nyugat-magyarországi peremvidék alacsonyabb fekvésű középtájai a Soproni- Vasi síkság, a Kisalföld fejlődéstörténetéhez kapcsolódik szorosan.

A felsőpannon üledékre a hegységi szakaszból ki-
lépő vízfolyások kavicsotakarót halmoztak fel.
ehhez csatlakozik észak-nyugatról az Ikva, a
Vulka kavics és ó- és újpleisztocén takarója.

Az Alpok aljából a Soproni-hegység és a fertő-
melléki dombság tartozik Győr-Sopron megyéhez.
E hegység két geomorfológiai jellegben eltérő
darabját a Soproni-medence választja ketté. Ezt
az Ós-Ikva alakította ki hordalékos, terraszos
völgyé. A Soproni-hegység kristályos, palás
felépítésű.

A Fertőmelléki dombság felszínét az Ós-Ikva al-
sópleisztocén és pleisztocén kavicsotakarója bo-
ritzja, amelyre löszös homok települt.

A Pannonhalmi dombság morfológiailag Bakonyhoz
tartozik, szerkezetileg viszont inkább a dunán-
túli dombsághoz lehetne sorolni, pleisztocén
lösszel, löszös homokkal fedett harmadkori domb-
ság. /10/

Győr-Sopron megye jelenlegi felszíne hosszabb
történeti fejlődés eredményeként alakult ki.

A sajátos vonásokkal bíró tájakon belül közép-
és kistájakat különíthetünk el.

A Győri medence, mint középtáj, szinte tökéletes síkság. /Relief energiája 0-10 m/. A Duna, a Lajta, a Rápca, a Rába és a Marcal töltötte fel hordalékaival. Sajátos arculattal bíró kis tájai a Szigetköz, a Mosoni-síkság, a Fertő-Hanság medencéje és a Rábaköz. Győrnél van a medence legmélyebb területe, a szűkebb térség természetes vizgyűjtője. A süllyedő Győri medence ritmikus mozgása következtében gazdag hordalékanyagot kapott az ide tartó folyóktól, így hasznos mezőgazdasági tájjá alakult.

A Győri medencéhez csatlakoznak a Nyugat-magyarországi peremvidék középtájai, a Soproni- Vasi síkság, annak kis tájai, a Répce-sík, Ikva-sík, továbbá az Alpok alja kis tájai, a Soproni-hegység és a Fertőmelléki dombosság.

A Komáromi- Esztergomi síkságból a Győr-Tata-i terraszcsoport nyugati területe tartozik Győr-Sopron megyéhez.

1.2. Vízföldrajzi adottságok:

A vízrajzot meghatározó tényezők közül kettőt kell döntőnek említeni. Az első az Alpok közelsége és az azzal való vízrajzi összefüggés.

Ugyanis a rendszeres víz utánpótlást a terület

az Alpokból kapja. Második a medence-jelleggel és ennek geomorfológiai fejlődésével függ össze. A folyók hatalmas hordalékújtjai kitűnő vízverősi lehetőséget biztosítanak. A medence peremvidékének vízáró rétegei megakadályozzák a talajviz szintjének ingadozásait. Ezt még kiegyensúlyozottabbá teszi a terület évi kb. 600 mm-es csapadékja.

Győr-Sopron megye folyóvizeit a Duna gyűjti össze. A környező magasabb térszintekről lefutó folyók a Dunához, mint vezértengelyhez kapcsolódnak. A Duna vízjárását az alpi folyók befolyásolják. Két árhulláma van: a kisebbik áprilisban olvadás után, a nagyobbik május-június, a tavasz végén. A Duna jól sikerült szabályozása ellenére sincs megoldva véglegesen Győr-Sopron megyén áthaladó szakaszának problémája. A gyakori áradások, illetve magas vizek következtében a sátrakat állandóan emelni kell. ár víz és a belvíz veszéllyel majdnem minden évben számolni kell, különösen az alacsony árterekben. A magas árterek területén viszont a magas talajvíz miatt virágzó mezőgazdasági kultúra diszlik. E terület vízrendezési gondjait véglegesen csak a felépülő Gabčíkovo-i és Nagymaros-i vízlépcső építésével összhangban lehet megoldani. /11/ /4.sz.ábra/

A Mosoni-Duna a rajkai zsillip megépítésével ármentes, csekély vízszint ingadozással. A Dunához jobbról a sekélyvizű Lajta kapcsolódik. Egyenletes vízjárású, az osztrák szakaszon vízőnek nagyobb részét felhasználják. A Rába Nick alatt fokozatosan megy át a Rábaköz síkjába. Heves vízjárású, két rövid ideig tartó árhulláma van. Nagyobb a márciusi olvadáskor. A júliusi kisebb, mert a kiszáradt felszín sok vizet nyel el. Kitűnő talajadottságú termőterületet szel ketté. Győrnél a Marcallal egyesülve éri el a Dunát. A Marcal Győr-Sopron megyei szakaszának kicsi az esése. Nagyobb árvizekkor árterében hetekig szétterülnek a pangó vizek. A Rápea /Kisrába és a Répce összefolyása után/ a Hanság felesleges vizét vezeti le, vízjárását a Duna vízszintje is nagyban befolyásolja.

A Győr-Tata-i terraszdíók patakjainak vízjárása sem egyenleges. Hóolvadáskor heves vízjárás jellemző rájuk.

A Győri medencében a Hanság és a folyók szabályozása következtében többszáz kis vízfolyást /időszakos vagy állandó/ találunk. Ez kedvező az öntözéses gazdálkodás nagyobb területre való kiterjesztésére.

A Nyugat-magyarországi peremvidék Győr-Sopron megyéhez tartozó jelentősebb folyók, a Répcé, Ikva, Kardos-ér. A Répcé a Soproni és a Vasi síkság északi felének vízgyűjtője. Csánig után éri el Győr-Sopron megyét. Szabályozása előtt sokszor veszélyeztette a Rábaköz és a Hanság településeit. A Répcelak alatt megépített Répcé-Rába árapasztó csatornával a Rábába vezetik fölös vizét.

A Kardos-ér futásiránya megegyezik a Répcéével, vízjárása szeszélyes. Száraz években alig akad medrében a mezőgazdaság számára hasznosítható víz. Vízgyűjtő területéről hóolvadáskor tetemes mennyiségű vizet szállít.

Az Ikva a Soproni-hegység északi részének és a Soproni medence vizeit gyűjti össze. Sopron szennyvizének is levezetője. A túlzott szennyezettség miatt vizét öntözésre alig használják.

Állóvizek közül a Fertő-tó részesedik legnagyobb százalékban. Hazánkra eső területe 82 km². Teknőjét csapadékvíz és talajvíz tölti ki. Napjainkban a tó vízszintje a hansági főcsatornán keresztül szabályozható. A tó vizét öntözésre a keleti szomszédságában lévő gazdaságok /Hegykö, Sarród/ szinte alig hasznosítják.

A Hanságnak nyílt vize csekély kiterjedésű. A mesterséges állóvizek terülte a Győri medencében felülmúlják ezt. Az állóvizek közül a mezőgazdaság számára jelentősek a Duna, Rába folyó hold medrei és a mesterséges tavak /téglaagyári tavak, kavicsbányák stb./.

A Nyugat-magyarországi nagy táj Győr-Sopron megye területéhez tartozó Soproni-Vasi síkságon állandó jellegű állóvíz alig van. Csupán a győr lefolyású, elzáródott mélyedésekben gyűlt össze csapadék. Ezek együttes kiterjedése nagyon mérsékelt, a mezőgazdasági hasznosítás szempontjából csak helyi jellegű.

A mezőgazdaság számára jelentős szereppel bírnak a felszín alatti vizek. /A domborzat nagy hatással van a talajvíz szintjének elhelyezkedésére./ Az egész Győri medencét a középtájjra érkező folyók hordaléka töltötte fel. Így vastag víztároló kavicsréteggel rendelkezik. A Szivegköz és a Mosoni síkság pleisztocén időszaki folyóvíz hordaléka eléri a 40 métert.

A Szigetközben magas és alacsony árteret különböztünk meg. Az alacsony árterek nedvesebb években teljesen vízborítottak, ez akadályozza a termelést.

A talajvíz felszín alatti mélysége az egész Szigetközben átlag 2 méter. 3 méter alá ritkán süllyed. Ez rendkívül kedvező a növénytermesztéshez még száraz időszakban is. Ezen túlmenően a felszín alatti vízbőség ideális csökutas üntözést tesz lehetővé, olyant, amilyenről sehol máshol az országban nem találkozhatunk. Talajvízzel bőségesen ellátott a Mosoni-síkság is. A talajvíz átlagos vízszintje 2-5 m között van.

A Szigetköz és a Mosoni-síkság magasán álló talajvízével kitűnő lehetőséget nyújt zöldegytermeléshez.

A Fertő-Hanság medence kelet-nyugati irányban hosszan elnyúló lapos táj. Felszíne a medence belsője felé enyhén lejt, ezért rossz lefolyású. A talajvíz vízszintje az év majdnem minden szakában 2 m-re megközelíti a felszínt. Nagy területen pedig eléri a 0,5 m-t, vagy esős időszakban a felszín fölé emelkedik. Ezek a területek mezőgazdasági művelésre alkalmatlanok. A talajvízszint süllyesztése nehéz feladat, mert a felszínt megközelítő dunai víztartó rétegben a víz utánpótlás igen gyors. A magas talajvízszint következménye, hogy a mezőgazdasági hasznosítás a kistáj 30 %-án folytatható csak nagy sikerrel. 70 %-a a közepes termelési adottsághoz vagy annál gyengébbhez tartozik.

A jövő egyik fontos feladata a Hanság talajvisz-
szintjének csökkentése, illetve egyensúlyban tar-
tása.

A Rábaköz rendelkezik a lekválőbb adottságokkal
a mezőgazdaság számára. Ez a táj is hordalékkúp,
a Rába és a Répce mellékágai rakták le. Jó talaj-
vistároló rétegekkel rendelkezik. A felszín és a
felszín alatti talajvíz bősége kitűnő lehetőséget
biztosít az öntözésre. A mélyebb rétegek termál-
vizekben gazdagok. Az eddigi feltárás alapján jó
lehetőség kínálkozik a melegebbi földhasználat
előállítására.

Répcesík Győr-Sopron megye területére eső részén
a talajvíz utánpótlást egyedül a csapadékvíz végzi.
A folyóvizek /Répce, Ikva stb./ a talajvízszint
tükör átlagos szintjénél alacsonyabban vágódtak
be, így a folyóvíz felől nincs talajvíz utánpót-
lás. A magasabb szintekről a lejtő felé mozgó ta-
lajvíz viszont a törésvonalak mentén a mélyebb
rétegekbe kerül.

A talajvíz tükör nagyjából a felszínt másolva he-
lyezkedik el. Azokon a helyeken, ahol a cementált
kavicsréteg vízártó rétegeket hoznak létre, az ol-
dalmegszakadás következtében a talajvíz a felszínre
tör, különösen esős évszakokban. Pl.: Csapod,

Himod, Iván, a cseri részeken. A talajvízszint mélysége átlag 5-10 m. Sőt 10 m-nél mélyebb vízszintek is előfordulnak. A mezőgazdaság számára hasznosítható talajvíz csak a folyóvölgyek mélyében fekvő árterein található.

A Soproni-medence az Ikva-sík kedvező talajvíz földrajzi adottságokkal rendelkezik. Ezt a magas terméseredmények is igazolják.

1.3. A talajviszonyok:

Győr-Sopron megye talajviszonyait a heterogenitás jellemzi. A genetika minden fokán álló talajfélétség megtalálható. A legmélyebben fekvő területeken, a Fertő-Hanság medencében a felszínhez közel lévő állandó talajvíz hidromorf talajképző hatása a tőzeges és kotus láptalajok képződéséhez vezetett. A Fertő és Hanság medence tulajdonképpen a Mosoni síkság hordalékkúpjának folytatása. A hordaléokra kavics, homok vagy 1-2 m vastagságú tőzegvár, lápi talaj települt. A lecsapolás következtében a tőzeg, tőzeges és kotus talajokon át a lápos réti talajokig teljes talajlánc megtalálható. E láptalajok hasznosítása a vízrendezéstől függ. Még napjainkig sem sikerült meggyújtató módon megoldani a Hanság lecsapolását. Bár évről évre ifjúsági brigádok dolgoznak e területeken. A régebbi csatornák eltűnődtek

és feladatukat nem látják el. Így a mezőgazdasági
hasznosítás területenként különböző fokon áll. /12/

A Duna és a folyók árterein, főleg a Győri medencében az ismétlődő áradások a felszínhez közel lévő talajvízszint együttesen határozzák meg a talaj fejlődését. Az árvizek üntéssüledékei és a réti üntéstalajok kialakulása a jellemző. A hordalékkúpoknak azokon a területein, ahol a talajvíz-tükrük eléri a növényzet gyökérszóját, a réti talajtipusok széles skálája alakul ki. /Pl.: Rábaközben./

A Duna iszapos, homokos-iszapos és agyagon általában a réti talajok alakultak ki. A kalciumkarbonát tartalmuk magas, 2-25 %-ot is elérheti. Ilyen a Szigetköz alacsonyabb ártér talajai. A magasabb területeken a Duna magas ártér, a Mosoni-síkságon már régebben megindult a talajképződés. Itt mezősségi talajok jöttek létre. A mezősségi talajok több humuszt tartalmaznak, mint az üntéstalajok. Tekintélyes területeket foglalnak el a rétitalajok is, a mosoni síkságon és a szigetközben. Jellemzőjük a magas mészes és kicsi humusz tartalom. E talajféleség könnyen megművelhető és jó vízgazdálkodó képességű. A Dunából kifújó homokon képződött mezősségi talajokat a Győr-Tata-i terrasziákon találunk. E talajféleség a Szigetközben és a Mosoni-síkságon azonban alárendelt szerepet tölt be.

A Rábaköz 80 %-a kitűnő talajadottságokkal rendelkezik, a fennmaradt 20 % is jó termelési adottságú.

Az agyagos folyóhordalékon réti és réti-öntéstalajok alakultak ki, kevésbé karbonátosak, mint a Duna öntéstaljai. A talaj Ph értéke savas, ezért meszezésre szorul. A talaj fejlődése a mezőszégi talajok irányába mutat. Aránylag kicsi e területen a mezőgazdasági termelést nagymértékben befolyásoló sekély termőrétegu területek aránya.

A medence peremén vagy a kiemelkedő térszineken /nyugaton/ a nagyobb nedvesség ellátottság miatt a rozsdabarna erdőtalajok, vagy agyagbemosódásos barna erdőtalajok keletkeztek.

A Répcé-sík északi, Ikváig terjedő részén a közép-pleisztocén, ópleisztocén kavicsstakarón kialakult agyagbemosódásos barna erdei talajok találhatóak, amelyek rossz vízgazdálkodással, tápanyagszegénységgel és nagyfokú savanyúsággal rendelkeznek, mindez kedvezőtlen a növénytermesztés számára. A podzolos barna erdőtalajjal fedett területek ugyanígy. A mezőgazdasági termelés számára a kedvező klimatológiai viszonyok ellenére is nagyon fékező hatásúak a gyenge termőképességű talajok. Ezért a kis vízszükségletű, rövid tenyészidejű növénytermesztéssel érdemes itt foglalkozni. Főleg szántóföldi takarmánygabonák termesztésére alkalmas.

A Répce-sík déli részén a kistáj mezőgazdasági potenciálja jelentősen megváltozik, ez talajtenyezőkkel függ össze. A Répce-t mintegy 3-7 km széles sávban löszös üledéken kialakult csernozjom barna erdőtalaj borítja /Répceszemere, Boled, Mihályi, Kapuvár/. Ezek kitűnő szerkezetű talajok, optimális vizgazdálkodással.

A Soproni medence, Ikvasíkon az alluviális síkságot túlnyomórészt löszön alakult gyenge savas agyagbemosásos barna erdőtalaj borítja. Géczy szerint talajhasznosítás a szántók 71 %-a kenyérgabona termesztésre alkalmas, 28,4 %-a pedig közepes termőképességű adottságokkal rendelkezik. A gyenge termőképességű talajok részesedése mindössze 0,6 %.

E tájon a mezőgazdasági növények széles skálája termesztethető. Legjobban a kalászosok és a szálaktakarmányok isénveit előgíti ki.

A Soproni medence környéke a jó domborzati, litológiai és talajföldrajzi adottságoknál fogva gyümölcs és szőlőtermelésre is alkalmas. Itt alakult ki a soproni történelmi borvidék. Talaja homokon és löszön kialakult jó termőképességű és vizgazdálkodású barnaföld.

Pannon agyagos, üledékes talajokat találunk a Pannonhalmi dombság környékén, szőlő, gyümölcs /bogyósok/ termesztésére kiválóan alkalmas.

1.4. Az éghajlati viszonyok:

A Kisalföld területén találkoznak a kontinentális, óceáni és sokszor a mediterrán légtömegek. Az időnként jelentkező tartós hideg szelek, a nyári forróságok a kontinentális hatást igazolják. Az év többi szakában főleg az atlanti hatások jutnak érvényre. A mediterrán hatás csak ritkán tavasszal vagy ősszel érvényesül. A három éghajlati hatás közül azonban egyik sem jelentkezik tisztán, mert a medence jelleg és az Alpok közelsége módosítja helyi jellegű éghajlattá. /13/

Győr-Sopron megye éghajlatát, ha az éghajlati elemek alapján értékeljük, előljáróban a következő megállapításokat tehetjük:

A vizsgált terület éghajlata kevésbé szélsőséges, mint az Alföldé, a kiegyenlítettség mindenekelőtt a hőmérséklet járásában, a csapadék idő és térbeli eloszlásában nyilvánul meg.

Győr-Sopron megye éghajlata az év legnagyobb részében a mérsékelt meleg, mérsékelt száraz, enyhe téli éghajlati körzethez tartozik. Viszonylag korán tavaszodik, április 10-15 között a napi középhőmérséklet már meghaladja a 10 fokot. Ez kedvező a növénytermesztés számára.

Nyara mérsékeltén meleg, a júliusi középhőmérséklet pl. a Győri medencében 20,5 fok. Győr-Sopron megye az ország legenyhébb táji területéhez tartozik. A januári középhőmérséklet alig süllyed $-1,5^{\circ}\text{C}$ alá. Az őszi gabonafélék így könnyen áttelelnek. Fagykárak csak ritkán jelentkeznek. A hosszabb tenvésszidejű, de nem fényvisénves növények is biztonságosan termesztethetők. A július-augusztus eleji száraz melegek alig pár napot tesznek ki s emiatt a mezőgazdasági vegetáció csak ritkán károsul.

A hőmérséklet mellett a csapadékviszonyok a döntőek a mezőgazdasági növények számára. Tehát nem mindegy, hogy melyik hónapban - a növényi vegetációs periódus elején, csúcsán vagy befejezéséhez közel - hull le. A 2. és 3. számú táblázat és az 5. számú ábra Győr-Sopron megye kedvező adottságait jól bizonyítja.

A csapadék havi és évi összesei /1901-1950-ig/2.sz. táblázat/mm-ben/

Állomás	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Évi összesen
Móvár	36	34	38	43	65	57	64	58	51	49	51	48	594
Csorna	37	38	41	50	66	68	68	64	58	52	53	49	644
Portód	33	37	37	47	64	64	72	64	58	49	49	46	620
Győr	36	36	35	46	62	59	60	56	52	53	49	47	591
Sopron	37	37	41	54	74	79	95	75	70	59	56	49	726
Sopronhorpács	32	34	36	46	62	66	74	66	58	49	48	42	613

Havi középhőmérséklet értékei /1901-1950/3.sz. táblázat

Állomás	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Évi átl.	Ing.
Móvár	-1,6	-0,1	4,9	9,9	15,0	17,9	20,0	19,1	15,4	9,9	4,4	0,5	9,6	21,6
Győr	-1,1	-0,5	5,6	10,7	16,0	19,0	21,0	20,0	16,2	10,6	5,0	0,9	10,4	22,1
Sopron	-1,3	-0,2	4,8	9,6	14,5	17,6	19,7	18,9	15,3	9,7	4,2	0,5	9,5	21,0

1
6
1

A csapadék évi eloszlásában - a hat mérőállomás adatai alapján - a kiegyenlítettség a jellemző.

A havi csapadék maximumok a fő vegetációs ciklusra esnek. A megye területén lehullott csapadékmennyiség a területek többségén elegendő. Vízfelesleggel a Soproni medence, illetve a Soproni hegyvidék rendelkezik.

A napfénytartam napi, havi és évi összege szintén fontos növénytermesztési tényező a mezőgazdaság specializációjában.

A felhővel borított napok száma az országos átlag felett van. A Kisalföldön ez évente 63,6 %-os felhőborítást jelent. /6., 7. sz. ábra/

4.sz. táblázat

A napfénytartam havi és évi összegének alakulása Győr-Sopron megyében /1901-1950/

Állomás	I.	II.	III.	IV.	V.	VI.	VII.	VIII.	IX.	X.	XI.	XII.	Év
Móvár	58	79	139	182	246	258	276	257	188	126	62	44	1.915
Sopron	59	81	140	181	246	256	266	255	182	116	62	44	1.888
Shorpács	62	83	143	192	238	253	285	262	191	132	83	44	1.968

A Kisalföld éghajlatát a mezőgazdálkodás szempontjából vizsgálva megállapíthatjuk, hogy a kitűnő domborzati, litológiai, vízrajzi adottságok nem mindig párosulnak a kedvező éghajlati elemekkel. Ugyanis az ország nyugati részén kevesebb a napsütés, mint az országos átlag. Pl.: Mosonmagyaróvár 1.915 óra, Sopron 1.888 óra.

A tenyészidőszak hő összege is kevesebb az országos átlagnál, évi 3.000-3.100 C°. /14/

Egyes területeken a csapadék ellátottság sem kedvező. A Szigetközben és a Mosoni-síkságon sokszor évi 550 mm alá is süllyed. A Győri medencében, a nyugati területek felén csökkenő mértékben, évi 50-150 mm csapadékhiánnyal kell számolni. A csapadékhiány azonban nem okoz nagymértvű terméskiesést, mint az Alföld hasonló mennyiségű csapadékos területein, mert a talajviz pótolja azt. Az állandó szelek szárító hatása sem okoz gondot a jó vízgazdálkodással bíró türmelékenyek miatt. Az elpárolgott csapadékmennyiséget a talajviz itt is pótolja.

A Répce-sík északi felének nagyobbik része rossz talajföldrajzi adottságokkal rendelkezik, a terület éghajlati feltételei ugyanakkor kedvezőek; a tenyészidőszak napsütéses óráinak száma 1.350-1.450 körül alakul, a tenyészidőszak hőösszege

3-3.200 C⁰-ot tesz ki, a csapadék évi 600-650 mm, a tenyészidőszakra eső csapadék 350-400 mm.

Tehát a cseri talajon a talaj rossz vizgazdálkodásának és nem az éghajlati adottságok hiányának köszönhető a kedvezőtlen növénytermesztés.

A Soproni medence, Ikva-sík éghajlata is hasonló ehhez, azzal a különbséggel, hogy a napfénnel való ellátottság gyengébb, a csapadékmennyiség viszont több. Az évi hőösszeg /2.900-3.200 C⁰/ s ez nyugat felé csökken. A napsütés évi összege: 1.850-1.900 óra, a tenyészidő napsütéses óráinak száma pedig 1.350-1.400. A nyár hűvösebb, az évi felhőzet 66 % körül van. A csapadék a Soproni medencében 700 mm vagy afölé emelkedik. Mezőgazdasági szempontból értékelve a Soproni medence, az Ikva-sík értékesebb, mint a szomszédságában lévő Rénce-sík. Ezt a jobb litológiai, talajföldrajzi, klimatológiai viszonyok magyarázzák. Kitűnően díszlenek a kalászosok és a szántóföldi szálastakarmányok. Mindkettőből az országos átlag felett termelnek. /Búza 18 q/kh, árpa 15,3 q/kh, lucerna 22 q/kh, silyókukorica 118 q/kh./

Összefoglalva a természeti földrajzi adottságok kedvezőbbek az országos átlagnál. A jó talajföldrajzi, klimatológiai adottságok mellett biztonságosan termelhetők a nem magas hő- és napfényigényes növények.

A gabonafélék közül a megye terméseredményei meghaladják az országos átlagokat: a búza /1974/ 43,5 q/ha, az országos 37,5 q/ha, az árpa 41,6 q/ha, az országos 33,1 q/ha, a kukorica 41,5 q/ha, az országos 42,4 q/ha. Az ipari növények közül a cukorrépa 1974-ben 412 q/ha, ezzel szemben az országos 377 q/ha, a burgonya 161,5 q/ha, az országos 125,9 q/ha.

A hűvös, nedves éghajlat jó lehetőséget biztosít a cukorrépa és a cikória termesztéshez. Az utóbbinak 86 %-át Győr-Sopron megye adja. Kitűnő zöldségtermelési lehetőséget biztosítanak a jó adottságok. Az öntözési lehetőségek szinte korlátlanok. Ezeket a jó adottságokat különösen a káposztafélék hálálják meg. Itt alakult ki hazánk egyik káposztatermő körzete.

A szálastakarmányok /lucerna, vöröshere, siló kukorica, csalamádé/ igényeit is jól kielégítik a talajföldrajzi éghajlati adottságok. Általában az országos eredményeknél többet produkálnak, különösen a Győri-medence és az Ikva-sík, továbbá a Rábaköz és a Mosoni-síkság kis tájai.

A Soproni-medence és környéke, a Balfi-tőnk déli és dél-keleti kitettségű lejtői, a domborzati, a litológiai és a talajföldrajzi, valamint az éghajlati adottságoknál fogva gyümölcs és szőlőter-

melésre alkalmasak. Egyébként e tájon alakult ki a soproni történelmi borvidék. A megye szőlőterületeinek mintegy 40 %-a található itt.

A gyümölcsfélék közül a bogyós gyümölcsök emelkednek ki jó terméseredményekkel, különösen a Fannonhalmi-dombság északi részén, a győri járásban és Fertő környékén.

Győr-Sopron megye felszíni és talajvizekben gazdag. Nagy területekre kiterjedő jó lefolyású viszonyokkal szabályozott folyókkal rendelkezik, ez alól csak a Fertő-mellék, illetve a Hanság kivétel. A mezőgazdaság számára könnyen hozzáférhető a Duna, a Rába, a Répcse, az Ikva hordalékkúpjainak talajviz-készlete, vízszintjük viszonylat állandó. Nagy készletek vannak belőle, csőkutakkal könnyen felszínre hozhatók.

A termálvizek mezőgazdasági hasznosítása napjainkban jelentős. A melegházi vagy fóliás zöldségtermesztés, a hajtás néhány tsz-ben máris jelentős árbevételt ad. /Pl.: Győr Új Élet TSz, a Győrszemerei TSz Társulás vagy a lipóti héviz feltárás stb./ A nyugati országok felé irányuló export lehetőségek primőrnövényekből szinte korlátlanok. A megye Ausztriához való földrajzi közelsége még inkább indokolja a termálvizek ilyen irányú hasznosítását.

A természeti földrajzi feltételekben gazdag Győr-Sopron megye a mezőgazdaság másik fő ágának, az állattenyésztésnek /szarvasmarha, sertés, baromfi/ nyújt biztos feltételeket. Ez pedig kedvező feltételt teremt az élelmiszer és a feldolgozó ipar számára.

2./ A népesség- és települési viszonyok

2.1. A népesség száma, szerkezete, tömörülése:

A népesség, mint a legfontosabb termelőerő, egyrészt mennyiségével hat a mezőgazdasági termelésre /mint termelő és fogyasztó/, másrészt a foglalkozás szerinti megoszlása hat a termelésre, mint munkaerő.

Győr-Sopron megye népességét az országos adatokkal vetjük össze, mindig az elvándorlás jellemezte az utóbbi két évszázadban. A vándorlások mozgatórugóját két alapvető okra vezethetjük vissza. A felszabadulás előtti mozgásnak fő oka a föld- és munkanélküliség volt, ami vagy külföld felé, vagy a ritkán lakott területek felé /szabadföldek/ irányult. A II. világháború után a nagyméretű belső vándorlás a szocialista iparosítással kapcsolatos.

A megyén belüli átrétegződés tovább fokozódik a 60-as évek elején a nagyüzemi mezőgazdaságok létrejötté utáni időszakban. /14/

Győr-Sopron megye történelme folyamán - a 20. századig - az ország legnépesebb területei közé tartozott. A lakosság száma már 1784-87-ben meghaladta a 171 ezer főt, ez az ország össz népességének akkor 6,4 %-át tette ki, ugyanakkor a megye területe az országosból csak 4,3 %-kal részesedett. A megye népsűrűsége ekkor 42,8 fő/km² volt, ezzel szemben az országos átlag 28 fő/km²-et tett ki. A mezőgazdasági népesség száma már ebben a korban magasabb volt, mint jelenleg. Ez természetes is, hisz a XVIII. század végének mezőgazdaság technikai színvonala nagyobb számú földműves népesség foglalkozását kívánta meg. Győr-Sopron megye az 1900-as évek elejére a népsűrűség tekintetében a többi megyék között elveszítette vezető szerepét. Ennek okát a mezőgazdasági területek igen gyér gyarapodásában találhatjuk meg.

5.sz. táblázat

Magyarország és Győr-Sopron megye népesség-
számának és népsűrűségének alakulása
1869-től 1975-ig

Év	Magyarország összesen		Győr-Sopron megye	
	népesség sz. 1000 fő	népsűrűség fő/km ²	népesség sz. 1000 fő	népsűrűség fő/km ²
1869	5.011,3	53,9	253,7	63,2
1880	5.329,2	57,3	269,4	67,1
1890	6.009,4	64,6	283,8	70,7
1900	6.854,4	73,7	310,0	77,2
1910	7.612,1	81,8	325,1	81,0
1920	7.986,9	85,9	344,5	85,8
1930	8.685,1	93,4	361,0	89,9
1941	9.316,1	101,1	378,3	94,3
1949	9.204,8	98,9	363,7	96,6
1955	9.839,0	105,7	394,0	98,1
1960	9.961,0	107,2	391,0	97,4
1965	10.113,0	108,7	399,0	99,4
1970	10.316,0	110,9	404,0	100,7
1975	10.508,0	113,0	418,7	104,4

1949-ben Győr-Sopron megye népességének részesedése az országos átlagból már csak 3,95 %-os a korábbi 6,5 %-kal szemben. A felszabadulás utáni szocialista társadalmi átalakulás hatására, az egyre intenzívebbé váló gazdasági

fejlődés alapvető változásokat idézett elő a termelőerők területi elhelyezkedésében, különösen a népesség területi strukturájában. A lakosság foglalkozás szerinti megoszlásában is mélyreható változások történtek. A megye aktív kereső népességének százalékos megoszlását és ennek változásait a fő népgazdasági ágakban szemléletesen bizonyítja a/8.sz. ábra./

1949 óta az ipari fejlődés eredményeként, mint látható volt, alapvető változások történtek a népesség foglalkozási szerkezetében. A mezőgazdasági népesség száma csaknem a felére csökkent. Ezen belül az aktív keresők aránya 56,5 %-ról 25,5 %-ra esett vissza. Az 1970-es években ez a csökkenés tovább tart.

Győr-Sopron megyében az 50-es évek végén befejeződött a mezőgazdaság szocialista átszervezése. Megyénk lett hazánk első szocialista megyéje. Ez az agrártermelés intenzifikálásával, valamint a megye ipari központjainak a 60-as években növekvő ütemű fejlődésével, a mezőgazdasági népesség átrétegződésével és számának további csökkenésével jár együtt. Az átrétegződési folyamat eredményeként a 70-es évekre az agrárnépességet kibocsátó területek összezsugorodtak. Csupán a Cser és a Rábaköz

déli részén, továbbá a Rába-mentén van még összefüggő agrárövezet, ahol a települések népességének mezőgazdasági foglalkoztatottsága még mindig 50 % feletti. A korábban összefüggő agrárzónák kisebb egységekre estek szét. Ilyenek pl.: a Mosoni-síkság aprófalvas agrárterületei vagy a Szigetköz és Győr-Tata-i terraszdvidék K-i részeinek nagy határu, a közlekedési vonalaktól kissé távol eső agrárjellegű falvai. /15/

Győr-Sopron megye korábbi munkaerő feleslege az 1970-es évek közepére erősen lecsökkent. A megye mezőgazdasági keresőinek száma 1966-ban még 47.000 fő volt, amely 1970-re 20.700 főre csökkent. A megművelt terület nagysága ugyanakkor ez idő alatt alig változott, a mintegy 280.000 ha hasznosított mezőgazdasági terület művelését a keresők kevesebb mint fele oldja meg. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a korábbi aktív mezőgazdasági keresőre 6 ha helyett 13,5 ha vagy még ennél is több jut. A munkaerő csökkenés kedvezően hatott a mezőgazdaság fejlődésére, mindenekelőtt a termelékenység alakulására és a fajlagos hozamok növekedésére.

Néhány területen, főleg a szűkös természeti adottsági gazdaságokban, a munkaerő előregedésének le-

hetünk tanúi. Ez kedvezőtlenül hat a jelenleg is munkaisénves ágazatok fejlődésére. Pl.: cukorrépa, kertészeti gyümölcsstermesztés, zöldségstermesztés. Ezekben az ágazatokban a jövőben is munkaerő hiánnyal kell számolni. Ez viszont azt eredményezheti, hogy a kevésbé élömunka igényes ágazatokat fejlesztik a gazdaságok /búza, kukorica stermesztés/.

A mezőgazdaság munkaerő ellátásának az utánpótlás az egyik legnagyobb problémája. Az aktív mezőgazdasági keresőknek ugyanis alig 18.5 %-a tartozik a fiatalabb. 16-29 éves terjedő korosztályba. a 30-50 év közöttiek 44 %-kal részesednek. ugyanakkor 50 év felett van az aktív keresők 31.5 %-a.

Az állami gazdaságok fiatalabb dolgozóinak magasabb részesedése távlatilag is biztosítani látszik a termelés munkaerő feltételét, ugyanakkor a termelészövetkezeteknél a fiatalabb korcsoportok alacsony százaléka és az idősebb korosztályok magas részesedési aránya a jövőben súlyos munkaerő gondot okozhat. Az aktív korú népesség különösen alacsony a Rábaköz déli részén, valamint a Cser vidéken. /9.sz. ábra/

A mezőgazdasági keresők korcsoportonkénti megoszlása egyértelműen rávilágít arra is, hogy a termelés növelésének egyedüli lehetséges útja az intenzifikálás.

2.2. A településrendszer jellemzőségei és hatása a mezőgazdaság alakulására:

A településhálózat lényeges összefüggésben van az intenzív, kevesebb élőmunkát igénylő termeléssel. Az optimális mezőgazdasági üzemméreteket kereteiben ideálisan lehet szervezni a gépi kapacitás kihasználását, a termelési rendszerek meghonosítását.

Közigazgatásilag Győr-Sopron megye egy megyei városa, 4 járási jogú városa és 4 járásra tagolódik. A községi települések nagysága és eloszlása járásonként nagy eltérést mutatnak. A csornai és a soproni járásban az aprófalvas településszerkezet a domináló. A községek többsége az 1000 fős kategóriába tartozik. A győri és a mesonmagyaróvári járást a középfalvak jellemzik. A településhálózatnak ez a típusa már jobban megfelel a nagyüzemi mezőgazdálkodásnak, mint az előbbi.

6.sz. táblázat

Győr-Sopron megye járásainak fontosabb területi és
népességi mutatói
/1970/

Megnevezés	100 km-re jutó te- lepülések száma	Települések átl. területe km ²	népessége 1000 fő	Nép- sűrű- ség fő/km ²	Népes- ség %- os meg- oszl.
Csornai járás	6,3	16	1,1	68	15,5
Győri járás	4,2	24	2,0	81	20,2
Móvári járás	3,0	34	1,7	51	10,7
Soproni járás	5,4	19	1,1	60	11,0
Kapuvári város körzet	4,9	20	1,3	62	1,3
=====					
Községek Összesen	4,7	21	1,4	66	58,7
Városok Összes.	1,0	102	41,8	410	41,3
Települések Összesen:	4,3	23	23,4	101	100,0

A községsűrűség - amint az az adatokból kitűnik - magasabb az országos átlagnál, a községek átlagterülete azonban az országos átlag alatt marad. Az átlagos lakosságszám sem haladja meg az országosat. Érdekesség még, hogy a népsűrűség nem azokban a járásokban magasabb, ahol a település-sűrűség is nagy. Az 1949-es évektől napjainkig a megye községeinek több mint felének lélekszáma csökkenő, 39 %-a stagnáló és mindössze 9 %-a növekvő.

A megye városi adottsága magasabb, mint az országos átlag. Ez, továbbá a községi települések városias jellege fontos és alapvetően kedvező feltételét képezi a mezőgazdaság termelőerőinek, térbeli koncentrálódásának, továbbá centralizációjának.

Településhálózati szerepkörük szerint a megye településhálózata az alábbiak szerint alakul:

Győr kiemelt felsőfokú központ, amely fejlett speciális /ipari/ és ellátó funkciókkal rendelkezik. Sopron részleges felsőfokú központ, fejlett ellátó funkciókkal, amelyek közül kiemelkedik idegenforgalmi szerepköre. A középfokú és részleges középfokú központok száma 3, a kiemelt alsófokú központoké 8, az alsófokú központoké 26, a részleges alsófokúaké pedig 9. A funkció nélküli, ún. egyéb települések száma 118. /10.sz.ábra/ /16/

A megye településeinek száma 1976-ban /város és község együtt/ 166. Ebből a községek száma 161. 1970-ben ez még 169 volt. A mezőgazdaság szocialista átszervezésekor 1959-ben a megye területén 262 tsz alakult. Az állami gazdaságok száma akkor 10. A tsz-ok száma tehát felülmúlta a községekét. A nagyobb településekben 2, sőt 3 termelőszövetkezet is szerveződött. Az egy termelőszövetkezetre

jutó átlag földterület 1960-ban még az 1.500 kh-t sem haladta meg, pontosabban 1.429,5 kh.

Néhány éves gazdálkodás után nyilvánvalóvá vált, hogy a területi nagyság, a kis üzemméret fékezi az intenzív gazdálkodás kialakítását és rontja a gazdasági mutatókat. A statisztika 1967-ben már a termelőszövetkezetek számát 164-ben hozza, megközelítőleg hány község, annyi termelőszövetkezet. Az átlagos üzemnagyság ekkor 2.319,2 kh-ra emelkedik. 1976-ra a termelőszövetkezetek száma 71-re csökkent, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek átlagos üzemnagysága az összevonások eredményeként 3.422 kh-ra emelkedett. Ez hozzávetőlegesen már megfelel az intenzifikálás követelményeinek, az állami gazdaságok száma ugyanebben az időszakban 10-ről 6-ra csökkent. A mezőgazdasági üzemek jelenlegi nagysága a jól kihasznált horizontális és vertikális integrációval megfelelnek a tudomány és technika jelenlegi fejlettségi színvonalának, és annak eredményei gazdaságosan hasznosíthatók.

A falusi települések morfológiailag /a település mérete, beépítés módja stb./ általában megfeleltek a mezőgazdaság színvonalának, specializációjának, a birtokviszonyoknak. A szocialista nagyüzemi gazdálkodás megerősödése eredményeként a társadalmi átalakulás és a gazdasági fejlődés következ-

tében, a falu és a mezőgazdaság fejlődése eltér egymástól. A falusi települési forma elmarad a mezőgazdaság technikai, gazdasági előrehaladása mögött. Ez az elmaradás és a jelenlegi falusi életkörülmények még gyakran fékezik a mezőgazdaság fejlődését.

3./ A birtokviszonyok és tulajdonviszonyok változásai:

A birtokviszonyoknak fontos szerepük van a termelés szerkezetének kialakításában. A föld-hasznosítás formái jelentősen eltérhetnek a különböző tulajdonban lévő földterületeken. A bő élőmunkával rendelkező kisüzemi parasztgazdaságokban a munkaigényesebb növények termesztése vagy állattartás kerül előtérbe. A korlátozott számú munkaerővel rendelkező termelőszövetkezetek, állami gazdaságok szükségyszerűen a kevésbé munkaigényes szántóföldi növények termesztését fejlesztik még akkor is, ha a természeti adottságok jobban kedveznek pl. a zöldség, szőlő vagy gyümölcs-kultúráknak.

A földterület társadalmi szektorok szerinti megoszlása

/1976. május 31./

	<u>ha</u>	<u>%</u>
Állami mezőgazdaság állami gazdaság, vállalatok, intézmények	127.595	30,6
Szövetkezeti mezőgazdaság tsz-ek, háztáji egyéb szöv.	253.269	60,7
Kisegítő gazdaságok	<u>36.225</u>	<u>8,7</u>
Összesen:	<u>417.089</u>	<u>100,0</u>

A táblázat adatai meggyőzően bizonyítják a szocialista gazdaság túlsúlyát. Győr-Sopron megyében ebben az időszakban 6 állami gazdaság és 2 állami erdőgazdaság volt található, a mezőgazdasági termelőszövetkezetek közös gazdaságainak száma 84, háztáji gazdaságainak száma pedig 36.349 volt. Egyéb szocialista típusú gazdaságok száma 17 volt. /11.sz.ábra/

A termelés legmagasabb szervezettsége az állami gazdaságokban található. A gazdasági és műszaki mutatók is itt a legkedvezőbbek.

Külön ki kell emelni a háztáji gazdaságokat. Az össz terület nem nagy, mindössze 21.327 hektáros, amelyen gazdálkodnak, de termelési súlyuk annál jelentősebb.

Különösen az állattenyésztés egyes ágaiban /sertés, szarvasmarha/ és a konyhakerti növények termesztésében. Bár az is igaz, hogy az állami és szövetkezeti gazdaságokban termesztett takarmányféléket hasznosítják az állattartásban. /17/

7.sz. táblázat

Állatállomány szektoronkénti megoszlása

Megnevezés	TSz	1976-ban áll.gazd.	Kistermelő
Szarvasmarha	68.716	17.006	34.234
Sertés	144.803	95.498	151.760

Szarvasmarha létszámából a termelőszövetkezetekre 57,2 %, az állami gazdaságokra 14,1 %, a kistermelőkre 28,7 % esik.

Sertésből a termelőszövetkezetek 36 %-kal, állami gazdaságok 26 %-kal, a kistermelők pedig 38 %-kal részesednek. /12.sz. ábra/

8.sz. táblázat

Értékesítés a két fő állattenyésztési ágazatban
1976-ban /13.sz. ábra/

Megnevezés	TSz	ÁG	Kistermelő
Vágómarha	1.283	193	742
Vágósertés	1.560	951	1.200

9.sz. táblázat

A zöltségfélék vetésterületének alakulása
1976-ban

	ha		
Megnevezés	TSz	ÁG	Kistermelő
1975	2.154	882	1.018
%-os arány	53,1	21,0	25,1
1976	2.118	990	1.058
%-os arány	52,2	24,4	26,1

A növénytermesztés fő ágaiban, kenyérgabona, cukorrépa, a szálaskarmányok eredete kizárólagosan az állami gazdaságokból és a mezőgazdasági termelőszövetkezetekből származik. 1976-ban a búza 96,1 %-át termelték a nagyüzemek. A kukoricának 76,5 %-át, a cukorrépának csaknem 100 %-át.

Még mindig jelentős súllyal szerepel az állattartás a kistermelőknél a háztájiban. A kistermelők által megtermelt takarmány nem fedezi az ilyen nagylétszámú állat szükségletét, így a szocialista szektorban termelt takarmányból, az állami készletekből egészítik azt ki és hasznosítják vágómarhává, sertéssé stb. Mindezt kedvező feltételek mellett, mert a kistermelők a már meglévő férőhelyeket használják ki.

Tehát a birtokviszonyoknak, tulajdonformáknak napjainkban is befolyásoló hatása van a termelés szerkezetére, az ágazatok fejlődésére, a specializációra.

4./ Az ipar hatása a Győr-Sopron megye mezőgazdaságának növekedésére és szerkezetére:

A megye kedvező adottságai és földrajzi helyzete - Bécs közelsége - a történelem folyamán már korán kivételes helyzetet teremtett az élelmiszeripar megtelepedésének.

A tőkés ipari termelés megindulása a XIX. sz. utolsó harmadában - a bécsi piac növekvő élelmiszer szükségletei - az élelmiszeripar kialakulását eredményezte. A gabonatermesztésről a kapitalista nagyüzemek és a kisparaszti gazdaságok a nagyobb jövedelem reményében áttértek az ipari növények termesztésére, valamint a tej, hús termelésére. Ezzel átalakult a vetésszerkezet, erőteljesen megnövekszik a cukorrépa és a sörárpa vetésterülete, meghonosodik az intenzívebb szimentáli szarvasmarha-fajta.

Az élelmiszeripar jórészt a földrajzi adottságoknak megfelelően fejlődött. A XIX. sz. elején már fejlett a malomipar /vizimalmok/. A század 2. felében a cukoripar, a sürgyártás, a húsfeldolgozó ipar, a tej-

ipar, a szeszipar honosodik meg és fejlődik ki.

1945 után a baromfifeldolgozás, a hűtőipar, a gyümölcs- és a főzelékkonzerv-gyártással fejlődik tovább a megye élelmiszeripara.

A szocialista társadalmi rendben a kis- és a középüzem nagyságú élelmiszeripari üzemek nagy vállalatokká alakultak. Pl. az Állatforgalmi- és Húsipari Vállalat, amelynek évi bruttó termelési értéke 1970-ben már 1,1 milliárd forint. Ez 1975-re megduplázódik, 2,5 milliárd Ft lesz. Ugyanílyen nagyarányú fejlődés mutatható ki a Baromfifeldolgozó Vállalat termelési értéknövekedésénél is. 1970-ben 296 ezer Ft a bruttó termelési érték, 1975-ben pedig 411 ezer Ft.

Az élelmiszeripar igen jelentős tényező Győr-Sopron megye gazdasági életében. 1976-ban a megyei székhelyű iparból részesedése a termelési érték alapján 17,4 %. /18/

Az összes foglalkoztatottak száma 1976-ban 10.807 fő. Az összes állóeszköz 1976.évi bruttó értéke az élelmiszeriparra 3,4 milliárd Ft volt. Ez a megye székhelyű iparból 16,4 %-os részesedést jelent. Az élelmiszeripar gazdálkodási eredményei jobbak a nehéz- és könnyűiparnál. A 100 Ft-ra lekötött eszközre jutó tiszta jövedelem 31 Ft, a nehéziparban ez 23 Ft, a könnyűiparban 15 Ft.

Az egy foglalkoztatottra jutó tiszta jövedelem 1976-ban az élelmiszeriparban 162.749 Ft. A nehéziparban ez 119.864 Ft. A könnyűiparra 43.197 Ft esik. A nyereség alakulása is kedvező, egy foglalkoztatottra vetítve az élelmiszeriparban 76.145 Ft, az 1976-os évben nehéziparban 78.536 Ft, a könnyűiparban 39.350 Ft.

Az élelmiszeripar termékeinek 18 %-át a külkereskedelem felé irányítja értékesítésre.

A megye élelmiszeriparából a húsipar részesül legnagyobb arányban. A húsipar irányító központja a megye-székhelyre települt, Állatforgalmi- és Húsipari Vállalat néven. Vágóhidjai és feldolgozó üzemei Győrött, Kapuvárott, Sopronban és Mosonmagyaróvárott helyezkednek el. Az Állatforgalmi és Húsipari Vállalat százalékos részesedése a megye élelmiszeriparából 1970-ben 25,6 % volt, 1975-ben ez már 31,1 %-ra nőtt. Ez is bizonyítja a megye fejlett állattenyésztését. /19/

10.sz. táblázat

Fontosabb húsipari termékek mennyisége tonnában

Húsárak	1970	1974	1976
csontos nyershús	19.752	41.659	43.665
ebből: csontos marhahús	4.976	6.538	8.937
csontos sertéshús	14.312	35.054	34.696
száraz kolbász	1.004	943	1.133

A feldolgozás mennyisége szoros összefüggésben van az állattenyésztés dinamikus fejlődésével. Különösen szembetűnő a sertés ugrásszerű fejlődése. A megyében a megtermelt vágómarha többsége élőszűlyben kerül exportra, vagy a megyén kívüli feldolgozásra /Buda-
post/.

Az 1974. évi értékesítés vágómarhából 21.540 to volt. A Húsipari Vállalat ebben az évben 6.538 to csontos marhahúst állított elő.

Vágósertés teljes egészében a megyén belül kerül feldolgozásra. Egyrészt a Húsipari Vállalat kereteiben, másrészt ÁFÉSZ kezelésben lévő, kisebb kapacitású vágóhidakon.

A Húsipari Vállalat a kész termék jelentős arányát /bacon-sertés/ exportálja, dobozolt sonka formájában /Kapuvári Hústüzem/. Továbbá a megye kereskedelmi

hálózatát látja el, de besegít a főváros ellátásában is. A felvásárolt vágósertés 1974-ben 44.110 to volt. Az előállított termék összsúlya 36 ezer to körül alakult.

Vágóbaromfi feldolgozás a Győri Baromfifeldolgozó Vállalatnál koncentrálódik. A megye termelőitől felvásárolt összes baromfit megyén belül dolgozzák fel. A vágóbaromfi mennyiségének alakulása a következő, tonnában kifejezve:

1970-ben	5.377 to
1974-ben	8.772 to
1976-ban	10.116 to

A Tejipari Vállalatnak 1970-ben 116 millió, 1974-ben 118 millió, 1976-ban 129 millió liter tejet kellett feldolgoznia fogyasztói tejjé, vajjá és sajttá.

11.sz. táblázat

A tej és tejtermékek feldolgozásának alakulása

Megnevezés	1970	1974	1976
Fogyasztói tej 1000 lit.	21.028	24.892	31.155
Vaj, to.	1.755	1.210	1.433
Sajt, to.	1.218	344	303

Feltűnően csökkent a sajtermelés mennyisége. Pedig a megye hagyományosan is az ország egyik sajtermelő körzetéhez tartozik /Móvár, Vitnyéd-Csermajor/.

A Tejipari Vállalat tejüzemei a tejtermelő gazdaságok közelébe települtek, Móvár /tej, sajt feldolgozás/, Csorna /tejporgyár/, a Rábaköz gazdag szarvasmarhatartó vidékére. Győr az intenzív állattartó Győri medence tejmennyiségeit gyűjti össze. Jelentős még a soproni és tétai tejüzem tejfeldolgozása.

Gyümölcs- és főzelékkonzerv feldolgozás elmarad az országos átlagtól. A megyében 2 helyen történik gyümölcs és főzelékkonzerválás, Móváron és a Fertődi Állami Gazdaság keretében működő Fertődi Konzervüzemben. A megtermelt gyümölcs- és főzelékfeleslegeket ma kizárólag ezekben az üzemekben dolgozzák fel. Jelentős tétellel szerepel a győri hűtőház gyorsfagyasztó üzemének felvevő kapacitása is.

12.sz. táblázat

Gyümölcs- és főzelékfeldolgozás Győr-Sopron megyében

/to/

Megnevezés	1970	1974	1976
Gyümölcskonzerv	3.861	3.715	4.184
Főzelékkonzerv	3.396	5.330	7.524
Gyorsfagyasztott főzelék, zöldség, gyümölcs	3.364	3.802	5.922

A megye malomipara a XIX. sz.-ban alakult ki. A bővizű folyókon - fejlett gabonatermesztés mellett - minden jelentősebb településben vizimalmokat építettek. 1945 után és a mezőgazdaság szocialista átszervezésekor a kiskapacitású lisztőrölő üzemek elvesztették jelentőségüket. Helyettük nagy kapacitású, modern malmok épültek fel, vagy a régiókat korszerűsítették. A malomipar a megyeszékhelyre Győrbe, Móvárra, Sopronba, Kapuvárra, Csornára, Mihályiba, Szanyba és Tétre települt. Mindegyik a gabonatermő tájak közvetlen közeliségébe. Az utóbbi évtizedben kenyérgyárak épültek a középfokú és a részleges középfokú központba /Kapuvár, Csorna/.

A malomipar éves átlagban 50-60 ezer to. lisztet termel. A megye lisztszükségleteit teljesen kielégíti. Egy főre kb. 2,5 q liszt jut évenként.

A cukoripar és az élelmiszeripar szerkezetéből a termelési értékét figyelembe véve, 1970-ben 6,8 %-kal, 1975-ben 5,3 %-kal részesült. A megyében egy cukorgyár működik Petőházán. Az évi termelési értéke 1975-ben 380 ezer Ft. Feldolgozza a Győr-Tata-i terraszi-
déken termelt cukorrépa kivételével /Ács/ a megye összes cukorrépáját. Az éghajlati adottságok miatt megyénkben a cukorrépa érése 2-3 hetes késésben van

az Alföld répájával szemben. Ezért szeptember végén a Petőházi Cukorgyár már besegít az Alföldről szállított cukorrépa feldolgozásában. Ez évente kb. 5 ezer vagon répanennyiséget jelent. Ezt a gazdaságtalan szállítást a kényszerhelyzet teremti mindaddig, amíg a Kabai Cukorgyár működését el nem kezdi. Ezzel jelentős mennyiségű cukorvesztés menthető meg az őszi melegben könnyen bomló répából.

A Petőházi Cukorgyár a kristálycukrot és "Gokka" néven hókristály kávécukrot állít elő. /14.sz.ábra/

Az 1974.évi mélypont után ismét növekedés tapasztalható. A kedvező gazdasági szabályozók már éreztetik hatásukat. Egyben példásan alakult a tsz és a cukorgyár közti vertikális integráció, ahol az integrátor szerepét mindinkább a cukorgyár veszi át. A Petőházi Cukorgyár által irányított termelési rendszerben országosan is kimagasló eredmények születtek, különösen a répa cukortartalmát illetően.

A Cukorgyár földrajzi elhelyezkedése jó, közel van a termelőhelyekhez. Jó közúthálózat és vasútvonalak kötik össze a begyűjtőhelyekkel. A répa tárolása mind kevesebb veszteséggel jár.

A szeszipari vállalat évi termelési értéke 1970-ben 295 ezer Ft, ez az élelmiszeriparból 6,4 %-os részesedést tesz ki. 1975-ben 390 ezer Ft-ra nő az évi

termelési érték, a százalékos részesedés pedig 5,4. Gazdaságosan hasznosítja a cukorgyári melaszt, és a szocialista nagyüzemekben megtermelt szeszburgonyát. Ipari és finomított szeszt gyárt.

13.sz. táblázat

Évi finomított szesz mennyiség
/hl/

1970	1974	1976
150.866	136.558	203.332

Az országos termelésben igen jelentős. Az össz szükséglet több mint 50 %-át adja.

Jelentős a növényolajipari vállalat évi termelési eredménye is. 1970-ben a megtermelt érték 469 ezer Ft, az élelmiszeriparból való részesedése 10,1 %. 1975-ben 657 ezer Ft értéket termelt, élelmiszeriparból való részesedése pedig 9,2 %-ra alakul. A megye és szomszédos megyék megtermelt napraforgó és repce ipari feldolgozását végzi.

Említésre méltó a Soproni Sörgyár évi termésmennyisége. 18

1970-ben /1000 literben/ 34.086,

1974-ben 41.837,

1976-ban 42.882 liter.

Az évi termésmennyisége fokozatosan növekszik. Terméke az ászok márkájú sör. A sürgyártáshoz az alapanyagot Győr-Sopron megye nagyüzemi mezőgazdaságai adják sör-árpa néven /tavaszi árpa/.

Országos jelentőséggel bír a Keksz- és Ostyagyár. Az éves termésmennyisége: 6,7 %-kal részesedik a megye élelmiszeriparából. Termékeit mind az országon belül, mind külföldön keresik.

Győr-Sopron megye élelmiszeriparának alapját a fejlett mezőgazdasága képezi. Az előállított élelmiszeripari termékek egy része a megye piacain gazdagítja a választékot, más részük bekapcsolódik az országos ellátásba /húskészítmények, szesz, cukor, tej- és tejtermékek/, és eljut a külföldi piacokra is.

Az ország megyéi közül a legkomplexebb élelmiszeriparral Győr-Sopron megye rendelkezik.

14.sz.táblázat

A megye élelmiszeripar termelésének szerkezete

Megnevezés	1970 %	1975 %
Állatforgalmi- és Húsipari Vállalat	25,6	35,1
Gabonafelvásárló és Feldolgozó Vállalat	16,1	11,2
Baromfifeldolgozó V.	6,4	5,7

Megnevezés	1970 %	1975 %
Tejipari Vállalat	6,6	7,2
Hűtőipar	3,6	3,1
Gyümölcs- és főzelék- konzervgyár, Mővár	0,8	1,1
Cukorgyár Petőháza	6,8	5,3
Szeszipari Vállalat	6,4	5,4
Növényolajipari Vállalat	10,1	9,2
Sörgyár Sopron	2,9	2,5
Keksz- és Ostyagyár	7,6	7,2
Állati fehérje ATEV	0,4	0,5
Egyéb tanácsi, szövetke- zeti élelmiszeripar	6,7	6,5
Összesen:	100,0	100,0

Az élelmiszeripar fejlődése továbbra is biztosított. A mezőgazdaság specializációjának iránya is ezt jelözi. Az állattenyésztés növekvő súlya, a húsipar fejlesztését sürgeti. A baromfitartás, a gyümölcs- és zöldségtermesztés fokozása, a cukorrépa intenzív fejlesztése az élelmiszeripar ágaiban a feldolgozó és tároló kapacitás növelését teszi szükségessé, mert nemcsak megtermelni kell, hanem azt fel is kell dolgozni. Sajnos volt már negatív példa a megyében is, hogy a megtermelt zöldség veszendőbe ment, tároló és feldolgozó hely hiányában.

A mezőgazdaság ipari háttere Győr-Sopron megyében fejlettnak mondható, különösképpen azért is, mert a fejlett élelmiszeripari háttér mellett fejlett mezőgazdasági gépgyártás és gépjavító bázis is kiépült a megyében /Győr, Mosonmagyaróvár/.

5./ A közlekedés és a mezőgazdaság kapcsolata:

Az ipar mellett fontos tényezőként szerepel a mezőgazdaság növekedésében az infrastruktúra, vagy más szóval a 3. szektor fejlettsége /közlekedés, szállítás, oktatás, igazgatás stb./.

Amennyiben az infrastruktúra fejlettsége túlzottan elmarad az 1. és a 2. szektortól, akkor az gátolag hat annak további fejlődésére. Ha azonban vele együtt fejlődik az A és a B szektor, segíti annak dinamikus fejlődését. Tehát dialektikus kölcsönhatásban van a termelőágazatokkal. Az infrastruktúra fejlesztésének felismerését, fontosságát bizonyítja a IV. 5 éves terv beruházásának adatai is. E tervciklusban a 3. szektor beruházásai már jóval meghaladják az iparét. Az iparé 33 %-os, ezzel szemben az infrastrukturális beruházások részesedése 44 %. Az infrastruktúra egyik legfontosabb eleme a gazdasági élet vérkeringését biztosító út- és vasúthálózat. A közlekedés szerepe a területi munkamegosztás

kiszélesedésében egyre fontosabb, fejlesztése szinte létkérdéssé válik. /2o/

Győr-Sopron megye ebben a tekintetben kedvező adottságokkal rendelkezik, mint az országos. 1970-ben 100 km²-re 39 km közúthálózat jutott, az országos 32/100 km². Az utak állapota az utóbbi években minőségi változáson ment át, paramétereik is kedvezőbbek az országosnál. A közutak 69,4 %-a aszfalt és bitumen burkolatú. Az összes közút 71,2 %-a portalanított. A kiépítetlen földutak hossza mindössze 19 km. Ez elenyészően csekély, a megye útjainak 1,2 %-a, ezzel szemben az országos 3,3 %-os.

Győr-Sopron megyére 1974-ben 91 km hosszú elsőrendű főútvonal - Komárom-Győr-Hegyeshalom, az M 1-es - és 729 km hosszú másodrendű főútvonal esik. Ilyenek a 85 sz. Győr-Sopron, 83.sz. Győr-Pápa, 81 sz. Győr-Székesfehérvár, 84 sz. Balaton-Sopron, 15 sz. Mosonmagyaróvár-Rajka, 14 sz. Győr-Ménfőcsanak.

Első- és másodrendű főútvonalaink fontos határátkelőhelyekhez csatlakoznak, a szomszédos Ausztriához /M1 és a 84-es/ és Csehszlovákiához /14-es, 15-ös/. Mindegyik útvonal fontos a nemzetközi forgalom szempontjából is. Az M 1-es Nyugat és Dél-Európát köti össze. A megye székhelye Győr, megyei város Budapest és Bécs tengelyének középpontjában terül el, közel

egyenlő távolságban egymástól. Közúton mindkét főváros 2 óra alatt elérhető. Rendkívül jelentős ez a friss zöldség, gyümölcs és húskészítmények piacra való szállításában. Pozsony felvevő piaca szintén előnyösen befolyásolhatja Győr-Sopron megye mezőgazdasági fejlődését. Az első- és másodrendű főútvonalakat, mint főtengelyeket, mellékútvonalak kötik össze. Az év minden szakában minden rendű és rangú település portalanított vagy aszfaltozott úton elérhető. Mindez kedvezően hat a termények tároló és feldolgozóhelyre való gyors szállítására.

A vasúthálózat konfigurációja a közutakat másolja, hossza 430 km, amelyből 261 km a MÁV-é, 141 km pedig a GYSEV-é, 20 km hosszú a keskeny nyomtávú gazdasági vasútvonal /hansági vasút/. Fontos nemzetközi vasútvonalak vezetnek a megyén keresztül, pl. Bécs-Hegyeshalom-Győr-Budapest. Áruszállításban igen jelentős a GYSEV tranzitforgalma, Bécsújhely és Kismarton irányában történik nagy tömegű áruszállítás. Győr fontos vasúti csomópont. Budapest, Bécs, Veszprém, Pápa, Celldömök-Szombathely és Sopron irányában ad le fontos ágakat, és kapcsolódik be az ország vérkeringésébe. A megyének a Kisalföldtől eltérő tájakkal is jó a vasúti, közúti kapcsolata. Így hatékonyan segíti a hazai és a megyén belüli munkamegosztást

a hiányzó termékek Győr-Sopron megyébe történő szállítását és a feleslegek kibocsátását.

A vasút területi elhelyezkedése ideális. Pontos termőterületeket érint, vagy szel ketté. A vasúti forgalom a leadott áruk javára tolódik el. Ennek oka: a megye energiaszegénysége.

A mezőgazdaság vasúton nagytömegű árut szállít, főként a cukorrépa-kampány idején. Jelentős a leadott árukban a műtrágyamennyiség, 1974-ben ez 206.713 to. volt.

A mezőgazdasági termékek többségét közúton szállítják a tárolóhelyekre, a keverőüzemekbe, vagy a feldolgozó iparhoz. A vágóállat közül csak az exportképesek kerülnek vasúti szállításra. A feldolgozóhelyek közelsége miatt főleg közúton szállítják a gazdaságok a felvásárolt terméket saját gépparkjukkal vagy a Volán segítségével.

6./ A szellemi háttér és a mezőgazdaság

Napjainkban mindinkább szükségessé válik a mezőgazdaságban is a jó szakmai felkészültséggel rendelkező szakmunkás. A tudományos és technikai forradalom eredményeit csak az újra érzékeny, szellemileg jól felkészült dolgozók tudják rövid idő alatt hasznosítani.

A nagyteljesítményű gépek kezelése, a mezőgazdaságra ható komplex tényezők, talajművelés, tápanyag-utánpótlás, kemizálás stb. optimális alkalmazása csak jól képzett szakmunkás-gárdával lehetséges: a tudomány ma már valóban termelőerőként hat a mezőgazdaságban.

Győr-Sopron megye történelme folyamán mindig érzékeny volt a fejlettebb technológiák befogadására. A növekvő piaci igények kielégítésére már a múlt században az intenzív gazdálkodási formákat keresték a kapitalista nagyüzemek és kisparaszti gazdaságok egyaránt. Szívesen tanult a magyar paraszt a téli ezüst- és aranykalászos tanfolyamokon. Egy-egy tehetséges gyermekét pedig a megye akkori Akadémiájára Mosonmagyaróvárra küldte. Az Akadémián szerzett szaktudást azonban nem a parasztbirtokok hasznosították, mert annak elvégzése után a fiatalok túlnyomó része gazdatisztként vagy tisztartóként helyezkedett el a tőkés mezőgazdasági nagyüzemekbe. Felkészültségének szellemi hatása azonban érződött a szülői háznál és a rokonság körében.

A magyar paraszt szakmai képzésében forradalmi változás a felszabadulás után következett be. De különösen 1959 után, a mezőgazdaság szocialista átszervezését követően.

A felszabadulást követően állami és célgazdaságok alakultak, amelyek nagylétszámú közép- és felsőfokú képzettséggel rendelkező szakembert követeltek. 1955-ben Győr-Sopron megyében az állami gazdaságok száma 25, a mezőgazdasági termelőszövetkezeteké pedig 155. Ebben az időszakban jelentősen megnő a szakEMBEREK iránti kereslet.

A mezőgazdasági szakmunkásképzés jelenlegi rendszerre az 1960-as évek elejére épült ki; szakmunkásképzés minden jelentős szakmában folyik. A képzés egy részét az ipari szakmunkásképző intézetekben /Győr, Sopron, Mosonmagyaróvár, Kapuvár, Csorna/, főleg az ipari jellegű szakmákban, gépszerező és egyéb fémipari szakmában, másrészt a mezőgazdasági szakmunkásképző intézetekben, korszerű feltételek között valósul meg. Szakmunkásképző intézet működik Győrött, Sopronban és a szakközépiskolák mellett Fertődön, Vitnyéd-Csernajorban és Csornán. A megyében növénytermesztés és állattenyésztés, disznótenyésztés, zöltségtermesztő, szarvasmarhatenyésztő, baromfitenyésztő és tejtermékgyártó szakmában van szakmunkásképzés. /21/

15.sz. táblázat

1975/76. tanévben szakmunkásvizsgát tettek száma
/fő/

Szakma	Szakmunkás tanulók	Felnőtt dolgozók
Disznóvénykertész	27	21
Zöldségtermesztő	8	32
Szarvasmarha-tenyésztő	16	29
Baromfitenyésztő	24	27
Tejtermékgyártó	34	15

A bemutatott táblázatban szereplő adatok megfelelnek az elmúlt 10 év átlagának. A szakmunkásképzés jónak értékelhető, előnyösen hat az ágazat intenzifikálására.

A megyében a közép- és felsőfokú szakemberképzés szintén jól szervezett. 4 mezőgazdasági jellegű szakközépiskola működik. A "Csukás Zoltán" Mezőgazdasági Szakközépiskola, Csornán, éves átlagban 50-60 szakembert bocsát ki. A Kertészeti Szakközépiskola Fertődön működik, az évenkénti végzősük száma 30 fő.

Az "Ujhelyi Imre" Élelmiszeripari Szakközépiskola Vinyéd-Csorna Major, a tejiparnak képez szakmunkásokat, évente 30-35 főt. A "Roth Gyula" erdőszeti szakközépiskola is segíti az ágazatot, ugyanis a termelőszövetkezetek jelentős erdőterülettel is rendelkeznek.

A mezőgazdasági szakközépiskolák hozzájárulnak a szomszédos megyék szakemberellátásához is. Az említett szakközépiskolák tanulólétszámából, ami a jelzett iskolaévben 789 fő volt, 371 fő a szomszédosmegyéből érkezett, ez az össztanulók 47 %-a.

A megye középfokú szakemberképzését a szakközépiskolák keretében működő felnőttoktatás, a levelező tagozatok is segítik. Ez évi mintegy 82 fő középiskolai jelent. A számviteli, a kereskedelmi, a közgazdasági, a pénzügyi stb. szakközépiskolák ugyancsak képeznek fiatalokat az állami gazdaságok és termelőszövetkezetek számára.

Győr-Sopron megyében felsőfokú mezőgazdasági szakemberképzés is folyik. A Keszthelyi Agrártudományi Egyetem Mezőgazdaságtudományi Kara Mosonmagyaróvár nappali tagozatán évente 70-80 fő, az esti és a levelező tagozaton 30-40 fő szerez agrármérnöki diplomát. Az egyetem a szomszédos megyék szakemberszükségletét is kielégíti. Ugyanígy más megyék felsőoktatási intézményei is besegítenek Győr-Sopron megye szakemberképzésébe. Az 1976/77. tanévben a megyében lakó, de más megye mezőgazdasági jellegű felsőoktatási intézet nappali tagozatára járó hallgatók száma: 462 fő. A szakemberképzés, illetve az utánpótlás számára ez már többet mond, ugyanis valószínűsíthető, hogy többségük megyéjük gazdaságaiban vállal munkát.

A mezőgazdasági felsőfokú mezőgazdasági intézmény hatása messze túlmutat az oktatási tevékenység körén. Már a felszabadulás előtt is nagy érdemei voltak az intenzív szarvasmarha-tartás meghonosításában, a tájra jellemző fajták kinemesítésében. 1945 után számos fontos talajtani vizsgálatot végeztek, számbavették és feltérképezték a megye gazdaságainak talajadottságait, ellátják a gazdaságokat szakmai tanácsokkal, s nem utolsósorban az adottságoknak megfelelő termelés-szerkezet-változtatást javasoltak ott, ahol a hagyományos ágazatok csak magas költségráfordítással, sokszor ráfizetéssel tevékenykedhettek. Különösen nagy szellemi támogatást nyújtottak a kedvezőtlen adottságú tájak /az adottsághoz igazodó/ új termelési strukturájának kialakításához.

7./ A termelés technikai feltételei

A korszerű nagyüzemi gazdálkodás egyik legalapvetőbb feltétele a már kialakult munkamegosztás színvonalán lévő állóeszköz-ellátottság. A korszerű mezőgazdasági épületek, járművek vető-, művelő- és betakarítógépek, a komplex gépsorok megléte. Mindez erősen befolyásolja az ágazati termelés arányainak alakulását és megszabja a specializáció mértékét. /22/

Az állóeszköz állomány színvonalát ki lehet fejezni egységnyi területre, vagy egy dolgozóra vonatkoztatva. Győr-Sopron megyében a termelőszövetkezetekben 1 ha területre jutó összes állóeszköz érték alakulását a 15.sz. ábra mutatja be.

1968 és 1974 viszonylatában az 1 ha-ra vetített állóeszköz érték alakulás megfelel az országos átlagnak, a fejlődés ütemét tekintve csak Komárom és Heves megye előzi meg. 1976-ban az 1970-esnek háromszorosára, 33.121 ezer Ft-ra emelkedett és minden bizonnyal továbbra is az élenjáró megyék között van az 1 ha-ra jutó állóeszköz értékmutató alapján.

A dinamikus növekedés eredményei megmutatkoznak a mezőgazdaság intenzifikálásában, a termelési rendszerek széleskörű elterjedésében, a szakosított állattenyésztő telepek férőhely számának alakulásában. 1970 és 1976 között felgyorsult a termelőeszközök koncentrációja, lényegesen gyarapodott az erő- és munkagépek, és különösen a tárolóhelyek száma, erősödött az ágazatok szakosodása és az iparszerű termelési rendszerek elterjedése. Utóbbiakat bizonyítják az alábbiak is. 1977.évben a búza vetésterületének 48 %-a, 29.950 ha a megyében alakult Kisalföldi és a KSZE termelési rendszerhez tartozik. /1976-ban még ilyen termelési rendszerrel nem találkozunk./

A kukoricaterület 69 %-a 29.350 ha /az IKR 24.000 ha és a KSZE 5.350 ha/ rendszerhez tartozik, 1976-ban még 50 % alatt volt részaránya. A cukorrépa 87,4 %-a 11.000 ha, a megyében alakult ICR rendszerhez tartozik, 1976-ban ez az arány mindössze még 29 %-ot képviselt. A zöltség vetésterületének 17 %-a, 650 ha és egyéb növények 57.000 ha /árpa, lucerna, szója, napraforgó/ az üllői termelési rendszerhez tartoznak. Összegezve, a megye szántóterületeinek közel 40 %-a kapcsolódott már be napjainkban a különféle termelési rendszerekhez.

A korszerű nagyüzemi gazdaság alapvető feltétele a gépesítés. A termelőszövetkezetek önálló gépparkkal rendelkeznek. A talajadottságok, geológiai viszonyok kitűnően alkalmasak a gépesítéssel járó előnyök kihasználására.

A mezőgazdasági üzemek gépesítésének alapvető mutatója a traktorral való ellátottság.

16.sz.táblázat

1 traktorra jutó mezőgazdasági szántóterület ha-ban:

Megnevezés	1970	1974	1976
Győr-Sopron megye	43	38	36
Országos	45	41	-

Az országos átlagnál jobb a gépesítettségi fok. 1 traktoregységre jutó mezőgazdasági terület tovább csökkent az 1977-es évben. Jelentősen megnőtt a nagyobb gépek aránya. A Rába-Steiger traktork száma Győr-Sopron megyében 1977-ben már 47 db. Ebből a termelési rendszerhez 17 db tartozik.

A kép sokkal realisabb, ha figyelembe vesszük a gépek kapacitásának kihasználtsági mértékét. 1 traktoregységre jutó teljesítmény országos átlaga termelőszövetkezetben 1974-ben 431 normál hold /nh/ volt, az állami gazdaságokban 469 nh, Győr-Sopron megyében ez az állami gazdaságok esetében 445 nh 1974-ben, és 1976-ban már 426 nh lett. A termelőszövetkezetekben 1974-ben 463 nh, 1976-ban pedig 443 nh. Mind az állami gazdaságok, mind a termelőszövetkezetekben jobb a gép-kihasználtsági fok, mint az országos. /23/

A traktorok száma Győr-Sopron megyében csökkent, de az országos átlagban is. Ezzel ellentétben jelentősen megnőtt a traktoregységek száma. Tehát nagyobb traktorok beállítására került sor. A traktoregységek száma 1965-ben 4.171 volt, amely 1974-re 6.012-re növekedett, a dunántúli megyék közül csak Somogy megye előzi meg, országos szinten a 10. helyen áll.

A vető-, művelő- és betakarítógépeknél is hasonló arányú a fejlődés, a megyék közötti rangsorban a középmezőnyben foglal helyet. A gépesítés elért színvonalára jellemző, hogy az aratás 100 %-át, a burgonya és cukorrépa szedésnek pedig 85-90 %-át már gépi úton végzik a megyében.

A mezőgazdaság technikai ellátottságát, illetve kedvező anyagi-műszaki ellátását bizonyítja a mezőgazdaság céljait szolgáló tehergépkocsik, pótkocsik, traktorekék, traktoros kultivátorok, vető- és aratógépek növekvő száma és műszaki színvonala.

A mezőgazdaság műtrágya és növényvédőszer-ellátás magas színvonala országosan is figyelemre méltó.

1975-ben 334 kg/hektár műtrágya hatóanyag felhasználás messze meghaladja a 305 kg/hektáros értéket.

Az öntözött terület nagysága ugyanekkor 14.703 hektárt tesz ki. Az öntözött terület nagyságát tekintve, a megyék sorrendjében Győr-Sopron megye a 4.

helyen áll. A talajjavítás színvonala az elért eredmények ellenére sem kielégítő, amely szorosan összefügg a termőterületre jutó beruházások alacsony színvonalával. Jellemzően mutatják ezt az alábbiak:

1975-ben az egy hektár termőterületre jutó beruházás összege 3.029 Ft, Győr-Sopron megyében 2.801 Ft, messze elmarad Komárom megye 4.960 Ft-os értékétől, amely érték országosan az első helyen áll.

III. A FÖLDHASZNOSÍTÁS ALAPVETŐ FORMÁI; A SZÁNTÓFÖLDI NÖVÉNY- TERMELÉS ALAKULÁSA

1./ A művelési ágak arányainak változása:

A mezőgazdasági földterületek különböző hasznosítási formái jól kifejezik a mezőgazdaság fejlettségének fokát. Megmutatják, hogy a mezőgazdaság milyen mértékben vette művelés alá a földterületeket, azon milyen fokú - extenzív vagy intenzív - gazdálkodást folytatnak.

A művelési formákban kifejezésre jutnak a természeti, környezeti adottságok, az alkalmazott társadalmi-technikai színvonal stb. Ugy is megfogalmazhatjuk, hogy a mezőgazdaság fejlettségét befolyásoló különféle természeti és társadalmi tényezők koncentrációja milyen fokon érvényesül a munkamegosztás jelenlegi fokán.

Győr-Sopron megye területének művelési ágak szerinti megoszlása, hasonlóan az ország más területeihez, hosszú történelmi fejlődés eredményeként alakult ki.

A földhasznosítás alapvető szerkezeti viszonyai már a múlt század végére kialakultak, azóta a művelési ágak arányaiban alapvető változások nem következtek be. Az eltolódások is megfelelnek az országos mozgásirányoknak. /24/

17.sz. táblázat

A földterület megoszlása művelési ágak
szerint /százalék/

Művelési ágak	1950	1960	1970	1976
Szántó	62,9	60,3	58,6	58,2
Kert és gyümölcsös	1,4	1,7	2,6	2,6
Szőlő	0,8	0,8	0,9	0,8
Rét	9,1	6,5	4,6	4,0
Legelő	6,1	6,5	6,4	6,1
Mezőgazdasági terület	80,3	75,8	73,1	71,7
Erdő	10,6	12,9	15,6	16,0
Nádas	1,5	1,3	1,2	1,2
Termőterület összesen:	92,4	90,0	89,9	88,9
Művelés alól kivett területek	7,6	10,0	10,1	11,1
Összes földterület	100,0	100,0	100,0	100,0

A szántóterület 1935-höz viszonyítva 1974-ig csökkent, majd 1976-ban ismét növekszik. A rét az 1935-ös szintnek a felére zsugorodott. Az erdőterület viszont erőteljes növekedést mutat, 10,6 %-ról 16 %-ra emelkedett. Ez legnagyobb részt a Hanság és a szükséges természeti adottságokkal rendelkező területek erdősültségében mutatkozik meg. A kert és a gyümölcssterületek több mint a duplájára való növekedése az intenzifikálást igazolja, s ugyanez vonatkozik a rét és a legelőterületek csökkenésére is. /16.sz. ábra/

A megye szántóterületének részaránya 4,4 %-kal nagyobb, mint az országos átlag. A gyümölcssterületek részesedése az országosnál majdnem 1 %-kal kisebb. Ennek oka a talajadottságokban keresendő, a felszínhez közeli talajvízszint nem kedvez a gyümölcsösnek. A szőlőterületek részesedése nagyfokú eltérést mutat az országos átlagtól. Az országos részesedése 2,3 %, ez Győr-Sopron megyében 0,9 %-ot tesz ki.

A legelők és a művelés alól kivett területek érdemelnék még említést. A legelő területi részesedése 3,2 %-kal alacsonyabb, mint az országosé. Oka a belterjesebb állattartásban keresendő. Továbbá a mezőgazdasági művelés alá fogott területek nagyobb biztonsággal és mennyiséggel termelik a szálas és lédús takarmányokat, így értékesebb e területek szántóföldi hasznosítása. A nádasok és a művelés alól kivett területek 12,3 %-ban részesülnek. A nádasok gazdasági jelentősége országos évi 2,5 millió dolláros deviza kitermeléssel.

2./ A megye mezőgazdaságának fő arányai:

A megye mezőgazdaságában vezető szerepet napjainkban is a növénytermesztés játsza. Ezt igazolják vizsgálataim is. /17.sz.ábra/

18.sz. táblázat

A mezőgazdasági termelési érték százalékos megoszlásá-
nak alakulása
/1970-1976/

Megnevezés	1970	1974	1975	1976
Növénytermesztés	52,4	56,0	56,8	55,1
Állattenyésztés	47,6	44,0	43,2	44,9
Összesen:	100,0	100,0	100,0	100,0
<u>Ezen belül:</u>				
állami gazdaság	14,6	14,4	14,3	13,8
Mg.TSz	50,0	53,2	53,3	55,5
kisegítő és háztáji gazd.	35,4	32,4	32,4	30,7

A növénytermeléshez viszonyítva az állattenyésztés indokolatlanul elmarad. Békés megyében például 1970-ben pont fordított volt az arány; a növénytermelés 46,4 %-ot, az állattenyésztés 53,6 %-ot képviselt, amely arányok egy-két kedvezőtlen évtől eltekintve, hasonló tendenciát mutattak a későbbi években is.

A mezőgazdaság termelési volumenének, illetve azok megoszlásának fő arányváltozásai társadalmi szektorok szerint jól tükrözik a tendenciákat. Folyamatosan növeli részarányát a termelésben a szövetkezeti szektor, ugyanakkor az állami gazdaságok aránya ha lassú ütemben is, de csökken.

A kisegítő és háztáji gazdaságok jelentősége igen nagy - bár részarányuk csökkenő -, különösen a munkaigényes mezőgazdasági termékek előállításában. Érthető ez a szektorális szereposztás, különösképpen ha figyelembe vesszük a munkaerőhelyzetben bekövetkezett változásokat és az érdekeltségi rendszer törekvéseit.

Az elmúlt 6 évben változás nem történt, a mezőgazdaság két alapvető ágazata közötti arányban! Az állattenyésztés nagyobb részesedése indokolt lenne. Az állattenyésztésben rejlő belső és külső tartalékokat még nem használják ki kellő mértékben a megye mezőgazdasági nagyüzemei. /25 /

3./ A szántóföldi növénytermelés alakulása

3.1. A kenyérnövények:

Kenyérgabonák: búza és rozs.

A búza biztonsággal terem, a megye egész területén; területi eloszlása megközelítően egyenlő.

1975-ben búzát 64.698 ha területen termeltek, a megye szántóterületének 27,6 %-án. A Rábaközben és a Mosoni-síkságon a búza részesedési aránya: 30 %, vagy fölötte van. /Csornai járás mezőgazdasági termelőszövetkezeteiben a búza 32 %-kal, Mosonmagyaróvár város környék 42,4 %-kal részesedik a szántóföldi növénytermesztésben./

A búza vetésterületének százalékos részesedése megfelel az országos átlagnak. A ha-onkénti termésátlagok viszont jelentősen felülmúlják az országos eredményeket.

	Győr-Sopron m.átl. q/ha	Országos átl. q/ha
1971-74. évek	37,1	33,5
1974	43,5	37,5
1976	42,3	-

A búza ilyen arányú termesztésének okát több tényezőben találhatjuk meg, egyrészt a kitűnő természetföldrajzi adottságokban az őszi búza biztonságosan és bőven termő, másrészt minden munkafázisa - vetéstől a betakarításig - kitűnően gépesíthető, kevés élő munkát igényel. Ezen túlmenően a termesztés közgazdasági tényezői is igen kedvezőek: alacsonyak a termelési költségek, évek óta stabilak a gabona árak, a 40 q/ha termésátlagnál jól jüvedelmez a búza termesztése. Továbbá az exportlehetőségek búzából szinte korlátlanok.

A búzatermesztés színvonalát szemléletesen jelzi korszerű agrotechnika alkalmazása, a jó kemizálási viszonyok és a földrajzi tájnak legjobban megfelelő fajták kiválasztása. Győr-Sopron megyében 1974-ben 1 traktoregységre jutó szántóterület

39 ha, az országos 41 ha. Ez 1976-ban 36 ha-ra javult. A műtrágyafelhasználás a megyében 1 ha-ra 1974-ben 888 kg, az országos 820.

Búzafajtából 1973-ig a bezosztájú volt a vezetőszerep. Jelenleg a még intenzívebb fajták az avróra, a kavkáz váltják fel.

A rozs vetésterülete lecsökkent, mert a gyengébb potenciállal rendelkező tájakon is többet terem a búza egységnyi területen, mint a rozs. A búza termésátlagai messze felülmúlják a rozsét.

1966-70. évek átlagában 13,3 q hektárhozam jellemezte a termelést, 1974-ben 20,7 q/ha. Ugyanakkor a rozs vetésterülete nagymértékben összezsugorodott, 1976-ban mindössze 118 hektáron termeltek rozst, amely a megye vetésterületének alig 0,05 %-a.

3.2. Az ipari növények termesztése:

Az ipari növények /cukorrépa, cikória, napraforgó, rostkender, dohány/ területi részesedése a következőként alakult:

Év	ha	Részesedés a megye területéből /%/
1966-70.	11.895	5,0
1971-75.	10.798	4,6
1976-ban	13.542	5,7

Az 1975-ös év átlagában csökkent a szántóterületből való részesedés aránya. A csökkenés egybeesik a takarmányterületek /szemes, szálas és lédús/ növekedésével. Mindez azt jelzi, hogy a kedvezőbb jövedelmet biztosító szarvasmarha- és sertésprogram érezteti hatását. Az ipari növények felvásárlási árai rendezésének hatása még csak később, az 1975-76-os években jelentkezik, amikor megemelkedik a cukorrépa területeinek aránya, és ismét a megye legfontosabb ipari növényévé lép elő.

A cukorrépa már a XIX. században is legfontosabb ipari növénynek számít. A cukorrépa termesztésre az adottságok igen kedvezőek. A ~~heven~~évenkénti termés-
átlagok az országot meghaladják. /18.sz.ábra/

A hektáronkénti termésmennyiség 10 év alatt majdnem megduplázódott. E kedvező irányú tendenciát az intenzifikálás eredményességével magyarázhatjuk. 1976-ban a cukorrépa vetésterületének 29 %-a volt bevonva a termelési /ICR/ rendszerbe.

A cukorrépa vetésterületének aránya a megye szántóföldi növénytermesztéséből:

1966-76	3,9 %
1971-75	3,8 %
1975	5,1 %
1976	5,5 %

1974-ben az ország vetésterületeinek 2,0 %-os arányában termesztettek cukorrépát, mely messze elmaradt a megyei arányoktól. 1974-től a vetésterület növekedő tendenciát mutat, a kedvezőbb árpolitika hatásaként. A cukorrépa specializációjának erősödése várható, a mezőgazdasági üzemek között erősödő integráció, a fokozott öntözés és a termelési rendszerek meghonosodása miatt, továbbá a kedvezőbb árak és a szinte korlátlan export-lehetőségek kihasználása; az országos átlagon-felüli répatermesztés, a fejlett állattartás lédús takarmányigénye is indokolja a cukorrépa specializációjának további erősödését.

A megyében átlagon felüli arányban részesedik a Mosonyi-síkság és a Hanság északi pereme /8,5 %/.

A Rábaköz 6,6 %. A Répce és az Ikva-sík, Sopronhorpács környéke 6,3 %. Alacsony a területi részesedés a Cserén és azokban a termelőszövetkezetekben, ahol a tagság átlagos életkora az átlagnál magasabb, ugyanis a jelenlegi technikai bázis az élőmunka kiesést még nem tudta pótolni.

Említést érdemel csekély területi részesedés ellenére is a cikória, a mezei katáng nemesített fajtája, mert az országos szükséglet több mint 80 %-át Győr-Sopron megye termeli és dolgozza fel.

Éghajlat és talajigénye megegyezik a cukorrépával. Termesztési területei: a Mosoni-síkság és a Rábaköz; hozamai országos átlag felettiek. /26/

Területi nagysággal az ipari növények közül másodszorban a napraforgó következik. 1966-76. évek átlagában 1.534 ha, 1975-ben 1.041 ha, 1976-ban ismét 1.698 ha-ra emelkedik termőterülete; hektáronkénti termésátlagai 12 q körüliek. Feldolgozása a megyében történik az Olajipari Vállalatnál.

A rostkender termesztés az 1966-70-es években 639 hektáron történt. 1975-re ez már felére csökkent, 331 ha-ra. 1976-ban van némi emelkedés, 355 ha.

A Mosonmagyaróvári járásban 153 ha-t, Kapuvár város és környékén 23 ha-t, a Mosonmagyaróvár városhoz tartozó mezőgazdasági területeken pedig 180 ha-t termesztenek. Tehát a rostkender művelése kizárólag e három területre korlátozódik. Feldolgozása a Kapuvári Kendergyár-ban valósul meg.

Dohányból évente 70-80 ha-nyi mennyiséget termelnek; fő területei a csornai és győri járásban találhatók.

A burgonya külön említést érdemel, egyrészt, mert élelmiszer, másrészt ipari növény, sőt takarmányozásra is felhasználható. A megye éghajlati adottságai és talajviszonyai kitűnően megfelelnek a

termesztésére. Részaránya az összes vetésterületből 1974-ben 1,5 %, de az 1966-70-es évek átlagában is csak mindössze 2,2 %-kal részesedett. A burgonya vetésterülete az elmúlt, közel fél évszázad alatt csökkenő tendenciát mutat. /19.sz. ábra/

A vetésterület csökkenését a még mindig magas élőmunka ráfordítás és a magasnak mutató termelési költségek okozzák. A termésátlag érték magas, 1974-ben 161,4 ha, csak Baranya /170,3 q/ha/ és Somogy /166,9 q/ha/ megyék előzik meg; az országos átlagérték 125,9 q/ha. A megye magas termésátlagai miatt több figyelmet érdemelne termesztése, a jelenlegi burgonya-árakkal egy hektárról 50 ezer Ft bruttó termelési érték is biztosítható.

3.3. A zöldségfélék:

A megye zöldségtermesztése régmúlt időkre tekint vissza; a XIX. században kialakult a Bécs, Bécs-ujhely, Pozsony, Budapest irányában a zöldségfélék kereskedelme. A két világháború közti időszakban tovább fejlődött a zöldségtermesztés, mert a gabonafélék termesztése akkor nem volt kifizetődő, ezért a sokkal jövedelmezőbb zöldségfélék termesztése felé fordult a figyelem. Ebben az időben

honosodik meg és alakul ki Szigetközben a zöltségtermesztő-körzet.

A természeti-földrajzi adottságok a megye közép- és kistájain kitűnő lehetőségeket biztosítanak a zöltségtermelésnek. A Szigetköz magas talajviszintje, vályogos talajai, hűvös éghajlata és korlátlan öntözési lehetőségei mind kedvezően hatnak a zöltségtermesztésre. Hasonlóan kedvező természeti-földrajzi adottságokkal rendelkezik Győr-Sopron megye legrégibb zöltségtermelő vidéke is, a Fertőmellék: a századfordulón Bécs ellátásában is fontos szerepe volt e tájnak.

Győr megyei város környéke zöltségellátó övezetté fejlődött az utóbbi évtizedekben.

A zöltségtermesztésnél igen fontos szempont, hogy az egységnyi területről lehozható érték igen magas, a legmagasabb az összes szántóföldi növények között.

A jó adottságok ellenére a megye zöltségtermesztése jóval a lehetőségek alatt van. A szántóföldi növénytermesztésből az országos részesedés 2,4 %. A megyei arányok a szántóföldi növénytermesztésből 1966-ban 1,3 %, 1971-75. években 1,6 %, 1975-ben 1,5 %, 1976-ban 1,8 %-ot tesznek ki.

A zöldségtermelés nem kielégítő fejlődése összefügg a munkaerőforrás beszűkülésével, illetve a gépesítés alacsony színvonalával.

Zöldségfélék százalékos részesedése a szántóföldi
növénytermesztésből

/1976.év/

Csornai járás	1,4 %
Győri járás	0,7 %
Mosonmagyaróvári járás	1,6 %
Soproni járás	2,0 %
Kapuvári város és jár.	3,7 %
Győr megyei város	1,0 %
Csorna város	0,6 %

A megyében 3 zöldségtermesztő körzet alakult ki, a Fertőmellék, a Szigetköz és Győr környékén.

A Fertőmellék a legrégebbi körzet, Hegykő központtal, majd Fertőhomoktól Fertőszentmiklósig; fő terménye a sárgarépa, a petrezselyem, a pasztinák, a vöröshagyma, a paprika, a paradicsom és az uborka.

A Szigetköz elsősorban a káposztafélék, zöldpaprika és petrezselyem hazája.

A Győr környéki körzet igen változatos termékstruktúrával tűnik ki, különösen a gyökérzöldségek, karfiol, karalábé, paprika, paradicsomfélék termesztése érdemel említést. Győr ellátásában van fontos szerepe.

A zöldségtermesztés szerkezetéből a gyökérzöldség-félék és az egyéb zöldségek kiemelkedő arányban részesülnek, bár vetésterületük csökkenő tendenciát mutat, 1966-76. évek átlagában mintegy 8 %-ot. /2o.sz. ábra/

A zöldborsó vetésterülete 10 év alatt 10 %-kal gyarapodott. Még ennél is nagyobb arányú a vöröshagyma térhódítása; az 1966-70-es évek 5,4 %-os aránya 1976-ra 15,8 %-ra nőtt. A növekedés oka a zöldborsónál: a gépi művelés és betakarítás lehetősége, a vöröshagymánál: a magról vetett termőfajták megjelenése és a kedvező árviszonyok voltak. Kisebb mértékben csökkent a paradicsom, paprika vetésterülete, nagyobb mértékben a fejeskáposztáé. Utóbbi csökkenése 10 éves viszonylatban 3,7 %-ot tesz ki.

Mindhárom növény esetében a vetésterület csökkenése a nagyfokú élőmunka igény miatt következett be. A megye jövőbeni nagyobb arányú zöldségtermesztése összefügg a termelési rendszerek terjedésével.

19.sz.táblázat

A zöldségfélék termesztésének szektoronkénti

százalékos megoszlása

/1976/

Növényfőleség	Áll.gazd.	MgTSZ	Kiseg. és házt.	Összes
zöldborsó	55,2	40,3	4,5	100,0
zöldpaprika	1,5	86,2	12,3	100,0
paradicsom	28,5	54,2	17,3	100,0
vöröshagyma	31,1	45,6	19,3	100,0
fejes káposzta	-	76,6	23,4	100,0
gyökérfélék és egyéb	12,7	20,5	36,8	100,0
Zöldségfélék együtt:	23,7	50,8	25,5	100,0

A zöldségtermesztésben még mindig jelentős tényezőként szerepelnek a háztáji és a kisegítő gazdaságok. Tehát indokolt a különféle szabályozókun keresztül történő támogatásuk. A zöldségtermesztés feltételei, amint arra utaltunk, kedvezőek, így a vetésterület jelenlegi szinten tartása a gazdasági potenciál kihasználatlanságát eredményezi. Sajnálatos, hogy a zöldségtermesztés gépesítésének fejlesztése megtorpant és az üzemek munkaerőellátottsága tovább csökkent, ezért a későbbi munkaerő-igényes és jobban gépesített mezőgazdasági növények termesztése felé van az eltolódás /búza, kukorica/.

Az üvegházi és a fóliás növénytermesztés egyre terjed Győr-Sopron megyében. Egyrészt a termelészövetkezetek és az állami gazdaságok hasznosítják a mélyfúrások által felszínre hozott termálvizeket. Különösen jelentős ez a győri járás néhány nagyüzemében, pl.: Győr "Új Élet" és a Győrszemere TSz Társulás, a lipóti hévíz hasznosítás, vagy a Kapuvár, Csorna termálvizeinek üvegházi hasznosítása. Másrészt a háztáji gazdaságok fóliás zöldségtermesztése is jelentősen bővíti a választékot és javítja az ellátást.

3.4. Gyümölcs- és szőlőtermesztés:

Győr-Sopron megyére eső közép- és kistájak többségén a természeti viszonyok /az országos átlagnál alacsonyabb hő, kevesebb napfény, a magas talajviz/ csak néhány gyümölcsfélének kedveznek. Ilyenek például a bogyós gyümölcsök, a málna és a ribizli.

A gyümölcssterületek részesedése az összes földterületből:

1970-ben	1,5 %	6.077 ha
1974-ben	1,4 %	5.786 ha
1975-ben	1,4 %	5.717 ha
1976-ban	1,4 %	5.869 ha

A gyümölcsösök területe az 1970-75. közötti időszakban kb. 0,1 %-kal csökkent, azóta a növekedés igen lassú. Amennyiben az országos átlaggal vetjük össze, akkor 0,3 %-kal alatta marad az országosnak; az 1974-es statisztikai adatok alapján az országos részesedés 1,7 %.

A gyümölcsfélék közül vezető helyet foglal el az alma. 1966-70-es évek átlagában 40,5 %-kal részesült a gyümölcsösökből, ez 1976-ra 40,7 %-ra alakult. Sorrendben második a kajszibarack, az 1966-70-es évek átlagában 16,3 % a részesedése. A termőterülete csökkenő tendenciát mutat, 1976-ban a részesedése 15,1 %.

A körte aránya 12,5 %, ezzel a harmadik helyen áll; termőterülete növekszik, 1976-ban már 14,1 %-os.

Említést érdemel a szilva 10,5, és az őszi barack 10,2 %-os részaránya.

A munkaigényes gyümölcsstermesztés területei a nagyüzemi gazdaságokban erőteljesen csökkentek az elmúlt 10 évben.

1966-70	2.017 ha
1971-75	1.695 ha
1975	1.501 ha
1976	1.340 ha

A gyümölcsösök területi növekedésére a jövőben sem számolhatunk nagyobb mértékben, mert a nagyüzemi gazdaságok munkaerő-hiánnyal küszködnek, és még nincs jelenleg megoldva a gyümölcs betakarítása sem. Érés időben nem tudják a gazdaságok azt a nagylétszámú munkaerőt biztosítani, amivel a termés megmenthető lenne.

A gyümölcsstermesztésben országosan is kiemelkedő súllyal szerepel a málnatermesztés. A Pannonhalmi dombság északi részén alakult ki termőterület, központja Ménfőcsanak, Kisbarát, Nagybarát, Pannonhalma. Kitűnő exportlehetőség van málnából, Győr hűtőipara veszi át és tárolja a megtermelt mennyiséget, s innen indul nyugati exportra.

Győr-Sopron megyében két egymástól elkülönült megyei, illetve országos jelentőségű szőlőtermő terület található. A soproni az ország határain túl is ismert történelmi borvidék, több száz éves múltra tekint vissza. Sopron, Fertőrákos, Balf, Kópháza, Fertőboz, Fertőszéplak, Fertőszentmiklós tengelyében alakult ki, főbb szőlőfajták a kékfrankos, a veltelini és a tramini.

A pannonhalmi borvidék 1945 után fejlődött országos jelentőségűvé.

A megye szőlőterülete csökkenő tendenciát mutat, az összes földterületből 1970-ben 3.656 ha, 1974-ben 3.561 ha, 1976-ban 3.396 ha volt a szőlőterületek nagysága: 1970 óta a szőlőterületek csökkenő tendenciát mutatnak. Az újonnan telepített területek nem növelték a területnagyságot, mert azok egy része rekonstrukciós célokat szolgált. Az új szőlőterületek bevonása a termelési ágba szintén nem jelentett terület-növekedést, mert amennyi telepítés történt, kb. olyan arányban részesült a szőlő művelési ágból kivont területek nagysága is. Az új és felújított területek korszerű telepítési előírásoknak megfelelnek. Felhasználva az intenzifikálásban rejlő lehetőségeket, a gépi művelést és a szüretet.

A szőlő telepítése költséges. Még a nagyfokú állami támogatás mellett is. Azonkívül nagy szakértelmet és sok élőmunkát igényel. Ez is akadályozza nagyobb arányú elterjedését. Bár a természeti, földrajzi adottságok is határt szabnak a szőlőterületek növekedésének.

Az ország összes szőlőterületéből Győr-Sopron megye 1974-ben 1,6 %-kal részesedett, ezzel a megyék között a 15. helyet foglalja el.

3.5. Az állattenyésztés növénytermesztési háttere

3.5.1. A szomestakarmánvok:

A szomestakarmányok vetésterülete nagyságát, illetve részarányát tekintve megelőzi a kenyérgabona területét, amely összefügg a fejlett belterjes állattartással.

A szomestakarmányok vetésterületének a részesedését a szántóterületekből az alábbiak mutatják:

Év	Kukorica	Árpa	/ % /
			Összes
1931-40	14,0	14,5	28,5
1967	22,0	10,7	32,7
1975	23,6	11,0	34,6
1976	21,5	11,0	32,6

Nár a századfordulón a nyugati felvevőpiac közelsége miatt intenzív állattartás alakult ki a megyében. Az állattenyésztés /szarvasmarha, sertés/ tovább fejlődik az 1929-ben kezdődő nagy gazdasági válság időszakában, mert a gabonatermesztés nem volt kifizetődő, így a sokkal jövedelmezőbb állattenyésztési ágazat fejlődött tovább a kapitalista nagyüzemekben, és a kisparaszti

gazdaságokban is. Mindez szükségszerűen feltételezte a takarmánytermesztés növekedését.

A kukorica vetésterületének növekedése a II. világháborút megelőző időszakhoz viszonyítva igen jelentős. 1930-40-es évek átlagában a szántóterület 14 %-ában termesztettek kukoricát, amely 1967-ben 22 %-ra emelkedett; bár ez a részesedési arány még mindig az országos átlag alatt maradt. /Az országos 1974-ben 30,1 %/ Mégis jelentős, ha figyelembe vesszük a természeti-földrajzi adottságokat. A kukorica hőigénye ugyanis nagyobb, mint a búzáé és a megye területén az éghajlati adottságok nem mindig kedvezőek a kukorica termesztésére. A kukorica termésátlagai ennek ellenére kedvezően alakulnak. 1971-ben a megyei átlagban 35,6 q/ha, az országosban 35,4 q/ha volt a hozam mutatója. 1975-ben a kedvező időjárás hatására 54,1 q/ha átlag kukoricatermést takarítottak be, 1976-ban viszont az aszály következtében 39,1 q/ha-ra esett vissza a termelés hozama. 1974-ben a megyei 41,5 q/ha, az országos 42,4 q/ha.

Az adottságokat komplexen vizsgálva megállapíthatjuk, hogy jelentős belső tartalékokkal rendelkezik a megye még jelenleg is.

A kukoricatermelésben vezető szerepe van a Győri járásnak, 26,2 %-os részesedéssel; kiemelkedő még a Csornai és Mosonmagyaróvári járás részesedése is.

Az árpa vetésterülete a felszabadulás előtti időszakhoz viszonyítva csökkent. 1931-40-es évek átlagában a szántóterület 11,5 %-án termesztették.

Ez 1967-ben 10,7 %-ra, 1975-ben 11 %-ra változott.

Győr-Sopron megye kiemelkedően magas %-ban részesült az árpa vetésterületében, az országos részesedés 1974-ben 5,5 %. Ennek magyarázata a kedvező éghajlati adottságokban és a történelmi hagyományokban keresendő. Az 1930-as években részesedése még nagyobb volt. A sörárpa már keresett termék a XIX. század második felében is; a két világháború között pedig magasabb árbevételt jelentett a termelőknél, mint a takarmány, illetve őszi árpa.

A fejlett sertéstartás is igényelte a nagyarányú árpatermesztést. Jelenleg is a tavaszi árpa szerepe meghatározó súllyal; 1975-ben a tavaszi árpát a megye gazdaságai 18.230 hektáron, ezzel szemben az őszi árpát 2.166 hektáron termelték.

Az árpa területi elosztásában a Soproni járásnak van kiemelkedő szerepe /Sürgyár jelentősége/.

Itt a szántóterület 12,2 %-án termelik. A többi járásban megfelel a megyei átlagnak. A tavaszi

árpa jelentős hányadát ma is a Soproni Sörgyár vásárolja fel, ezen túlmenően Ausztriának is szállítanak.

A tavaszi árpa hektáronkénti termésátlaga jóval meghaladja az országos átlagokat; a megye 1970-es átlaga 25,6 q/ha volt, az országos 19,5 q/ha-t tett ki, 1974-ben a megyei eredmény 41,6 q/ha, az országos 33,1 q/ha: 1974-ben a tavaszi árpa termésátlaga országos viszonylatban az első volt.

A zab fokozatosan veszít jelentőségéből, ez összefüggésben van a lóállomány nagyarányú csökkenésével, valamint a hektáronkénti alacsony terméshozamokkal; termésátlagok a megyében 1975-ben 25,1 q/ha, 1976-ban 27,8 q/ha.

20.sz. táblázat

A zab vetésterületének részesedése Győr-Sopron megyében a szántóföldi növénytermesztésben

Év	ha	%
1966-70	4.339	1,8
1971-75	2.692	1,1
1975	2.116	0,9
1976	1.942	0,8

A zabtermesztés térbeli elhelyezkedése összefügg a legnagyobb lósűrűséggel rendelkező gazdaságokkal.
/Csornai járás termelőszövetkezetei./

3.5.2. A szálas és lédús takarmányok termesztése:

Az intenzív állattartás nagymennyiségű szálas és lédús takarmányt igényel. A vetésszerkezetben a búza és a szemes takarmányok után a harmadik helyet foglalja el.

A megye vetésterületéből a százalékos részesedése:

Év	%
1966-70	21,5
1975	18,7
1976	21,4

Az ilyen nagyarányú részesedését az intenzív állattartás indokolja.

1974-ben az országos vetésterületből a szálas és lédús takarmányok aránya 18,8 volt, ezt, amint látható, a megyei átlagok meghaladják.

Átalakulóban van a takarmánytermesztés szerkezete is.

21.sz. táblázat

A szálas és lédús takarmányok vetésszerkezetének
változásai

Megnevezés	1966-70		1971-75	
	ha	%	ha	%
Lucerna	14.515	28,6	18.674	38,7
Vöröshere	5.316	10,4	3.935	8,1
Egyéb szálas- takarmányok, őszi tak.kev.füvesherék	14.761	29,1	11.518	23,8
Csalamádé és silókukorica	14.542	28,6	13.047	27,0
Takarmányrépa	1.558	3,0	1.071	2,2
Szálas és lédús tak.összesen	50.612	100,0	48.245	100,0

Megnevezés	1975		1976	
	ha	%	ha	%
Lucerna	18.098	40,9	16.506	32,8
Vöröshere	3.133	7,0	3.868	7,6
Egyéb szálastakar- mányok, őszi tak. kev.füvesherék	9.731	22,0	11.408	22,6
Csalamádé és silókukorica	12.427	28,1	17.907	35,6
Takarmányrépa	791	1,7	596	1,1
Szálas és lédús tak.összesen	44.180	100,0	50.285	100,0

A lucerna termesztése az elmúlt 10 évben a szálastakarmányok egyharmadát adta. Ha ehhez a vöröshere százalékos részesedését is hozzáadjuk, akkor jónak kell értékelnünk az összes megtermelt szálastakarmány fehérjeértékét.

Csökkenőben van az értéktelenebb egyéb szálastakarmány-termesztés /őszli keverék és a fűves here/, továbbá a munkaigényes takarmányrépa termesztése. Amit a cukorgyári répaszelettel pótolnak az állattartók.

Lucernát a megye területén arányos elosztásban termesztnek, a hektáronkénti termés hozamok magasak. Az 1966-70. év szénasúly átlaga 48 q/ha, 1971-75. évben 53,8 q/ha, 1975-ben 64,4 q/ha, az országos átlag 1974-ben 50,8 q/ha.

Vörösherét főleg arábaköz csapadékosabb területein termesztnek nagyobb területi aránnyal. A szénasúly ha-ra kivetített mennyisége alatta marad a lucernáénak. A fehérjeértéke is kisebb. 1975-ben 59,7 q/ha termésmennyiséget gyűjtöttek be. A vetésterülete az 1960-as évekhez viszonyítva csökkent. 1966-70-ben még 5.316 hektáron termelik a vörösherét, az 1970-76-os évek átlagában már csak 3.645 hektáron.

A silókukorica és a csalamádé termesztési aránya az 1966-70-es évekhez viszonyítva növekszik. Különösen az értékesebb silókukorica részesedési arányában történt pozitív változás; az 1966-70-es évek átlagában 9.846 ha-on, 1975-ben 10.287 ha-on, 1976-ban pedig 15.764 ha-on termeltek silókukoricát. A csalamádé mennyisége 1976-ra már 2.143 ha-ra csökkent. A silókukorica és a csalamádé részesedése a megye szántóterületeiből 5,5 %, ezzel szemben az országos 1974-ben 4,7 %, tehát meghaladja az országos átlagot. Ez is bizonyítja a fejlett belterjes állattartást. A hektáronkénti termésátlagok is messze az országos értékek felett vannak. Megyei szinten 1971-75.évek átlagában silókukoricából 228,7 q/ha termést takarított be, az országos átlag 1974-ben 196,2 q/ha volt.

3.5.3. Rét- és legelőszabdálkodás:

A rét- és legelőterületek az egyes kis tájakból jelentős aránnyal szerepelnek. A Fertőmellék és a Hanság területére nyúló járásokban különösen kiemelkedő a százalékok.

22.sz. táblázat

Rét- és legelőterületek nagysága százalékos részesedése Győr-Sopron megyében

Év	Rét	Legelő	Együtt %-os részesedés
1965	18.861	25.603	11,0
1974	17.848	25.222	10,7
1975	16.765	24.721	10,3
1976	16.291	24.585	10,2

A rét- és legelőterületek a megye művelési ágai közül 1974-ben 10,7 %-kal részesedik, ezzel szemben az országos arány 13,7 %.

23.sz. táblázat

Rét és legelők hozama

/q/ha/

Év	Rét	Legelő
1966-70	19,6	19,8
1971-75	19,1	18,0
1975-ben	20,3	20,8
1976-ban	18,2	16,4

Az országos q/ha értéke 1974-ben 13,8 q, a réteknél, a legelőknél 11,2 q, a megyei átlagok tehát lényegesen magasabbak az országosnál.

A szervetlen trágya felhasználás kedvezőbb képet mutat, mint a szerves a rét- és legelőgazdálkodásban. A felhasznált műtrágya hatóanyagban 1970-ben /rét, legelő együtt/ 1.964 t, 1974-ben 2.691 t, 1975-ben 3.701 t, 1976-ban 3.212 t. Különösen a legelőterületekre felhasznált műtrágya mennyisége jelentős. Bizonyítja a mind intenzívebb legelőhasznosítást. /27/

A szervestrágya felhasználás a rét- és legelőgazdálkodásban még csekély. A rétek közül éves átlagban 26-52 ha-t istállótrágyáznak /1974-ben 52 q/ha, 1975-ben 26 q/ha, 1976-ban 42 q/ha volt a szerves-trágya felhasználás/.

A legelőterületeknél még kevesebb a szervestrágya felhasználás, 1974-ben mindössze 40 ha, 1975 és 1976-ban pedig nem történt szervestrágya felhasználás.

A rét- és legelőterületek földrajzi elhelyezkedése és százalékos részesedése a mezőgazdasági termelőszövetkezetek össz földterületéből:

Csornai járás és város	18,2 %
Győri járás és Győr megyei város	14,2 %
Mosonmagyaróvári járás és város	11,7 %
Soproni járás és város	12,3 %
Kapuvári város és környéke	18,5 %

A rét- és legelőterületek legnagyobb arányban a Hanság és peremvidékeink találhatók, ezt bizonyítja Kapuvár város környékének 18,5 %-os, Csornai járás és város 18,2 %-os magas rét- és legelőterület részaránya.

3.5.4. A takarmánymérleg jellegzetességei

A megye állatállomány növekedésének alapvető feltétele a takarmánytermesztés és a takarmánygazdálkodás fejlesztése. A megye növekvő állatállománya megköveteli, hogy a takarmányigények mennyiségi kielégítésén túlmenően egyre jobb minőségű takarmányok kerüljenek betakarításra és tartósításra. A minőség növelésének fontos feltétele a megtermelt takarmányok jó minőségben való megőrzése, illetve hatékony takarmányozási rendszerekben történő felhasználásának megvalósítása. A takarmánytermelés növekvő mennyiségét a hozamok növelésével igyekeztek megteremteni, extenzív területbővítő korlátozottság következtében.

A megye abraktaptakarmány szükséglete napjainkban 46-48.000 vagont, lédús takarmány-szükséglete 60.000 vagont, széna szükséglete 20.000 vagont tesz ki. A megye takarmánytermelése és felhasználása összességét tekintve egyensúlyban van,

szektoronként azonban nem ez a helyzet. Addig ugyanis, amíg az állomány igen jelentékeny része a háztájiban van, a takarmánytermelésnél fordított a helyzet: a termelés túlnyomó része összpontosul a szocialista nagyüzemekbe.

A szarvasmarha tenyésztés takarmánybázisa a kedvező természeti és gazdasági adottságoktól elmarad. A szálastakarmány termőterülete az utóbbi években 12 %-kal csökkent, a hozamok pedig 11-30 %-kal növekedtek. Ez tette lehetővé az egy ha szálastakarmány területre jutó 15 %-kal több szénafogyasztó számos állat eltartását.

A megye szálastakarmány termelésének fő bázisa a szántóterület több mint 10 %-át kitevő pillangósok, valamint a 43.000 ha-t meghaladó gyepterület, amelyekből intenzíven hasznosítanak 11.000 hektárt. A termés hozamok növelése és minőségi javítása érdekében a nagyobb üzemekben a szálastakarmány termelést is indokolt termelési rendszerbe kapcsolni.

IV. AZ ÁLLATTENYÉSZTÉS FEJLŐDÉSE ÉS SZERKEZETE

1./ Szerkezeti sajátosságok:

Győr-Sopron megyében az állattenyésztés nagy múltra tekint vissza. Már a XVII. század közepén a török megszállás alól mentes Nyugat és Észak-dunántúli területek, legfőképp Győr-Sopron megye mai területein virágzó állattenyésztés folyt. Bécsot, Velencét a töröktől mentes területek látják el vágómarhával.

A XIX. században Bécs közelsége a nagyfokú felvívópiac miatt intenzív állattartás alakult ki Sopron, Mosonmagyaróvár környékén és a Rábaközben. A XX. sz. gabonaválságai is a jövedelmező állattenyésztésre irányították a kapitalista nagyüzemek és a parasztgazdaságok figyelmét. A XIX. század közepétől nemcsak mennyiségi változás történt, hanem minőségi is az állattenyésztésben, új fajta jelent meg, a szimentálival javított magyar tarka.

Mindvégig igen magas a számos állat sűrűség, 1935-ben már 162.537 db-ot mutat a tavaszi állatösszeírás. 1953-ban, pótolva a háborús veszteségeket, 177.389 db-ot irtak össze a számlálóbiztosok, 1960-ra viszont ez az állomány 30 ezerrel csökkent. Ennek oka az állattartásra nem ösztönző gazdaságpolitika /begyűjtési rendszer/, továbbá az 1959-ben a mezőgazdaság szocialista átszervezésével kapcsolatos

/a lóállomány csökkenése/. A mélypont 1963-ra alakult ki, ekkor 132.500 db a számos állat, 1966-ban 133.111 db, majd 1968-69-ben 146 ezerre emelkedik; 1970-ben ismét csökkenés tapasztalható, a számos állatállomány 135 ezer db. A létszámcsökkenés oka - ebben az időszakban - a hibás érdekeltségi rendszerrel függ össze. 1971-től ismét egyenletes a fejlődés, ez 1971-74 között inkább csak számbeli növekedést jelent; a minőségi fejlődés, az 1972-es szarvasmarha-program hatása még várat magára.

Az új szabályozók sokkal kedvezőbb feltételeket teremtettek a hús és az állati termékek előállításához. 1974-ben már 150 ezer számos állatot tartanak nyilván a megyében. /21.sz.ábra/

Az országos átlag 1974-ben 41,8 db számos állat.

A megyei eredménnyel összehasonlítva 1974-ben ez 10 %-os eltérést mutat Győr-Sopron megye javára.

100 ha mezőgazdasági területre jutó számos állat területi megoszlása a mezőgazdasági termelőszövetkezetekben 1976-ban:

Csornai járás /Rábaköz/	40 db
Győri járás	33 db
Mosonmagyaróvári járás és községei	38 db
Soproni járás	38 db

A hagyományosan állattenyésztő területek továbbra is vezető helyet biztosítanak maguknak, pl.: Rábaköz, Sopron környéke és a Mosoni-síkság.

24.sz. táblázat

A számos állat-állomány szerkezetében az elmúlt évtizedekben az alábbi változások álltak be
/db/

Év	Szarvasmarha	Sertés	Ló	Juh
1935	132.288	221.722	36.777	28.000
1953	150.403	263.251	31.477	26.264
1955	133.442	278.151	31.243	25.177
1960	115.408	197.316	21.011	69.510
1961	120.747	269.733	16.604	78.342
1962	121.710	283.381	14.546	74.684
1963	114.251	223.878	13.544	66.830
1964	115.099	262.215	12.869	71.500
1966	117.979	221.314	11.377	61.598
1967	117.461	254.466	11.033	55.916
1968	126.591	283.895	10.384	54.367
1969	123.000	263.000	9.000	49.000
1970	117.000	279.000	8.000	41.000
1971	119.000	366.000	8.000	28.000
1972	121.000	357.000	7.000	25.000
1973	122.000	364.000	7.000	24.000
1974	125.000	392.000	6.000	23.000
1975	122.000	350.000	5.500	24.000
1976	120.000	392.000	5.100	27.800

2./ Szarvasmarha-tenyésztés:

A szarvasmarha-tenyésztés az állattenyésztés vezető ágazata. Az állomány az elmúlt 40 év folyamán hullámzóan alakult, csökkenő tendencia jellemzi. Különösen a háztáji állományban mutatható ki jelentős visszaesés; az 1970-es állományhoz viszonyítva 15 %-os csökkenés tapasztalható. 1970-ben még 41.721 van a háztáji gazdaságokban, 1975-ben ez a szám 35.794-re redukálódik. Oka a termelőszövetkezeti parasztság megváltozott életformájában és az újonnan kialakuló településformákban keresendő. Az újabb telekformák, illetve azok beépítése ma már más jellegű, mint a korábbi csűrös településformák, az épületek a hagyományosnál szélesebbek, a gazdasági épületek száma csökken, s ebben található az egyik lényeges ok, új istálló vagy csűr egyáltalán nem épül, legfeljebb sertés vagy apróbb jószágok óljai. A fiatalabb korosztályhoz tartozó tsz-tagok, vagy a falun lakók növekvő száma nem vállalja a túlzottan időigényes, gondos, figyelmet igénylő szarvasmarha tartást.

25.sz.táblázat

A szarvasmarha szektoronkénti megoszlása és százalékos részesedése /db/

Szektor	1970	%	1974	%
Állami	15.402	12,9	16.381	13,3
Termelőszöv.	61.711	51,9	68.973	55,4
Egyéb gazd.	41.722	35,2	38.976	31,3
	118.840	100,0	124.330	100,0

Szektor	1975	%	1976	%
Állami	16.523	13,6	1.706	14,2
Termelőszöv.	69.999	57,2	68.716	57,2
Egyéb gazd.	35.794	29,2	34.234	28,6
	122.316	100,0	119.956	100,0

E kimutatás is igazolja, hogy a szarvasmarha-tenyésztés kedvezőtlen közgazdasági adottságai elsősorban a háztáji és a kisegítő gazdaságokat érintette súlyosan. /28/

A szarvasmarha-tenyésztés színvonalának igen fontos mutatója az egy tehénre jutó évi tejtermelés. Ez az állami gazdaságokban nagyobb, mint a termelőszövetkezetekben.

26.sz.táblázat

Egy tehénre jutó tejtermelés /1/

88

Szektor	1970	1974	1975	1976
Állami gazd.	3.276	3.098	3.153	3.451
Termelőszöv.	2.471	2.216	2.094	2.552
Kistermelők	-	-	2.980	2.990

Az országos átlag 1976-ban /egy tehénre/ 2.478 liter, amelynél alig valamivel több a megyében a termelőszövetkezetek tejtermelése. Megállapítható, hogy a mennyiségi előrelépés igen lassú ütemű, a nagyhozamú fajták beállítása /Holstein-Friz/ és a szakosított telepek remélhetőleg lényegesen megemelik az egy tehénre jutó évi tejmennyiséget.

A szarvasmarha állományból a tehén létszám egyenletes növekedést mutat.

Év	Tehén és előhasi üsző
1970	46.400
1974	49.600
1975	49.800
1976	50.500

A tehénállomány megoszlása a különböző tulajdonviszonyok között /1974/

Állami szektor	MgTSZ	Háztáji, egyéni gazd.
7.000	26.000	15.000

100 ha mezőgazdasági területre jutó tehénállomány 1974-ben 17,1 db. Az országos 12,4 db. Győr-Sopron megyét csak Vas /23 db-bal/ és Zala megye /20,7 db-bal/ előzi meg. Ez is bizonyítja, hogy Győr-Sopron megye az ország egyik fejlett intenzív szarvasmarhatartó területe.

A szarvasmarha szakosító telepek száma 1975-ben 12 volt, 8.645 db férőhellyel.

3./ Sertésfenyvesztés:

A sertésállományban az 1960-as évek elejéig a megkülönböztetőleg azonos szinten tartás volt a jellemző.

Az 1960-as évek közepétől a sertéslétszám fokozatosan emelkedik. Robbanásszerű növekedés az 1970-es évek elején következik be. 1976-ra a sertéslétszám már megközelíti a 400 ezres nagyságrendet. Az 1970-es évek elején még kevésbé kifizetődő és költséges szarvasmarha-tartásról a figyelem a sertéstartás felé irányult. Különösen jellemző ez a háztáji és a kisegítő gazdaságokra. E kisüzemekben a befektetett tőke hamarabb hasznosul, kevésbé igényes a férőhellyel szemben a sertés. Így a meglévő ólakat, csüréket kevés befektetéssel hasznosítják az egyéni gazdaságok.

27.sz. táblázat

A sertésállomány szektoronkénti megoszlása

/db és %/

Szektor	1970	%	1974	%
Állami	80.005	21,9	82.204	20,9
Termelőszöv.	108.145	29,6	145.545	37,2
Egyéb háztáji, kisegítő	159.347	42,5	164.789	41,9
Összesen:	374.497		392.538	

Szektor	1975	%	1976	%
Állami	81.504	23,2	95.498	24,4
Termelőszöv.	132.187	37,0	144.803	36,0
Egyéb háztáji, kisebítő	136.750	39,1	151.760	38,7
Összesen:	350.441		392.061	

1975-ben a vezetőhely a sertéstartásban a háztáji és a kisebítő gazdaságoké, bár ha mérsékelten is, de csökkenő tendenciát mutat a tulajdonokban lévő sertéslétszám, mivel fokozatosan a nagyüzemi gazdaságok veszik át a lakosság ellátását. Jelentős fejlődést mutat a nagyüzemi gazdaságokban a szakosított telepek száma. 1975-ben /állami gazdaság és tsz együtt/ 12. A sertésférőhelyek száma ezekben összesen: 49.478 db.

A sertéstenyésztés területi elhelyezkedése a megye területén összefügg a takarmánytermesztéssel. A termelőszövetkezetek közül a vezetőhelyet a Rábaköz /Csornai járás/ 37,8 %-kal foglalja el; a Győri járás részesedése 30,5 %; a Mosoni-síkság és a Szigetközre 17,7 % esik; az Ikva és a Répce-sík tájain elhelyezkedő termelőszövetkezetek részesedése 13,1 % körül alakul.

100 hektárra jutó sertéslétszám 1974-ben 135 db, az országos átlag feletti. Az országos ebben az évben 122,3 db. A megyék között ebben az összehasonlításban megyénk a 8. helyet foglalja el.

4./ Juhtenyésztés:

A juh tenyésztésének nincsenek tradíciói. Ezt a jelenlegi szerény állomány nagysága is igazolja. A II. világháború előtt 28-30 ezres állománnyal számolhattak. Ugrásszerű változás az 1960-as évek elején következett be, 1960-ra már 69 ezer db, 1961-ben 78.382 db-ra növekedett a megye juhállománya. 1962-70-ig, sőt napjainkig tartó egyenletes csökkenés következett be. 1976-ban 27.800 db-os juhállomány szint megfelel a megye földrajzi adottságainak, ugyanis a nedves hansági rétek nem alkalmasak a tartásra, a Cser viszont kicsi eltartóképeségű, bár a természeti adottságok jók. Ez indokolja, az állattartás irányában bekövetkezett változást, a juhtartás háttérbe szorulását.

1974-ben a megye juhtartásban a megyék közül a 17. helyet foglalja el, az ország juhállományából részesedése mindössze 1,1 %.

A juh területi eloszlása legfőképp a gyenge természeti adottságú Cser vidékre esik.

5./ Baromfitenyésztés:

1974-ben az 1 ha szántóra 5,8 db baromfi jutott, kevesebb, mint az országos átlag /az országos 6,6 db/ha/. A baromfisűrűség tehát nem magas, elmarad az adottságoktól és lehetőségektől, pedig a liba és kacsatartásnak kitűnő lehetőségei vannak, a Szigetköz, Rába ártér, Fertő-mellék.

A legnagyobb baromfisűrűséggel Győr és környékén találkozunk, 100 ha-ra 833 db esik. A Szigetköz és a Moson-síkság 100 ha-ra 669 db-bal részesül. Alacsony a Rábaközben, 100 ha-onként 183 db, Sopron környéke 100/351 db.

A baromfi földrajzi eloszlása - a megye termelőszövetkezeteinél 1976-ban - kiemelkedik a Győr megyei város környéke és a győri járás. Okát a feldolgozóhely közelségében és kitűnő piaclehetőségekkel magyarázhatjuk. A megye többi területe messze elmarad az említettől és az országos átlagtól. Mindezzel szemben a kicsi baromfisűrűségű területeken sokkal nagyobbarányú az átlagnál a szarvasmarha és a sertéstartás. Ez így természetes is, mert a földrajzi adottságok épp ezeknek kedveznek.

A baromfitenyésztés nemcsak hús, hanem tojástermelés szempontjából is fontos. Az állami gazdaságok és a termelőszövetkezetek össz baromfiállományából 1976-ban a tojó 19,4 %-ot tett ki, az országos átlagnál ez jóval

alacsonyabb. Sajnos nem állt rendelkezésemre a háztáji és kisegítő gazdaságok baromfiállományának szerkezeti megoszlása. Mindez valószínűség szerint jelentősen módosítaná a közölt adatokat, mert ezek a gazdaságok tartják megyén belül a baromfiállomány 57,1 %-át.

6./ Lótenyésztés:

A lóállományt érte a legnagyobb mennyiségi változás az utóbbi évtizedekben. Ennek oka: a nagyfokú gépesítésben van. A ló, mint igavonó állat, egyre veszít jelentőségéből, bár még ma sem nélkülözhető teljes mértékben, bizonyos munkákat lófogattal gazdaságosabb végezni.

1966-ban Győr-Sopron megyében még 21.011 db lovat tartottak nyilván. 1970-re ez 8.000 db-ra, 1974-ben pedig 6.000 db-ra csökkent. Legtöbb a csornai járás termelőszövetkezeteiben található. Itt van a termelőszövetkezetek lóállományának 38 %-a. Elég magas a lósűrűség a győri járás termelőszövetkezeteiben is, 1976-ban ez 25 %. A megye többi területén arányos az eloszlás.

Az állattenyésztés színvonalának egyik lényeges mutatója az egységnyi eltartóterületre jutó vágóállat termelés.

A számos állatállomány szerkezetében a szarvasmarha képviseli a legnagyobb súlyt. Viszont vágóállat tekintetében a sertés kerül az első helyre, szarvasmarhának csak a 2. hely jut. /22.sz. ábra/

A vágósertés és a vágómarha értékesítést ha az országos adatokkal összevetjük, akkor Győr-Sopron megye igen előkelő helyet vivott ki magának. A vágósertés értékesítés 1974-ben 41.107 t, a megyék között a 7. helyen szerepel; a vágómarha tekintetében a 21.537 tonnás nagyságrend a 3. helyet biztosítja a megyék között, baromfiból 1974-es 6.707 t-s mennyiség a 8. hely tartására elegendő.

1975-ben a 2.285 vagonos vágómarha az összes vágóállat értékesítésének 32 %-át teszi ki. A 4.008 vagonos vágósertés 57 %-ot, a 775 vagonos baromfitétel 11 %-ot képvisel. A vágóállat értékesítésének 51 %-a a termelőszövetkezetekből, 16 %-a az állami gazdaságokból és 33 % a kis-termelőktől származik. Az 1975-ös évben a vágómarha 75 %-a, a vágott sertésnek 80 %-a volt exportképes.

V. A MEZŐGAZDASÁG TÁVILATI KORSZERŰSÍTÉSÉNEK CÉLSZERŰ IRÁNYAI

Győr-Sopron megye mezőgazdaságának távlati fejlesztési lehetőségeit és mozgásirányát elsősorban a népgazdasági elvárások, a gazdasági hatékonyság követelményei és a helyi adottságok ésszerű kihasználása határozza meg. A megye fontos érdeke - és ez egybeesik a központi törekvésekkel is, hogy a gazdasági szférában - ezen belül a mezőgazdaságban - dinamikus növekedés valósuljon meg. A mezőgazdasági növekedés gyorsításának ugyanakkor párosulnia kell a termelési szerkezet korszerűsítésével, a kevésbé hatékony

termelési tevékenységek arányának csökkentésével, a koncentrációra és a specializációra irányuló törekvésekkel. A megye mezőgazdasági fejlődésének eredményessége a jövőben döntően attól függ, mennyiben lesz képes szerkezeti korszerűsítést megvalósítani a népgazdasági és a helyi társadalmi igényeknek megfelelőbb irányba.

A szerkezeti korszerűsítés feladatai sokirányúak, egyrészt a művelési, illetve a termelési szerkezet korszerűsítését, másrészt a területi elhelyezésnek az adottságokhoz jobban igazodó strukturális alakítására is kiterjednek. /29/

A művelési ágak arányaiban hosszabb távon változásokkal kell számolnunk, annak következtében, hogy emelkedik a mezőgazdasági művelés alól kivont területek aránya, továbbá a kert és gyümölcs területek, valamint a legelő részaránya is. Csökken a szántó és a rét terület részesedése. Alapvető fontosságú kérdésnek tartom valamennyi művelési mód esetében a hasznosítás minőségi színvonalának nagyarányú emelését, az intenzifikálás erősítését; a termelés fizikai szerkezeti feltételeinek javítását, a racionális földhasználat megvalósításával.

A mezőgazdaság növekedési útjeme magasabb szinten irányozható elő hosszú távon, mint az országos fejlődési útjeme, amely egyrészt a kedvező - korábbi fejezetekben részletesen feltárt - földrajzi tényezőkkel függ össze, másrészt

a már kiépült technikai-műszaki bázis, a tartalékok jobb kihasználása, továbbá a mezőgazdasági üzemek között ma még meglévő nagyfokú különbségek megszüntetésével érhető el.

A megye vetésszerkezetének távlati meghatározásánál abból az elvből kell kiindulni, hogy a növekvő termelési igényeket a termésátlagok növelésével elégítik ki. A termésátlagok erőteljes emelése lehetővé teszi megyei és üzemi, illetve mikroüzemi szinten is a vetésszerkezet korszerűsítését. A vetésszerkezetnek az igényekhez és a feltételekhez jobban igazodó célirányos változtatása egyaránt szolgálja a szerkezet egyszerűsítését, az ágazati és a területi specializáció erősödését és az eredményesebb gazdálkodás feltételeit. A növénytermelés szerkezetét mindenekelőtt az ipari növények, a cikória és a napraforgó, a zöldség és burgonya vetésterületeinek növekedése módosítja, amely elősegítheti a gyepterületek, a Hanság intenzívebb hasznosítását, illetve ennek következtében az egynyári szálastakarmány területek csökkentését. Az említett területek növelését a hazai fogyasztás és az ipar, valamint az export igények teszik indokolttá.

A előkitűzés fontos feltételeit az alábbiakban összegezhethetjük: a műtrágya és növényvédőszeres szakszerűbb felhasználása, az öntözés, a fajtaösszetétel javítása, a termelési technológiák korszerűsítése, a termelési rendszerek általánossá tétele és a géppark korszerűsítése.

A növénytermelésen belül a jövőben is kiemelt feladat marad a kenyérgabona terület 60-62.000 ha szintentartása mellett a hektáronkénti 55-60 q termelési szint elérése. A hozamok ilyen arányú növeléséhez elengedhetetlen az intenzívebb fajták arányának bővítése, és az átlagtermelésben megmutatkozó nagy üzemek-közötti szintkülönbségek csökkentése.

Az országos érdekek, illetve megyei cukoripar érdekek figyelembevételével megkülönböztetett figyelmet kell fordítani a cukorrépa vetésterület 12 ezer hektáros szinten tartására, a hozam és beltartalmi értékmutatók erőteljes növelése. A cukorrépa termelés gépesítése bár már befejezettnek mondható, korszerűsítését javasolni lehet. A fő kérdés azonban a talajelőkészítés, a tápanyagellátás, a gyomtalanítás, a növényvédelem és az öntözés fejlesztése; mindezt a termelési rendszerek erőteljes fejlesztése keretében.

Említett indokokból távlatilag javasolható a cikória, a napraforgó és a zöldségterület arányainak fokozása és a hozamok erőteljes fejlesztése. A zöldségtermelés erősítését alapvetően földrajzi tényezők indokolják. A geotermikus energia hasznosítása, az export piacokhoz való előnyös fekvés stb., a mai szintnél lényegesen magasabb zöldségtermelési szintet indokol. Az ipari és a lakossági igények jobb kielégítése érdekében a háztáji, illetve

egyéb kisüzemekben is mindent meg kell tenni a feltételek javításához.

A takarmánygabonák közül a legjelentősebb szerepet a jövőben is a kukorica tölti be. Vetésterülete hosszabb távon indokoltan haladja meg a kenyérgabona vetésterületét. A hektárhozamok növelését tekintve, a lehetőségek fokozhatók, egyrészt az iparszerű termelési rendszerek továbbfejlesztésével, másrészt a természeti feltételeket logikább számbavevő területi fejlesztési programok megvalósításával.

Győr-Sopron megye adottságai lehetővé teszik, hogy a takarmánygabonát olyan szinten termeljék, hogy az teljes mértékben fedezheti a növekvő állatállomány és árutermelés szükségleteit. Az egyszerű takarmányozáshoz azonban szükséges a fehérjében gazdagabb növények, elsősorban a pillangósok /szálas és hüvelyes/ nagyobb arányú termesztése. A jobb minőség elérése érdekében indokolt a zöld és lucernaliszt készítő üzemek számának növelése.

A növekvő szarvasmarha állomány szakszerű és gazdaságos takarmányozásához a jövőben fokozottabb mértékben kell élni a gyepterületek és az üntözésadta lehetőségekkel. A gyepterületek intenzív felhasználásával a hektáronkénti átlagtermés meg többszörözhető.

A növénytermelés dinamikus fejlesztésének feltételei közül fel kívánjuk hívni a figyelmet az alábbiakra:

A termőtalajok racionális hasznosításammellett jelentős súlyt kell helyezni a komplex talajvédelemre, a vízrendezési és talajjavítási feladatok megvalósítására. Mindezek és az erőteljesebb öntözési lehetőségek kihasználása nagymértékben javíthatják a termelés távlati feltételeit is.

Az állattenyésztés jövőbeni keretei is hasonlóan jól alakíthatók. Vizsgálataimból levonható következtetés, hogy legelőszerűbb a szarvasmarha és a sertésenyésztés támogatása. E megállapítás azonban nem mond ellent - és távlatilag sem lehet lemondani - a juh és baromfiágazat fejlesztéséről.

A szarvasmarhatartás erőteljes fokozásának szempontjai:

- a tejtermelés, a növekvő hazai fogyasztás és nyersanyagbázis biztosítása;
- a vágómarha termelésben a hazai marhahús-igények fedezésén túl export árualap előállítás.

A tejtermelés kritikus problémája, a tejhozamuk növelésének kérdése. Ez szorosan összefügg a nemesítés, fajtaválasztás kérdésével és a tenyészanyag korszerűsítésének folyamatos megoldásával.

A szarvasmarha-tenyésztés /tejtermelés, hizlalás/ fontos feltétele a nagyüzemi bázisok dinamikus, technikai, műszaki stb. fejlesztése, másrészt a háztáji hosszú távon is jelentkező szerepének figyelembevétele. A szarvasmarha-tartás takarmánytermesztési háttere Győr-Sopron megyében a jövőben is kedvezőnek minősíthető.

A sertés-tenyésztés jelentősége hosszú távon növekvő. A vágósertés-tartás korszerű kisüzemi feltételei mellett kialakultak már a nagyüzemi tartás - hizlalás feltételei is. A termelési integráció, a tenyész- és hizálapanyag biztosítása, a takarmánytápok biztosítása, az állategészségügyi ellátás, az értékesítés, illetve a felvásárlás garanciája mind kedvező feltételként jelentkezik.

A mezőgazdaság sikeres fejlesztésének fontos feltétele az anyagi-műszaki ellátás színvonalának erőteljes növelése. Az V. ötéves terv időszakában 3,1 - 3,3 milliárd Ft beruházási összeg felhasználásával számolnak, nagyjából fele-fele arányban oszlik meg építési és gép bontásban. A magas építési hányad helyeselhető, annál is inkább, mivel az iparszerű termelési bázisok, a szakosított telepek stb. építése alapját képezik a korszerű termelési struktúra kialakulásának és nagymértékben hozzájárulnak a mezőgazdaság megújulásához.

Győr-Sopron megye mezőgazdaságának kiegyensúlyozott, dinamikus fejlesztéséhez fontos érdekek fűződnek és sikere nem

kis mértékben múlik a szellemi háttér fejlesztésétől. A jövőre ható problémák közül ezért külön is hangsúlyozni kívánom a képzett szakemberek arányának növelését és a tudományos-oktatási intézmény háttér fejlesztésének fontosságát. A mezőgazdaság anyagi és műszaki bázisának fejlesztése szoros összefüggésben van a falusi településrendszer fejlesztésével. A korszerű mezőgazdasági termelés sem nélkülözheti tartósan az urbanizációs és az infrastrukturális háttér fejlesztését. A mezőgazdaság termelőerőinek térbeli koncentrálódási és centralizációs folyamata várhatóan tovább erősödik. Ezzel párhuzamosan - más tényezőkkel is összhangban - a településrendszer koncentrálódása is előrehalad. A contrumtelepülések és a mezőgazdasági beruházások összehangolása folyamatos feladatot képez; összhangja nem kis mértékben és hosszú időszakra eldönti a feltételeket. Ezért kiemelten fontos feladatnak tekintem minden egyes telepítési döntésnél érvényesíteni a távlati fejlesztés követelményrendszerét is!

VI. PELHASZNÁLT FŐBB FORRÁSMUNKÁK JEGYZÉKE

- /1/ Rétvári László: 1964. Győr-Sopron megye népesség-
földrajza /Egyetemi doktori disszertáció
Budapest/
- /2/ Horváth Zoltán: A jobbágyvilág alkonya Sopron megyében
/Akadémiai Kiadó, Budapest, 1976./
- /3/ Rétvári László: Győr-Sopron megye népesedése
/1976. Kandidátusi értekezés/
- /4/ Területi időszakok: Központi Statisztikai Hivatal
Budapest, 1969.
- /5/ Területi időszakok: Központi Statisztikai Hivatal
Budapest, 1976.
- /6/ Dr.Fazekas Béla: Mezőgazdaságunk a felszabadulás után
/Mezőgazdasági Kiadó Budapest, 1967/
- /7/ Területi időszakok: Központi Statisztikai Hivatal
Budapest, 1969.
- /8/ Enyedi György: A Délkelet-Alföld mezőgazdasági földrajza
1967. Budapest
- /9/ Dr.Vadász Elemér: Magyarország földtana
/Akadémiai Kiadó, 1960./
- /10/ Göcsei Imre: 1971. Győr-Sopron megye mezőgazdaságának
fejlődése a felszabadulás óta
/Földrajzi Közlemények 19. /95/ pp. 51-59.
- Andó M.: Békés megye természeti földrajza
/Békés megye gazdasági földrajza, szerk.:
Krajkó Gy.: Békéscsaba, 1974. pp. 10-84./
- Pécsi-Sósfalvi: Magyarország földrajza .
/Akadémiai Kiadó, 1860./
- Bulla-Mendöl: A Kárpát-medence földrajza
/Egyetemi Nyomda, 1947./

Pécsi Márton: A Kisalföld természetföldrajzi jellemzése
A felszín kialakulása, pp. 46-61.

/A Kisalföld és a Nyugat-magyarországi
peremvidék. Akadémiai Kiadó 1975.

Szerkesztette: Ádám L.-Marosi S./

Ádám László: Nyugat-magyarországi peremvidék földtani
felépítése és a felszín kialakulása
pp. 251-268.

/A Kisalföld és Nyugat-magyarországi pe-
remvidék. Akadémiai Kiadó 1975.

Szerkesztette: Ádám L.-Marosi S./

/11/ Góczán L.: A Kisalföld, a vízrajz általános jellemzése
pp. 63-65.

/A Kisalföld és Nyugat-magyarországi perem-
vidék, Akadémiai Kiadó 1971.

Szerkesztette: Ádám L.-Marosi S./

Somogyi Sándor-Károlyi Zoltán:

A Győri-medence vízrajza

pp. 86-127. /i.m./

Somogyi Sándor- Kárpátiné Rodó Denise-Erdélyi Mihály-

Rónai Sándor: A Komárom-Esztergomi síkság

Vízrajz pp. 159-168.

/A Kisalföld és a Nyugat-magyarországi
peremvidék. Akadémiai Kiadó 1975.

Szerkesztette: Ádám L.-Marosi S./

Ádám László: A Nyugat-magyarországi peremvidék

A vízrajz általános jellemzése

pp. 274-276 /i.m./

Somogyi Sándor: Soproni-Vasi síkság vízrajza

pp. 311-321 /i.m./

VATI - Magyar-Csehszlovák határterület. Területrendezési /vizsgálat, elemzés, közös problémák/
/Budapest, 1973./

/12/ Góczán László: A Kisalföld. Talajok pp. 72-74. /i.m./
Stefanovits Pál: A Győri-medence - Talajok pp.131-135.
/i.m./

Gücsi Imre: A Győri-medence gazdasági potenciálja
pp. 136-141. /i.m./

Ádám László: Nyugat-magyarországi peremvidék
Talajföldrajzi jellemzés, pp. 281-282.
/i.m./

Góczán László-Stefanovits Pál: Komárom-Esztergomi síkság
Talajok. pp. 170-174. /i.m./

Stefanovits Pál-Ádám László: Soproni-Vasi síkság
Alpokalja. Talajok. pp. 326-331.
pp. 387-398. /i.m./

/13/ Péczely György: A Kisalföld. Az éghajlat általános
jellemzése. pp. 61-63. /i.m./

A Győri-medence éghajlata
pp. 82-86. /i.m./

A Komárom-Esztergomi síkság éghajlata
pp. 156-159. /i.m./

Nyugat-magyarországi peremvidék
A táj éghajlatának általános jellemzése
pp. 273-274. /i.m./

Soproni-Vasi síkság éghajlata
pp. 306-311. /i.m./

Alpok alja éghajlata
pp. 371-374. /i.m./

- /14/ Központi Statisztikai Hivatal:
Magyarország megyéinek társadalmi-gazdasági helyzete
és fejlődésének főbb tendenciái.
- /15/ Rétvári László: Győr-Sopron megye népesedése
/Kandidátusi értekezés 1977./
- /16/ Kőrödi József-Kőszegfalvi György: 1971 Városfejlesztés
Magyarországon, Budapest
Simányi Frigyes: Fertő-táj fejlesztése 6. kötet
pp. 35-57.
Dr.Becsei József-Dr.Tóth József: Békés megye település-
földrajza /m.Békés megye gazdasági
földrajza. Szerkesztette: Krajkó Gy.
Békéscsaba, 1974. pp. 421-485./
- /17/ Győr-Sopron megye Statisztikai Évkönyve 1976.
Győr-Sopron megye mezőgazdasági IV. ötéves tervének ér-
tékelése, az V. ötéves terv célkitűzései
/Megyei Tanács Mezőgazdasági Oszt.jelentése,1976./
- /18/ Rétvári László: Győr-Sopron megye népesedése
/Kandidátusi értekezés 1977./
Abonyiné Palotás Jolán: Békés megye élelmiszeripara
/m. Békés megye gazdasági földrajza
szerk.: Krajkó Gy. Békéscsaba, 1974./
pp. 273-290.
Győr-Sopron megye élelmiszeripara. A IV. ötéves terv
értékelése, az V.ötéves terv célkitűzései 1976.
- /19/ Győr-Sopron megye Statisztikai Évkönyve
- /20/ Krajkó Gyula: Békés megye közlekedése
/m. Békés megye gazdasági földrajza
Békéscsaba 1974. pp. 467-485./

Magyarország Autóatlasza: Kartográfiai Vállalat
Szerk.Bizottság elnöke: Dr.Radó S.elnök
1975.

A Magyar Államvasútak Hivatalos menetrendje,1977/1978.

Győr-Sopron megye Statisztikai Évkönyve

- /22/ Dr.Mosolygó László: Békéscsaba mezőgazdasága
/Békéscsaba földrajza, szerk.:
Dr.Tóth József, pp. 209-215./

Győr-Sopron megye Mezőgazdasága IV. 5téves tervének
értékelése, az V. 5téves terv célkitűzései
/Megyei Tanács VB. 1976./

- /23/ Győr-Sopron megye Statisztikai Évkönyve 1976.

- /24/ Rétvári László: Győr-Sopron megye népesedése
/1976. Kandidátusi értekezés/

Területi Idősorok: Központi Statisztikai Hivatal
Budapest, 1969, 1976.

- /25/ Győr-Sopron megye Statisztikai Évkönyve 1976.

- /26/ Gücsei Imre: 1971. Győr-Sopron megye mezőgazdaságának
fejlődése a felszabadulás óta.
Földrajzi Közlemény 19/95/ pp. 51-59.

- /27/ Győr-Sopron megye Statisztikai Évkönyve 1976.

- /28/ Győr-Sopron megye Statisztikai Évkönyve 1976.

Győr-Sopron megye mezőgazdasága IV.5téves tervének ér-
tékelése, az V.5téves terv célkitűzései.
/Megyei Tanács VB jelentése 1976./

Területi Idősorok: Központi Statisztikai Hivatal
Budapest, 1969, 1976.

- /29/ VATI: 5 Észak-Dunántúli tervezési gazdasági körzet
nagy távlatú rendezési terve vizsgálat I.,II.

Győr-Sopron megye V.5téves tervének célkitűzései
/Megyei Tanács VB. 1976./

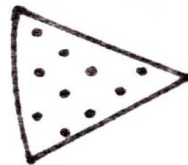
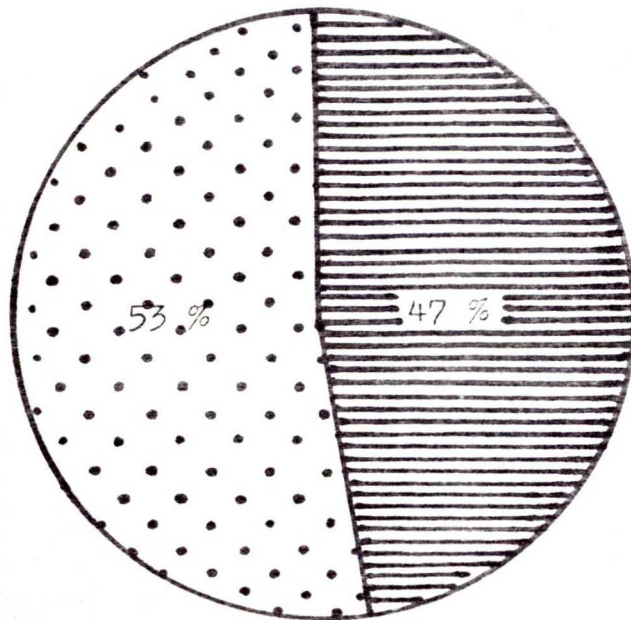
VII. ÁBRAJEGYZÉK

- /1/ Győr-Sopron megye óriás birtokainak eredete
- /2/ Fontosabb növények termésátlagai Győr-Sopron megyében és az országban, 1931-1938-as évek átlaga kh/q.
- /3/ Győr-Sopron megye
- /4/ Győr-Sopron megye vízrajza
- /5/ A csapadék havi összege Győr-Sopron megyében /1901-1950/
- /6/ A felhőzet évi összege Győr-Sopron megyében /%/ /1901-1950/
- /7/ A felhőzet havi középértékei Győr-Sopron megyében /1901-1950/
- /8/ Győr-Sopron megye aktív kereső népességének számlékos megoszlása
- /9/ A mezőgazdasági keresők korcsoport szerinti számlékos megoszlása, 1976. /Győr-Sopron m. Statisztikai Évkönyv/
- /10/ Telopülések osztályozása szerepkör szerint, Győr-Sopron megye
- /11/ Győr-Sopron megye földterületeinek társadalmi szektorok szerinti megoszlása /%/ /1976. május 31-i állapot/
- /12/ Az állatállomány szektoronkénti megoszlása 1976. /1000 db/
- /13/ Értékesítés a két fő állattenyésztési ágazatban /szarvasmarha, sertés/ 1976.
- /14/ A Petőházi Cukorgyár termelése /1000 t./
- /15/ 1 ha területre jutó összes állóeszköz érték Győr-Sopron megye termelőszövetkezeteiben /1000 Ft/

- /16/ Művelési ág változások Győr-Sopron megyében /%/
- /17/ A mezőgazdasági termékek bruttó termelési értékének megoszlása %-ban /Győr-Sopron m./
- /18/ A cukorrépa termésátlagainak alakulása Győr-Sopron megyében és az országban /q/
- /19/ A burgonya vetésterületének alakulása Győr-Sopron megyében /1000 hektár/
- /20/ A zöldségfélék százalékos megoszlása Győr-Sopron megyében
- /21/ 100 ha mezőgazdasági területre jutó számosállat alakulása Győr-Sopron megyében /db/
- /22/ Vágóállat értékesítés /vagon/

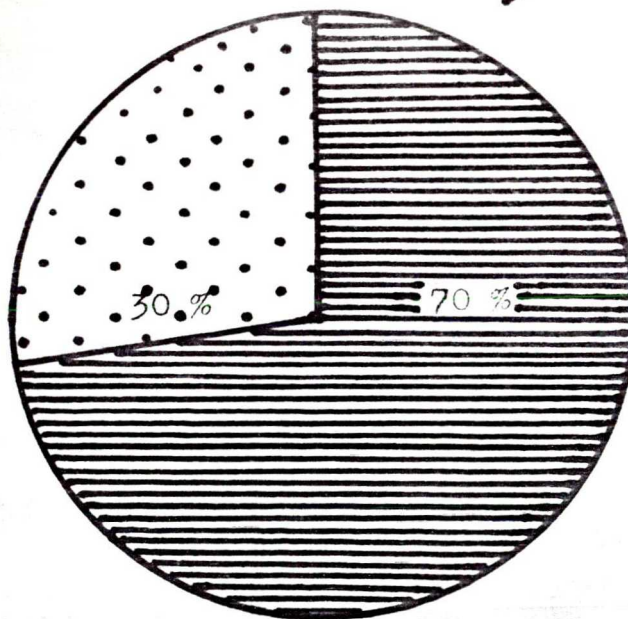
Győr-Sopron megye óriás birtokainak eredete

Eszterházy

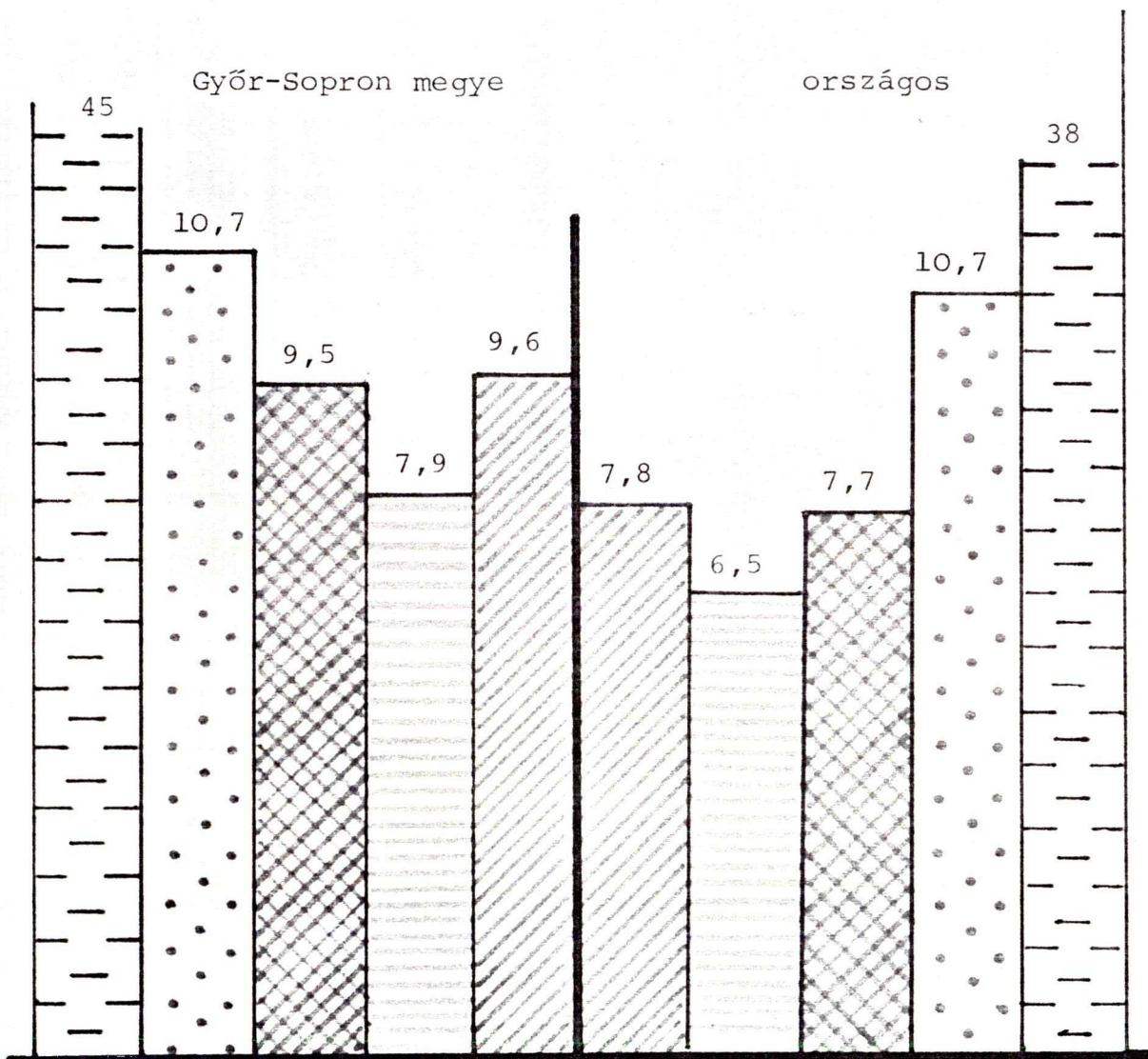
Ősi uradalmi föld

Széchenyi

irtásföld

Fontosabb növények termésátlagai Győr-Sopron
megyében és az országban
1931-1938-as évek átlaga /kh/q/

buza

kukorica

rozs

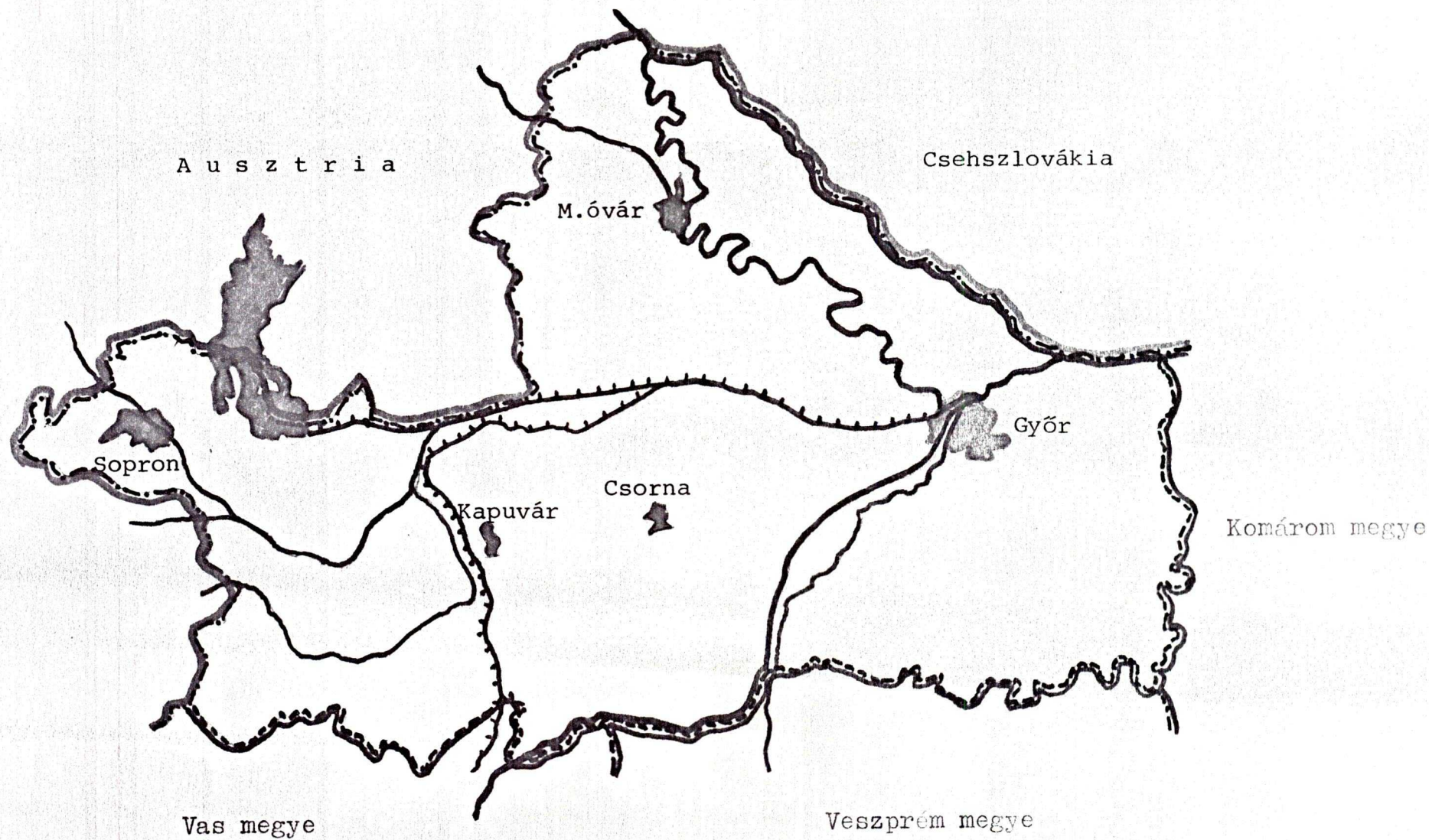

burgonya

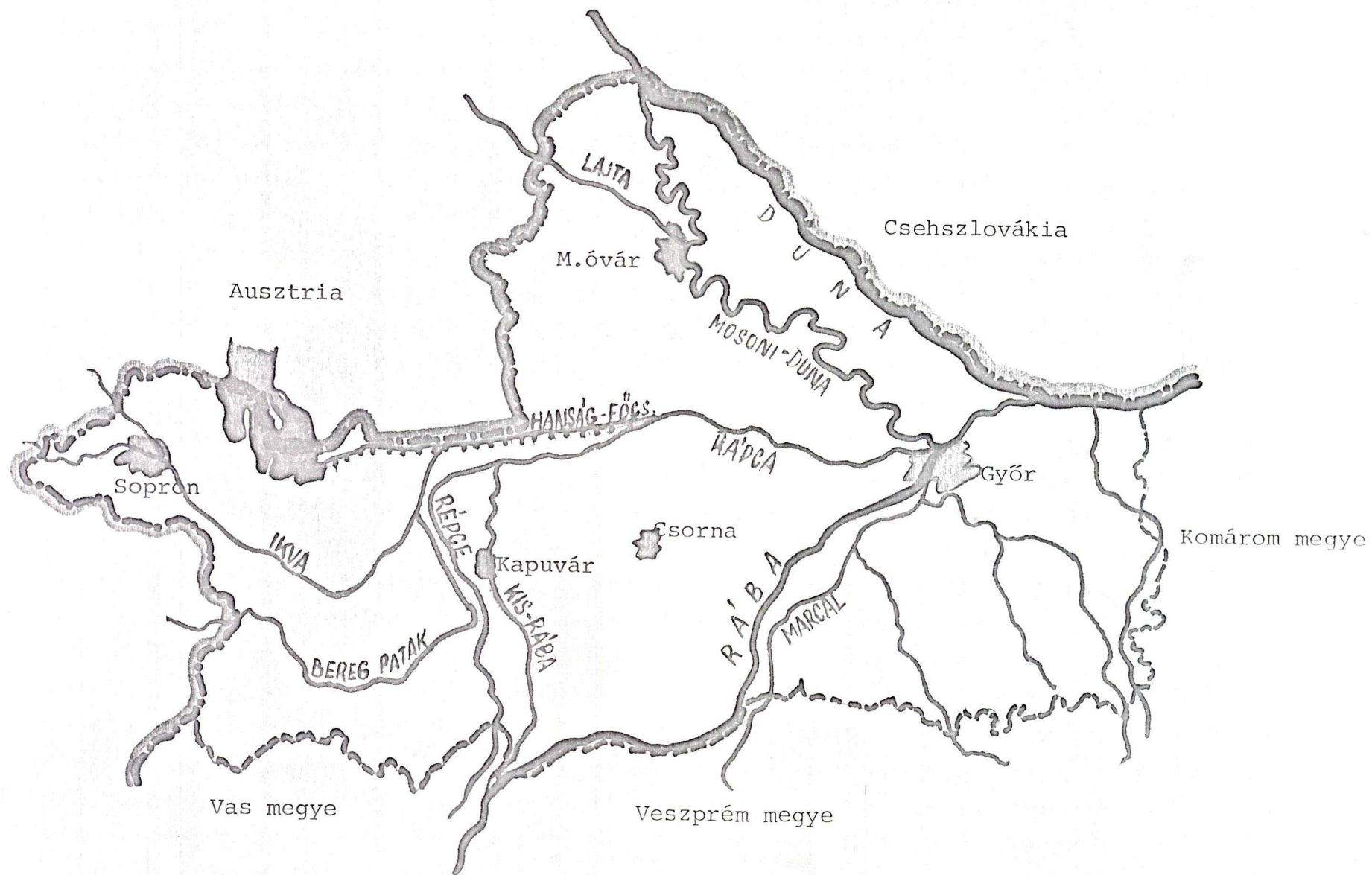

árpa

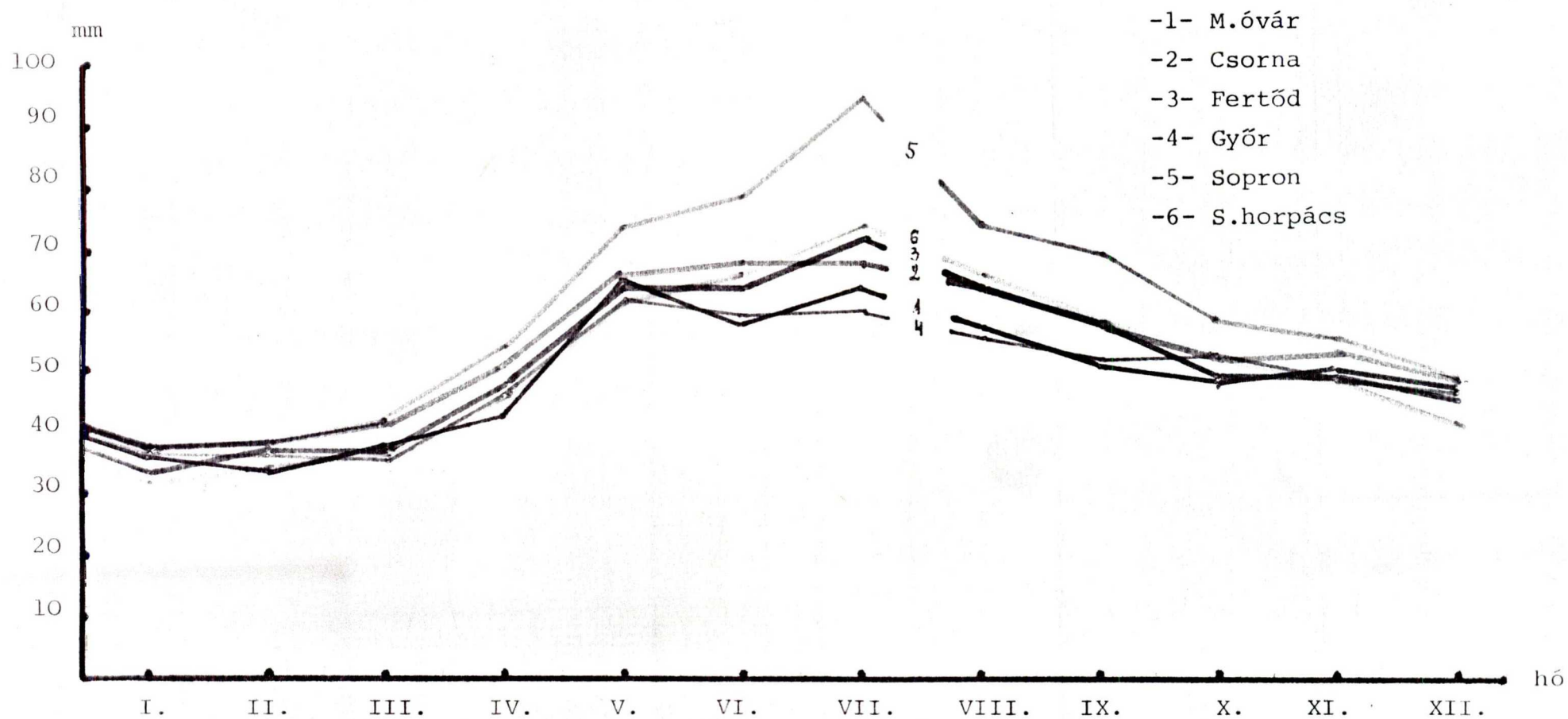

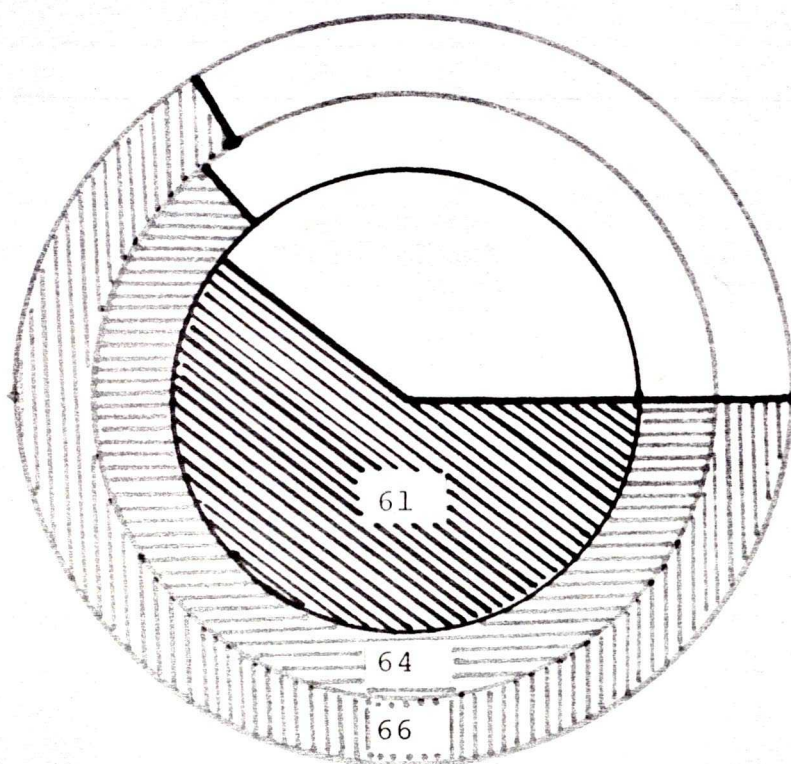
Győr-Sopron megye vízrajza

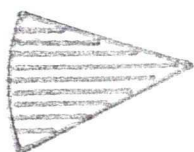
A csapadék havi összege Győr-Sopron megye
/1901-1950/

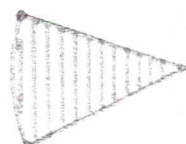
A felhőzet évi összege Győr-Sopron megyében /%/
/1901-1950/

Mosonmagyaróvár

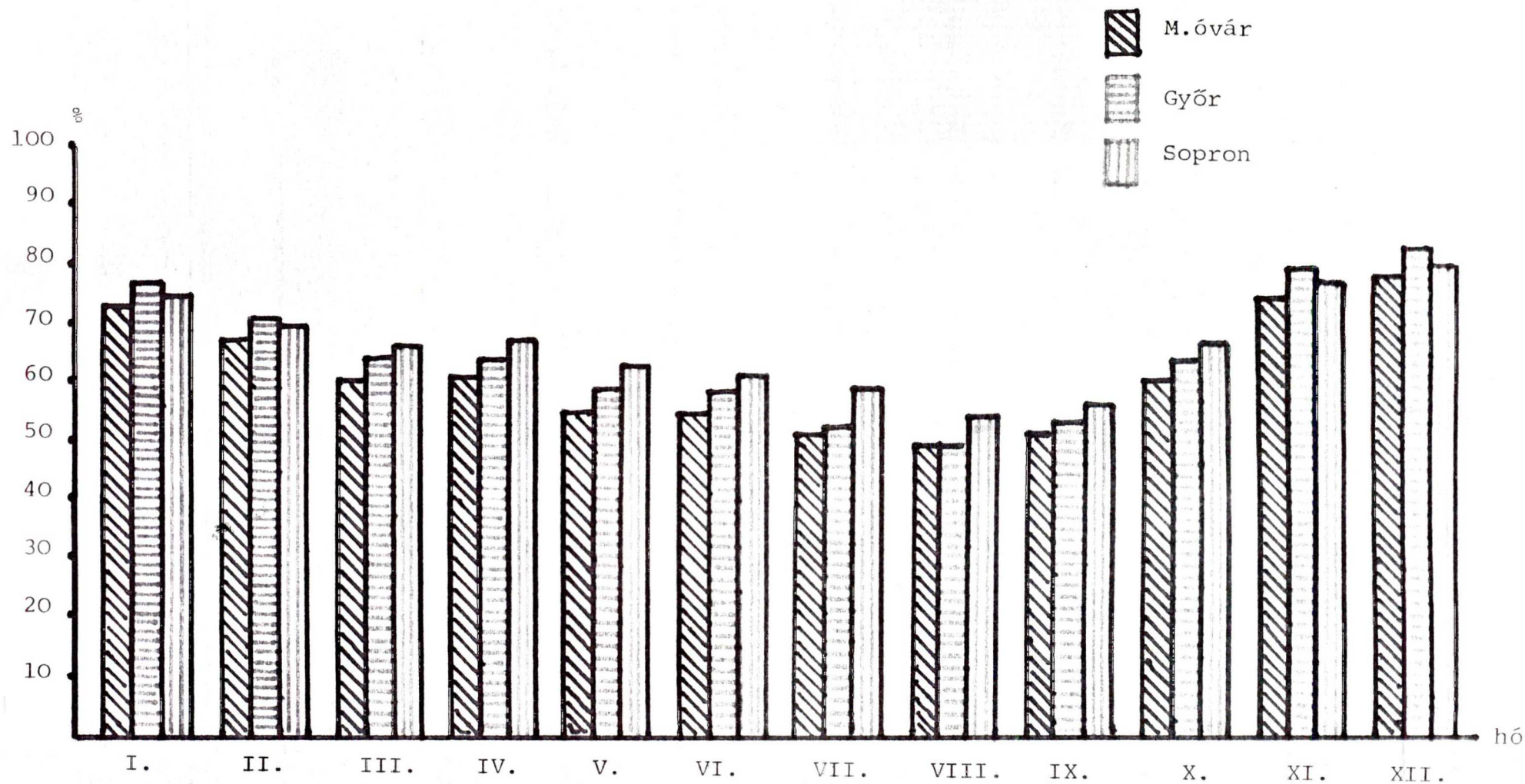

Győr

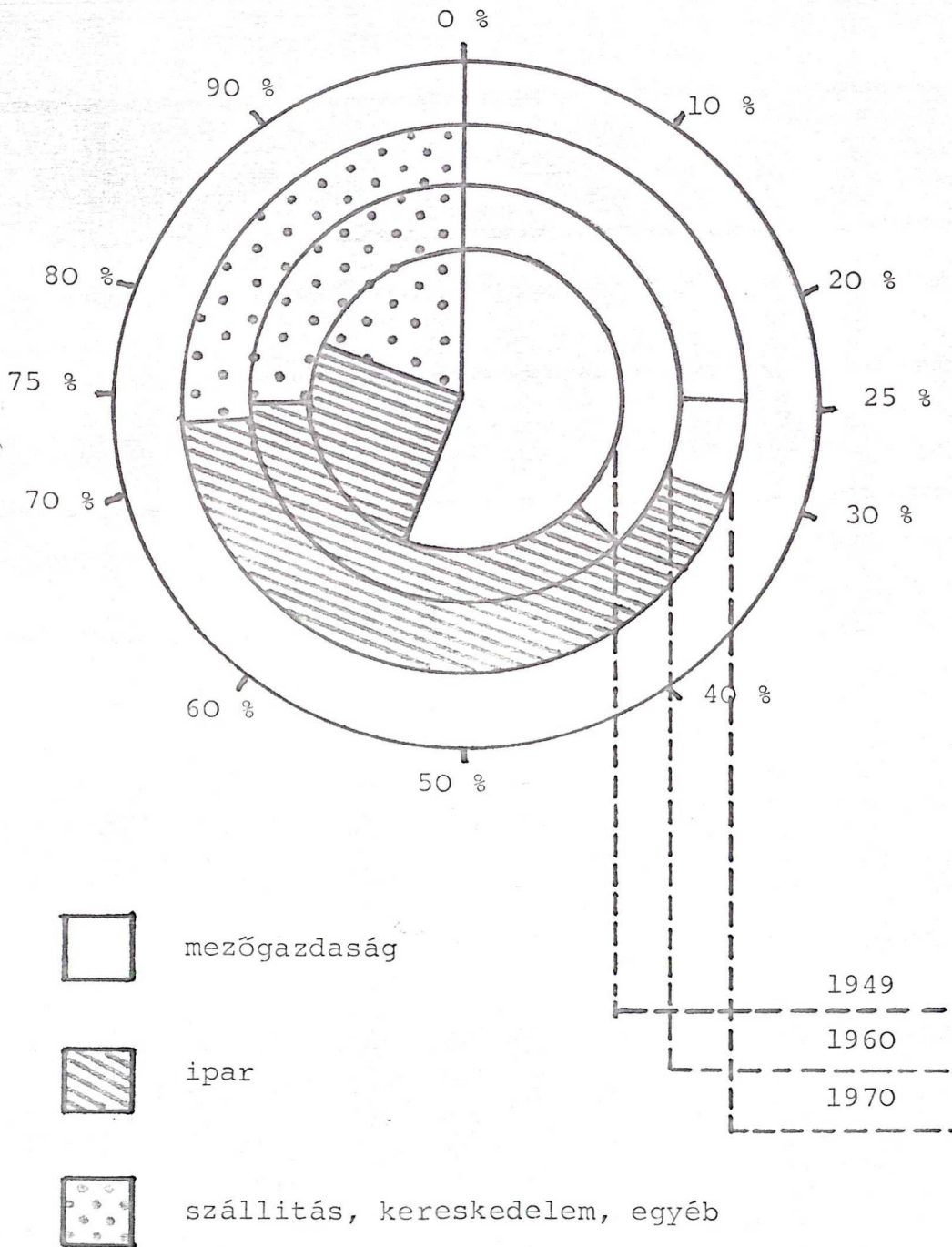

Sopron

A felhőzet havi középértékei Győr-Sopron megyében
/1901-1950/

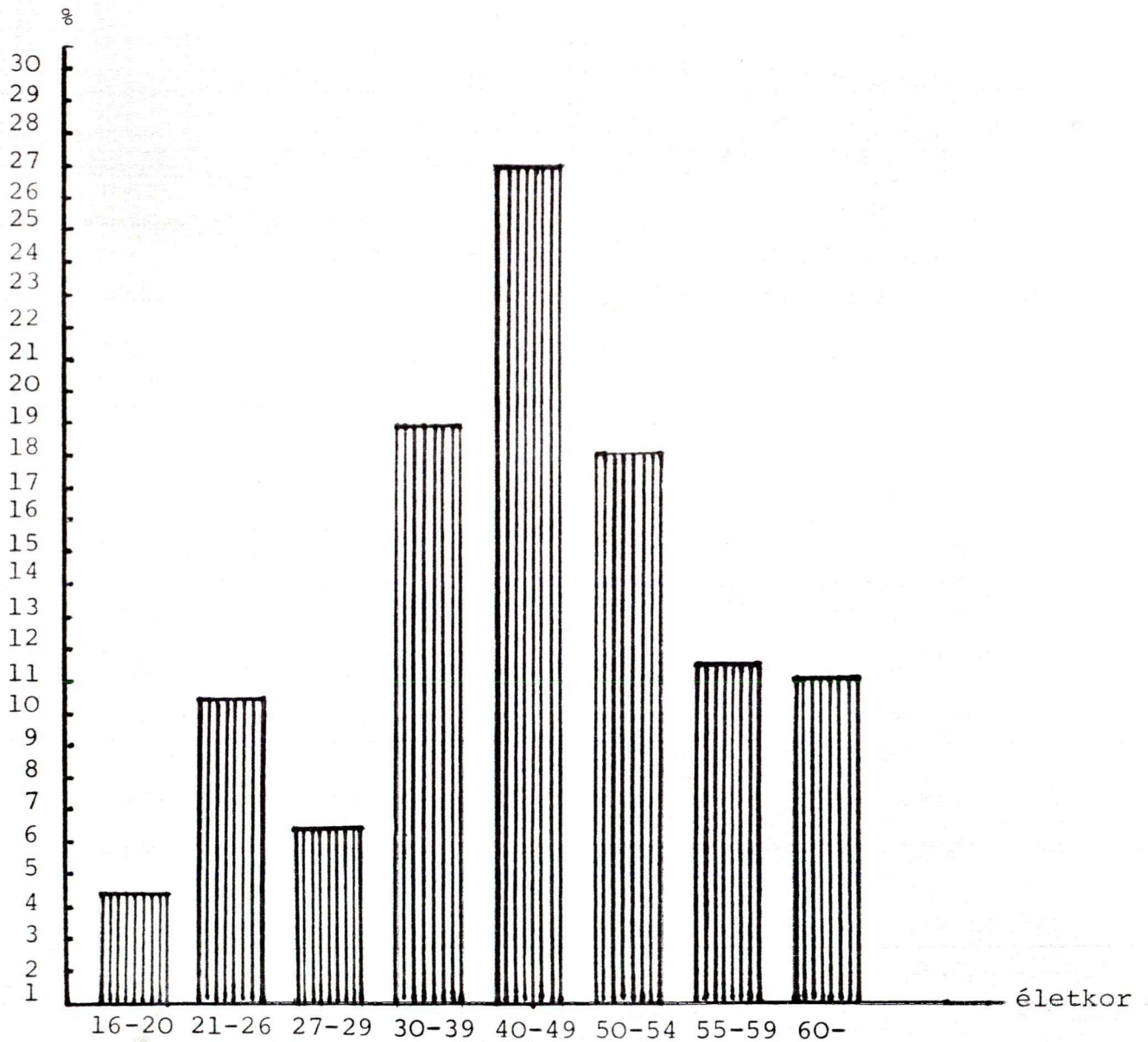

Győr-Sopron megye aktív kereső népességének
százalékos megoszlása

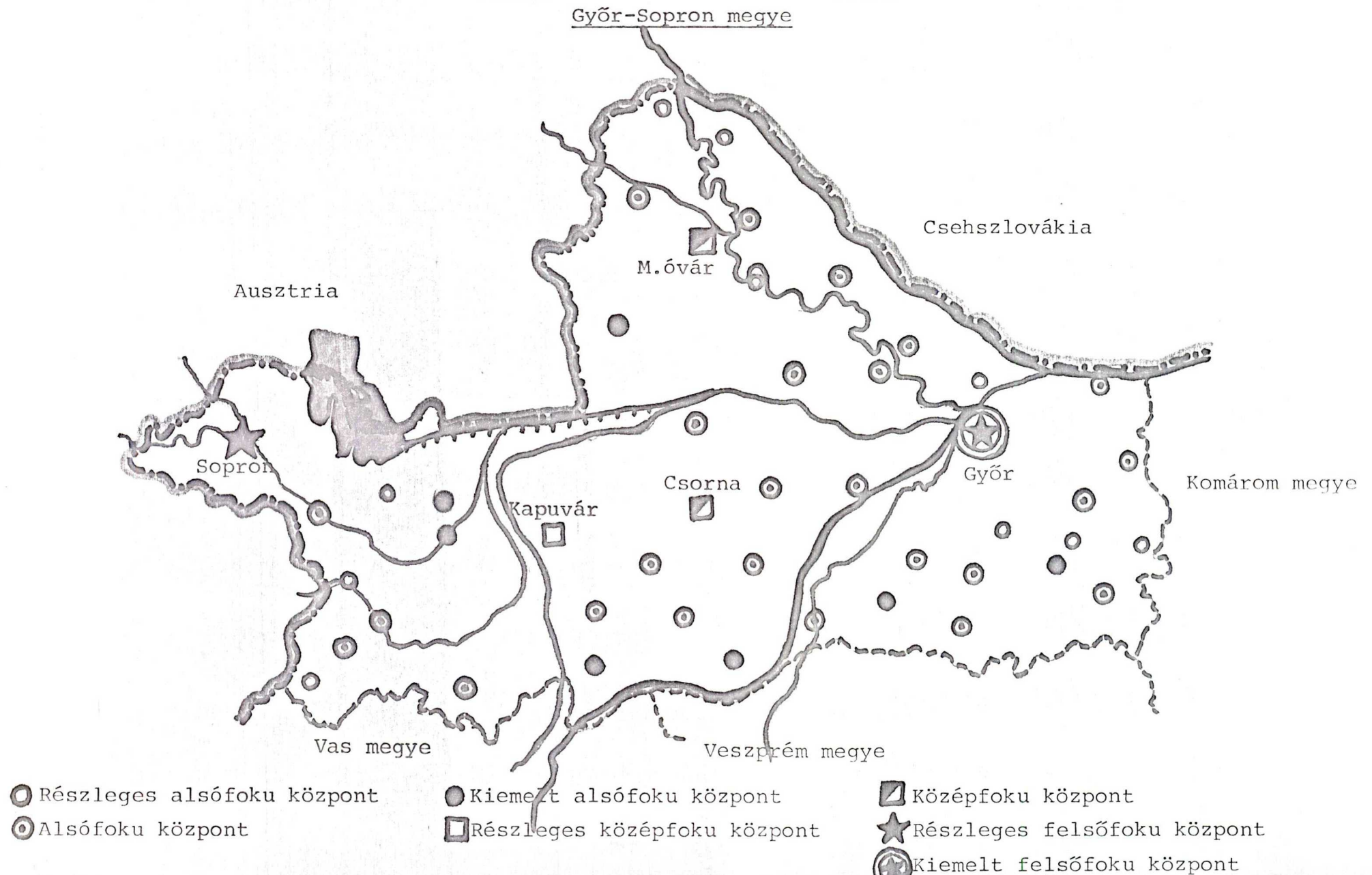

A mezőgazdasági keresők korcsoport szerinti
százalékos megoszlása

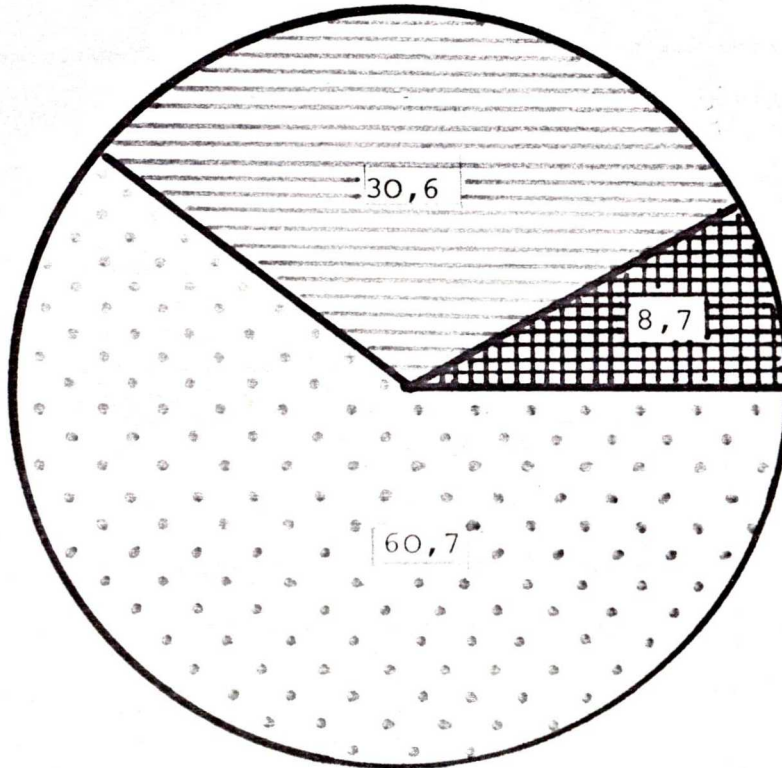
1976. /Győr-Sopron m. Statisztikai Évkönyv/

Települések osztályozása szerepkör szerint

Győr-Sopron megye földterületeinek társadalmi
szektorok szerinti megoszlása /%/
/1976. május 31.-i állapot/

szövetkezeti mezőgazd., TSZ, háztáji

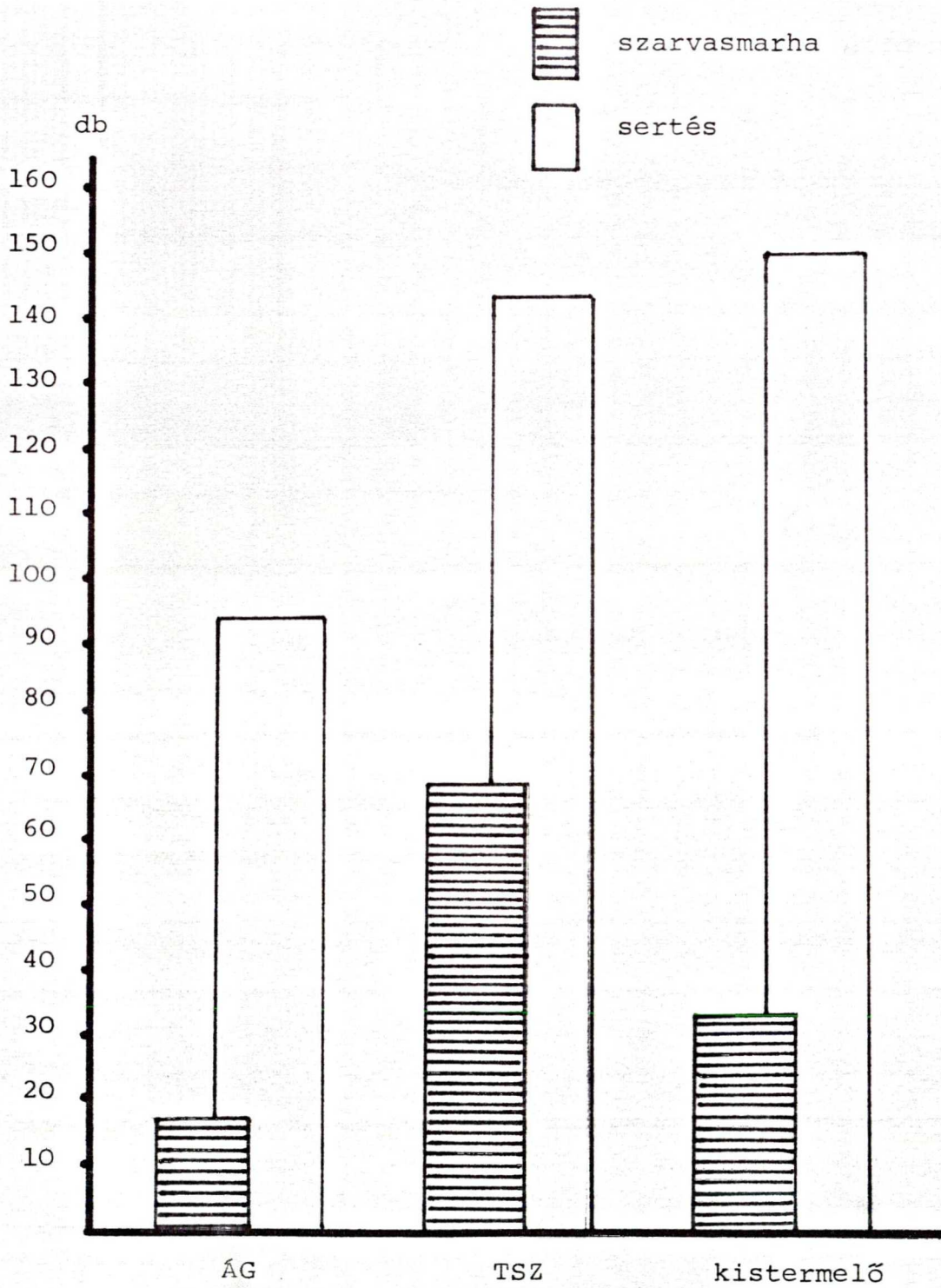
kisegítő gazd.

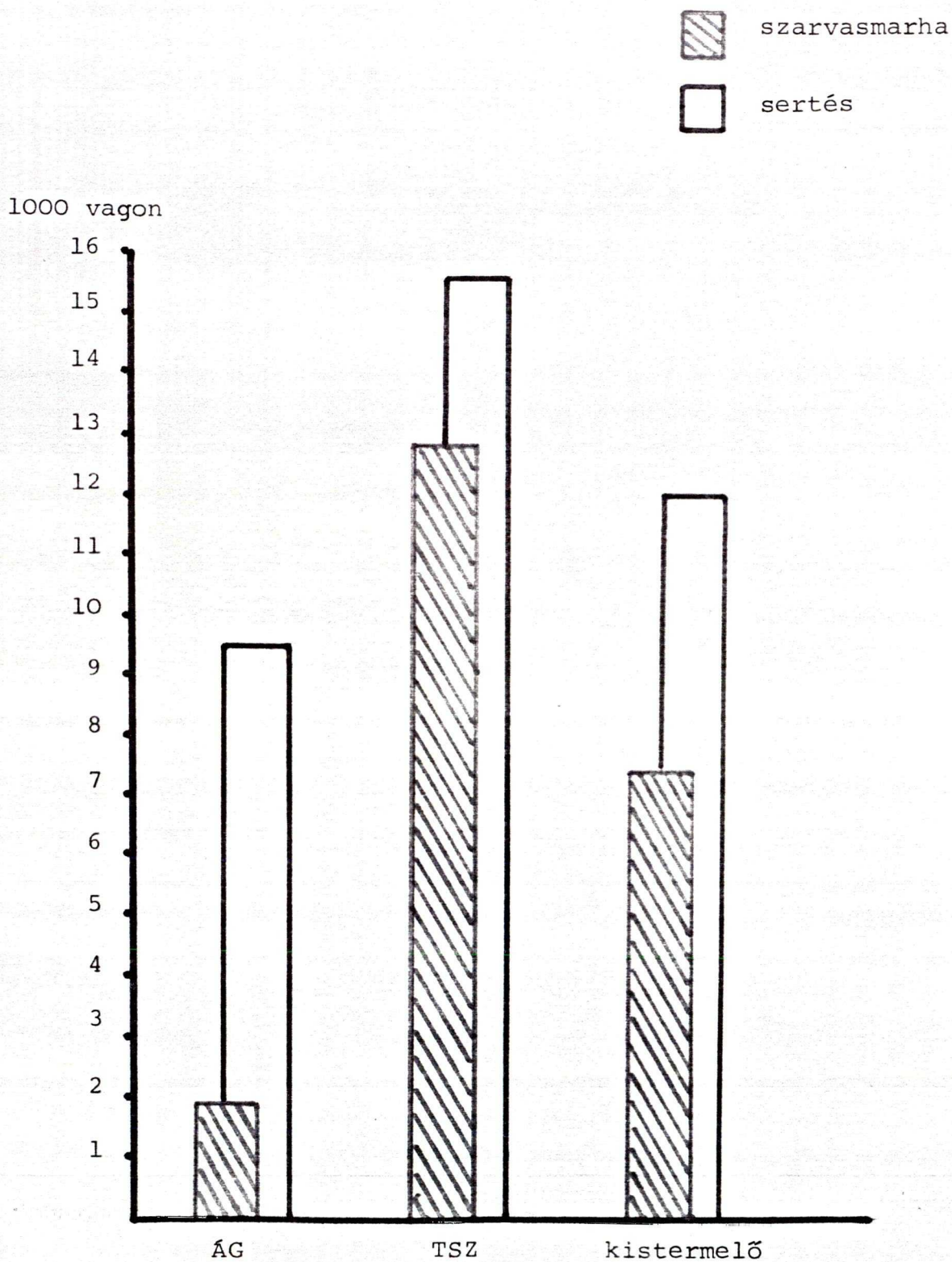
állami mezőgazd.vállalatok, intézmények

Az állatállomány szektoronkénti megosztása 1976.

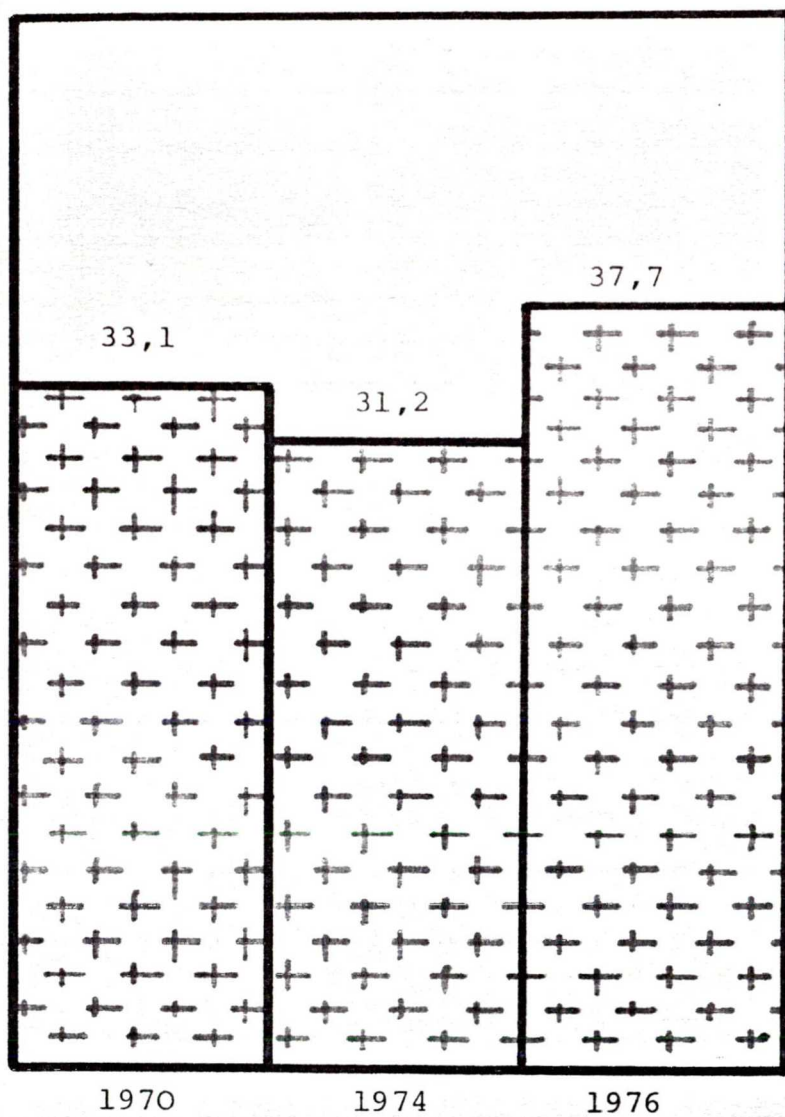
/1000 db/

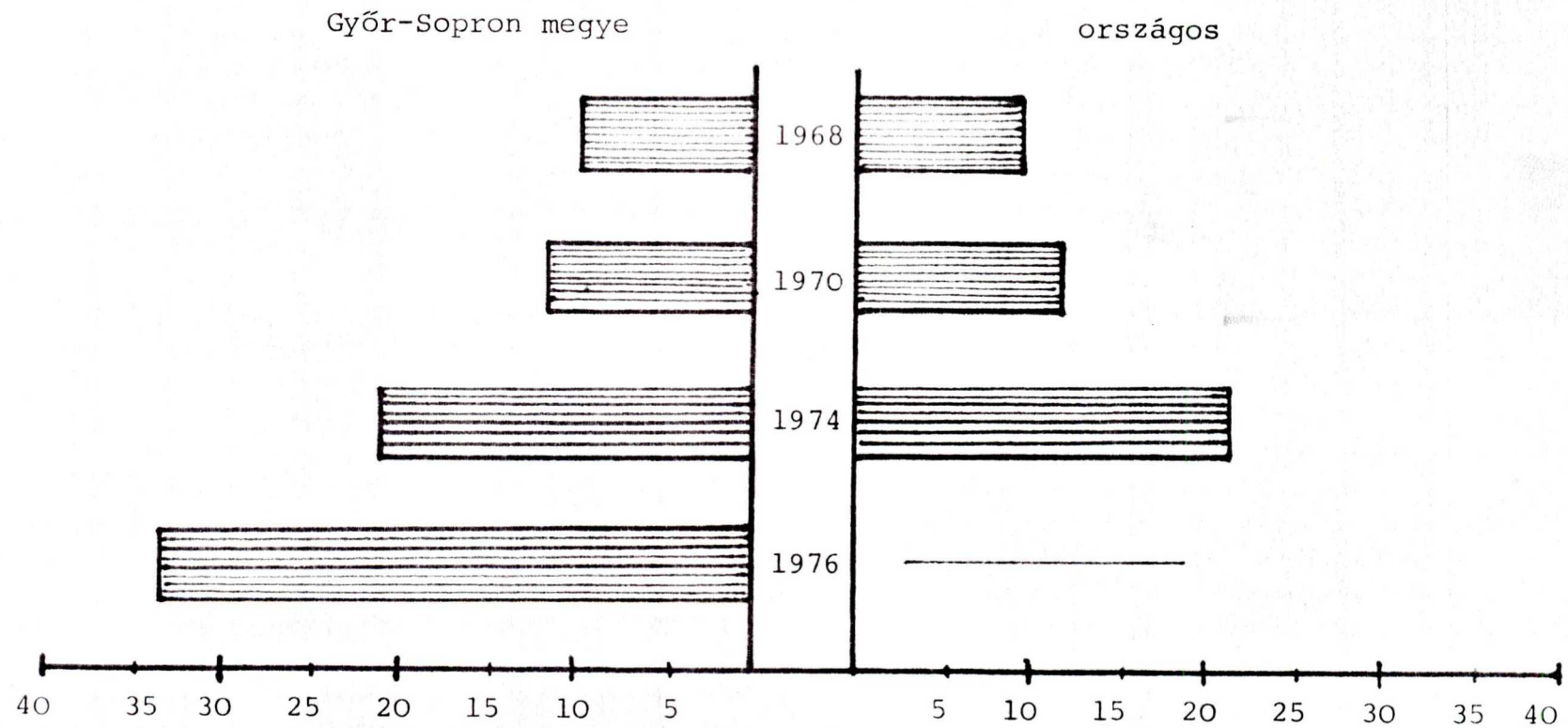
Értékesítés a két fő állattenyésztési ágazatban
/szarvasmarha, sertés/ 1976.

A Petőházi Cukorgyár termelése
/1000 tonnában/

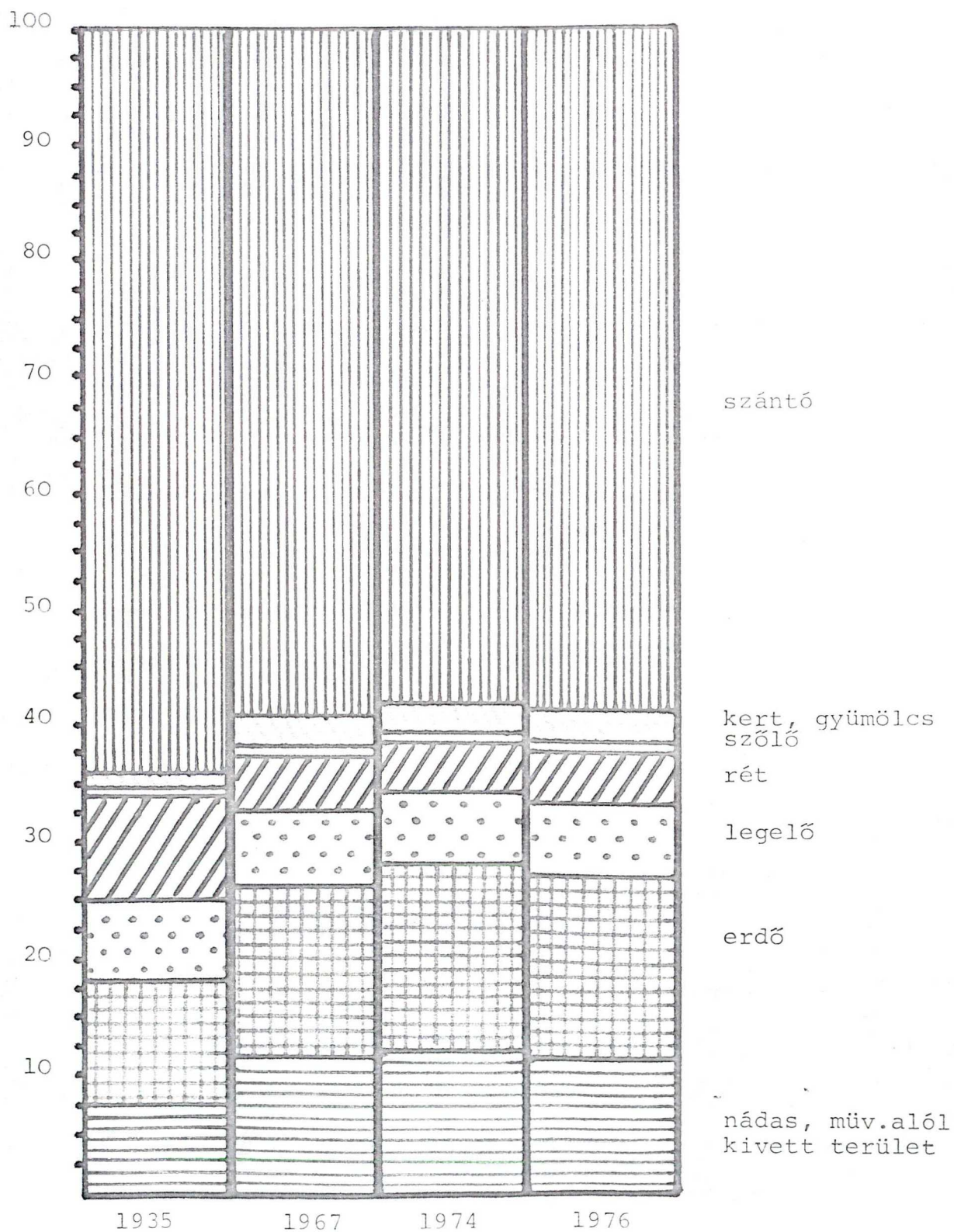

1 ha területre jutó összes állóeszköz érték Győr-Sopron megye
termelőszövetkezeteiben
 /1000 Ft/

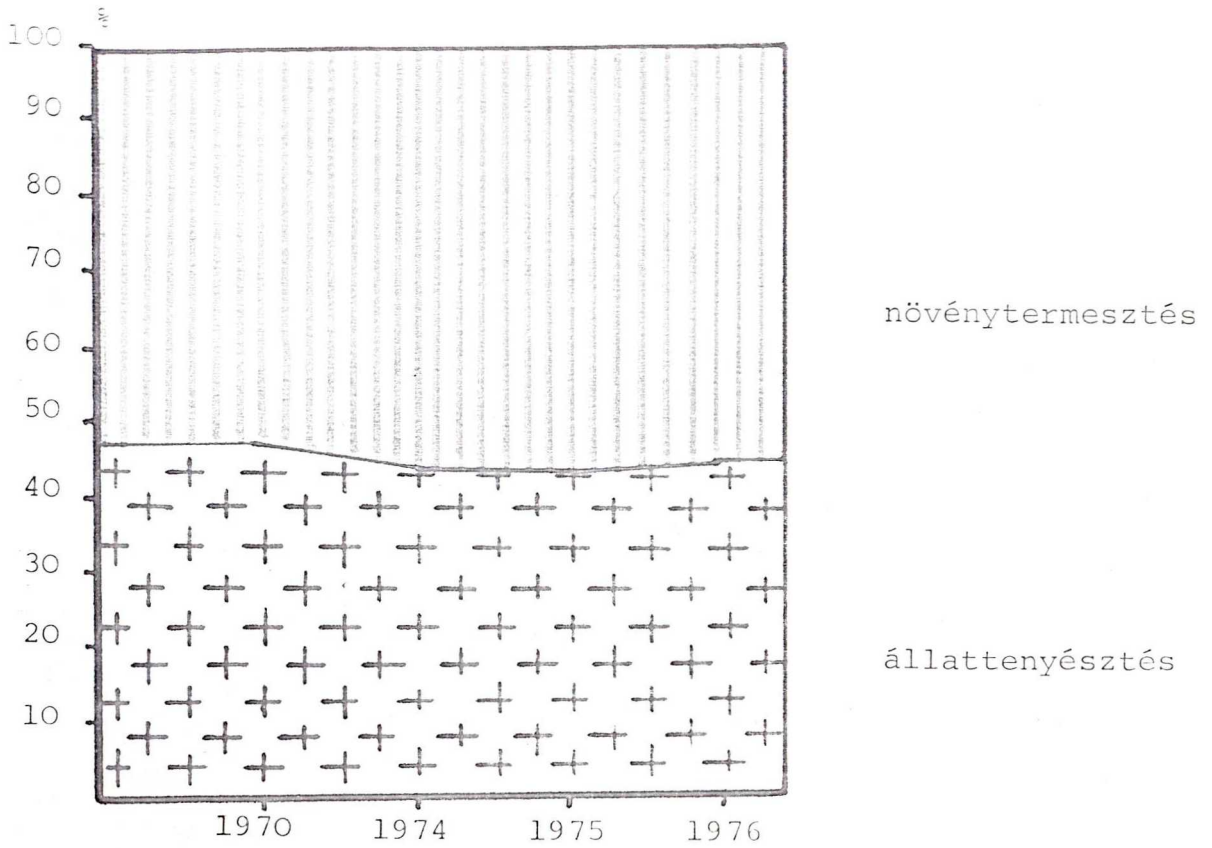

Művelési ág változások Győr-Sopron megyében

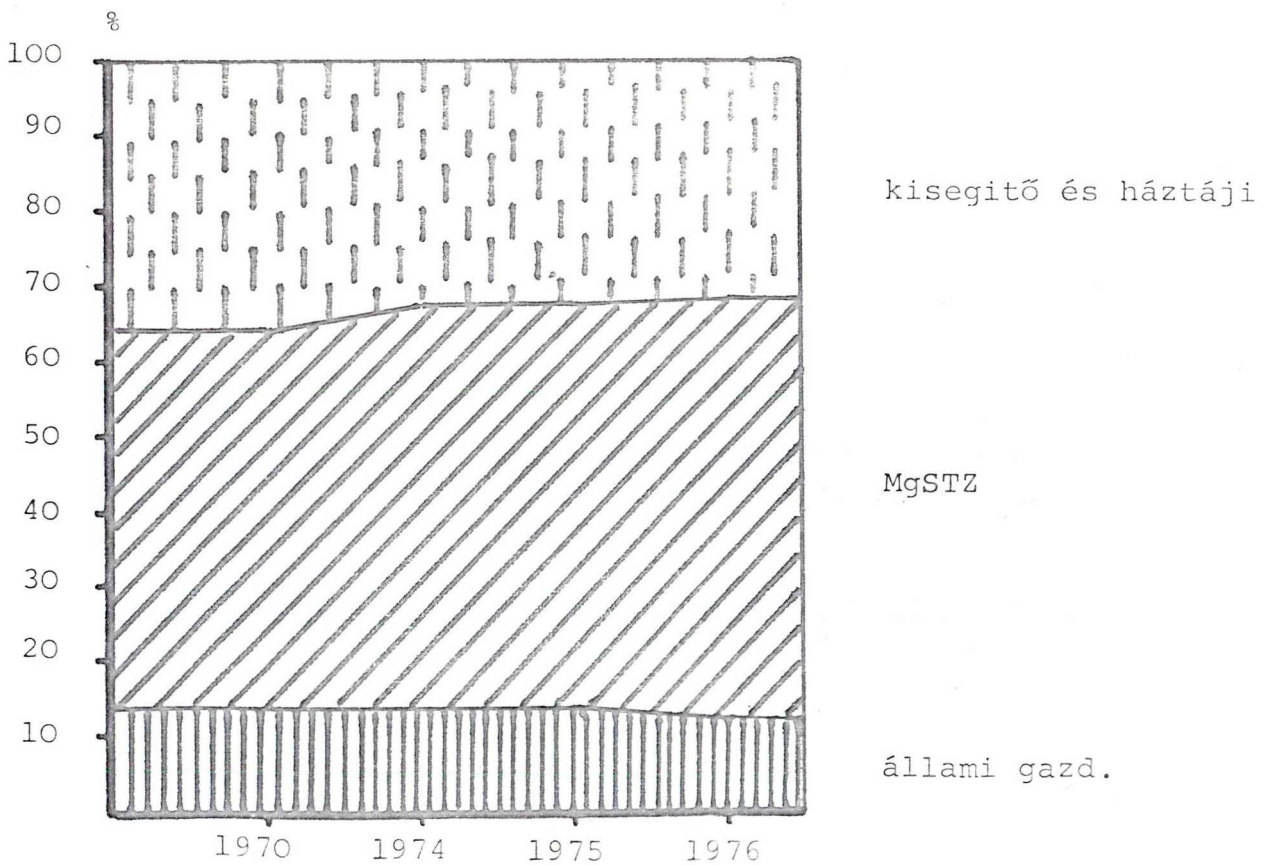
/ % /

A mezőgazdasági termékek bruttó termelési értékének
megoszlása %-ban /Győr-S.m./

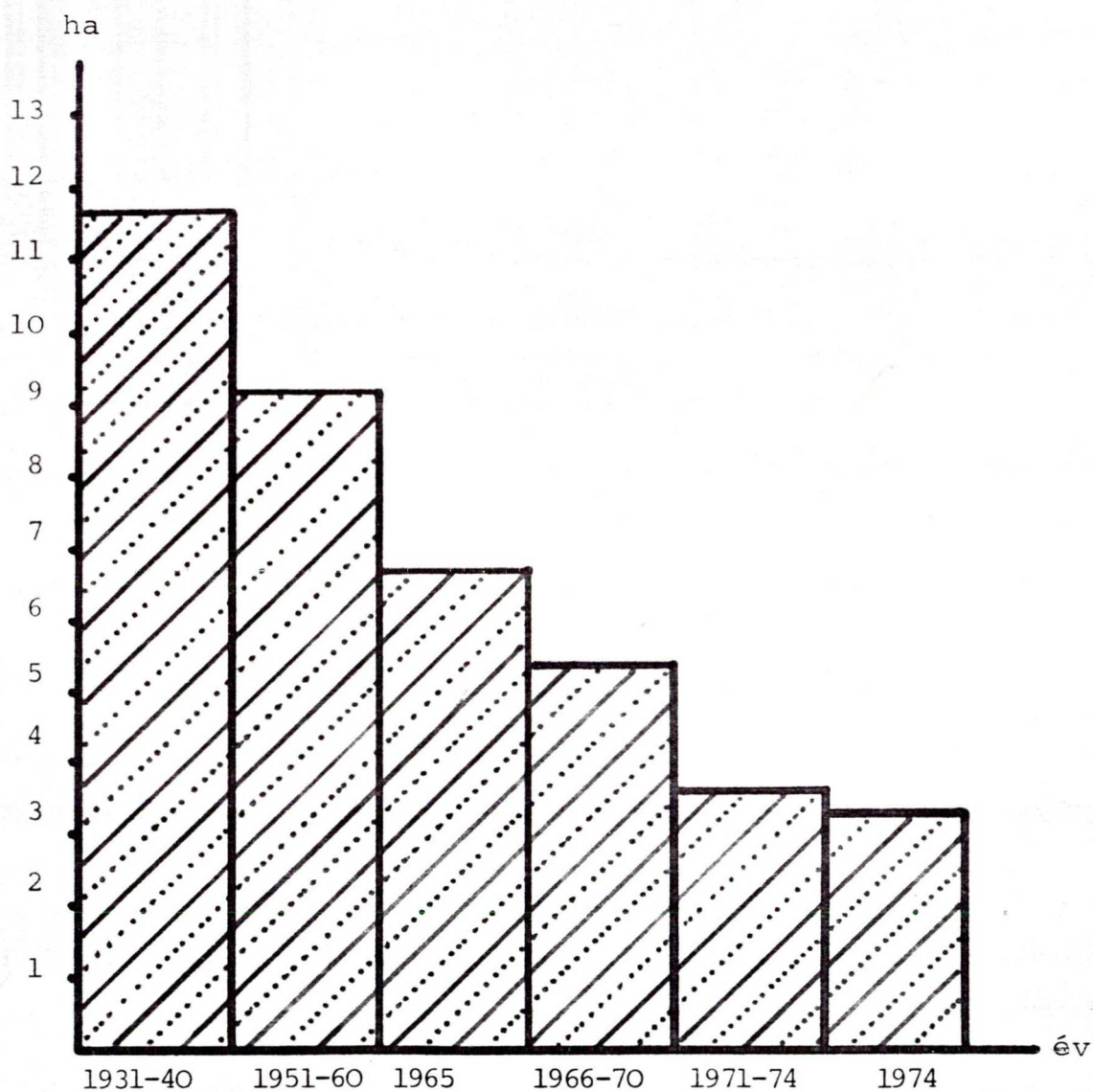
Ezen belül:

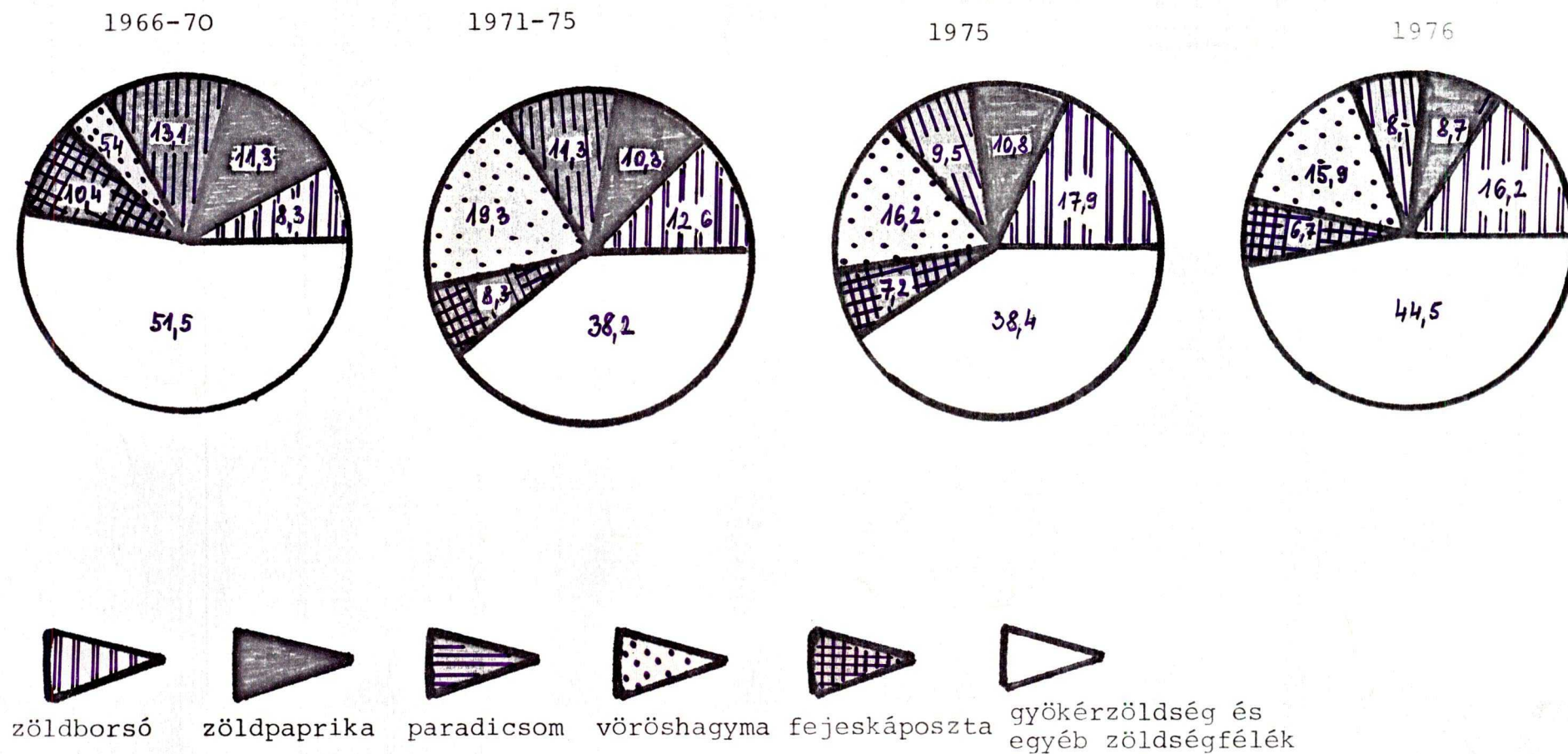
A cukorrépa termésátlagainak alakulása Győr-Sopron megyében
és az országban /q/

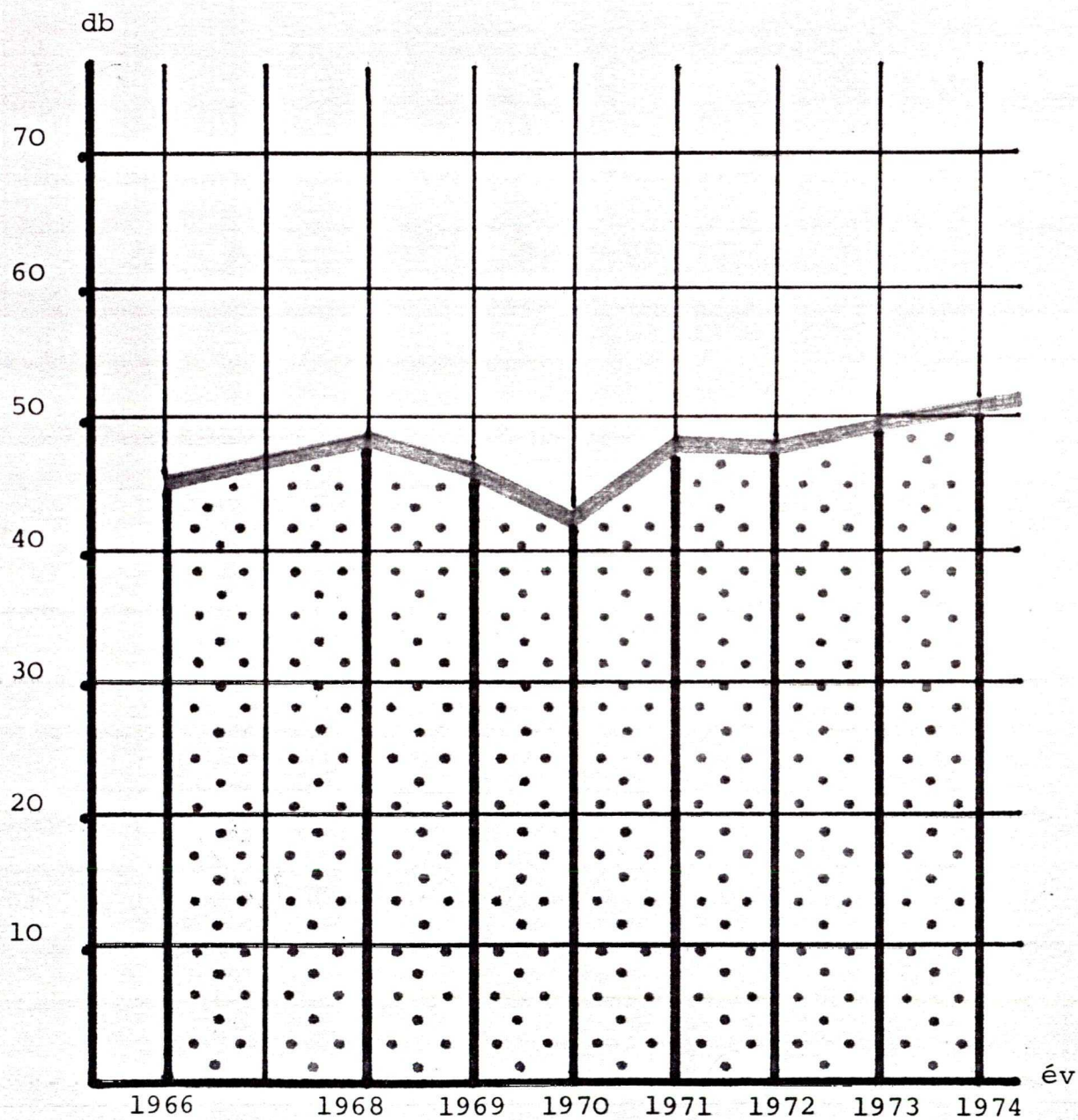
A burgonya vetésterületének alakulása
Győr-Sopron megyében
/1000 hektár/

A zöldségfélék százalékos megoszlása Győr-Sopron megyében

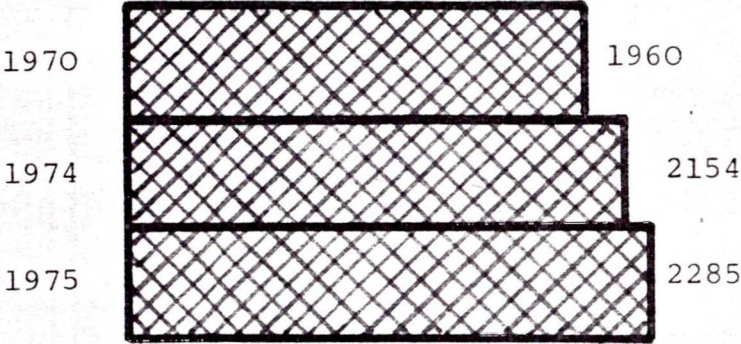

100 ha mezőgazdasági területre jutó számosállat
alakulása Győr-Sopron megyében
/db/

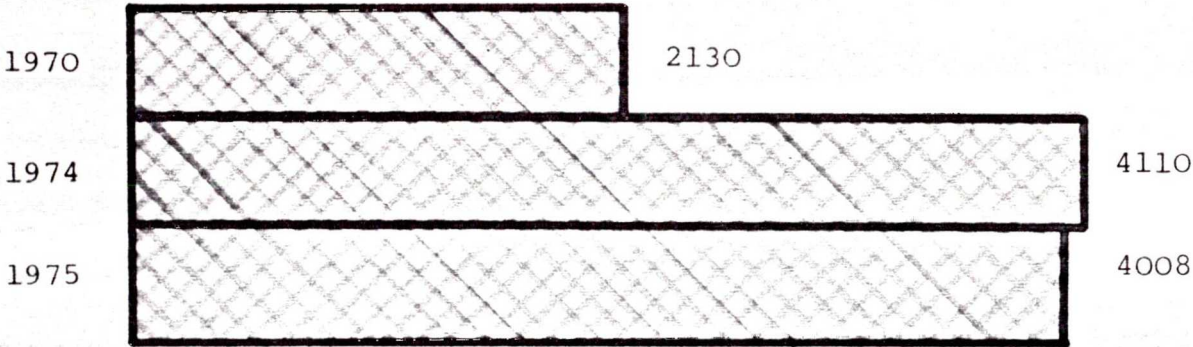

Vágóállat értékesítés
/vagon/

Szarvasmarha

Sertés

Baromfi

